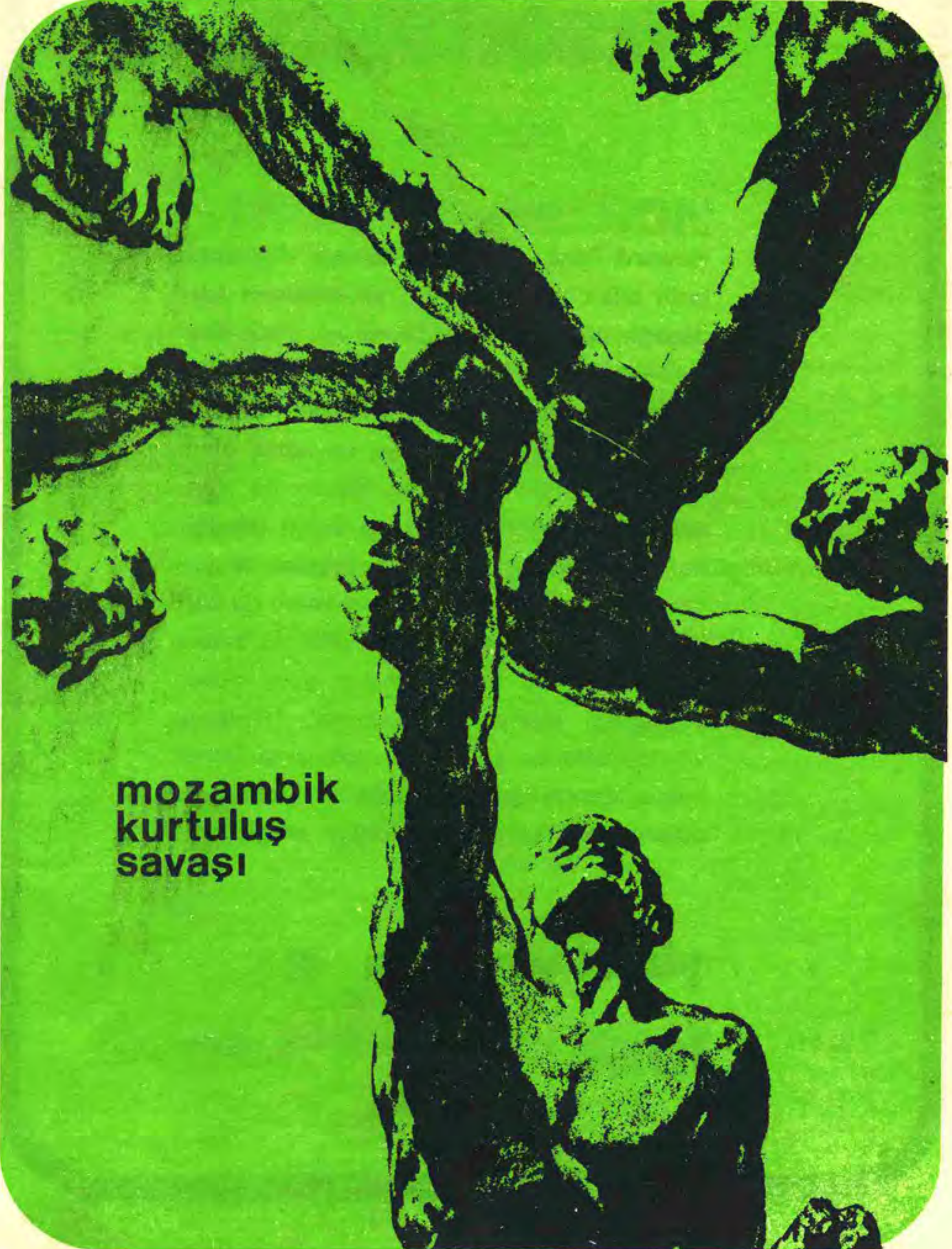
1973
Aralık
sayı: 12
5 TL.

yeni adımlar

aylık sanat ve siyaset dergisi

yeni adımlar
aylık sanat ve siyaset dergisi

ARALIK 1973
SAYI : 12

Sahibi, Metin İlkin/Sorumlusu Tarık Arslan / Yönetim ve yazışma yeri : Cağaloğlu, Yerebatan Cad. 43/5, İstanbul / Kapak basımı, Evren Ofset / Bu sayı, Başaran Bir Matbaasında dizilip, Haşmet Basımevinde basılmıştır / İstanbul dağıtım: Ar Dağıtım / İzmir Dağıtım: Orhan Özşişman / Ankara dağıtım: Odak Dağıtım / Abone: yıllığı 50 liradır / Kapak düzeni : Derman Över / Son basım tarihi: 1.12.1973

Çıkaranlar :

Metin İlkin

Süleyman Nebioğlu

Orhan Suda

MAHMUT DERVİŞ

Çeviren :

ŞEMSA İLKİN - SÜREYYA BERFE

T Ü R K Ü

Gelin yoldaşlar,
koparın zincirlerinizi.

Haydi, yürüyelim
yenilmemek üzere yürüyelim,
tabutlarımızdan başka kaybedecek şeyimiz yok!

Göklere yükselecek türkümüz,
göndereceğiz umutlarımızı göklere,
türkü söyleyeceğiz.

Fabrikalarda, taş ocaklarında, çiftliklerde...

Siperlerimizden çıkıp,
güneşe döneceğiz yüzümüzü.

«Onlar Arap, onlar barbardır,» diye
ötüp duracak düşmanlarımız.

Evet, biz Arabız.

Biz biliriz nasıl yapılır fabrikalar,
evler, hastaneler...

Ve biliriz okullar, bombalar, mermiler yapmasını
ayrıca türkü düzmesini de biliriz
biliriz güzel şiir yazmasını.

Bütün Dünya Yazarlarına ve İyi Niyetli Aydınlara Çağrı

Sayın meslektaşlar ve dostlar,

Çarpışmaların on beşinci günü Başkan Hafız El Esat ve Başkan Sedat, yaptıkları iki uzun konuşmada, İsrail saldırısına cevabımızın amaçlarını bütün dünyaya bildirdiler. Bu amaçlar bir tek şeye indirgenebilir, o da **adaletli barştır,** yani Birleşmiş Milletler kararlarının (Genel Kurulun ve Güvenlik Konseyinin) özellikle de Kasım 1967 tarihindeki 242 numaralı kararın tastamam uygulanmasıdır. Yani, İsrail'in haziran 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve Filistinlilerin meşru haklarına kavuşmalarıdır.

Açıkça ve kesinlikle belirtilmiştir bu.

Gazetelerinizden de öğrendiğiniz gibi Arap Silâhlı Kuvvetleri salt askeri hedefleri bombalamakla yetinmişlerdir.

İsrail aynı şekilde mi hareket etti?

Hayır.

Ve Ortadoğu başkentlerindeki basın muhabirlerinin ve güvenilir yabancı gözlemcilerin bu durumu olayların ışığında tesbit ettiklerini görebilirsiniz. İşte bunlardan birkaçı :

1. Çatışmaların ikinci gününde İsrail uçaklarının Şam'ın meskûn mahallerini bombaladıkları ve iki yüzden fazla can kaybına sebep olduklarını bütün dünya gazeteleri ve radyoları bildirdiler; ama bölgenin en modern ve en büyük yapılarından biri olan Şam İlköğretmen Okulunun yerle bir edildiğini belirtmeyi tamamen unuttular. 2. Şam banliyölerinin (özellikle Harasta'nın) doğu ve merkez kesimlerinin bombardımanı. Sonuç : Çok sayıda ev yerle bir oldu, ailelerin büyük bir kısmı yıkıntılar arasında can verdiler. 3. Doğmakta olan Suriye sanayiinin sistemli bir şekilde tahribi, meselâ Şam'ın kuzeyindeki tekstil ve iplik fabrikaları, Suriye'ye yakıt sağlayan merkezdeki Homs Tasfiyehanesi hem de kış mevsiminin yaklaştığı bir sırada, Suriye'nin bütün illerinin elektrik tüketimini karşılayan Homs Hama Elektrik Santrali, yakıt depoları, yüzlerce ölü. Çünkü işçi lojmanlarının dışında bölgede başka iş kollarında çalışan işçilerin ve köylülerin de evleri vardı. 4. Yolların ve köprülerin, sistemli bir şekilde tahribi; Sovyet, Japon ve Yunan ticaret gemilerinin ağır bir zzarara uğradıkları ya da battıkları limanlar. 5. Daha da vahimi buğday depolarının ve diğer ham madde kaynaklarının ve besin fabrikalarının yangın bombalarıyla tahrib edilmesi. 6. En kötüsü de son sıralarda yapılmış olan Şam Hastanelerinden üçünün bombardımanı. Obüsler üçüncü hastanenin üzerine İsrailli bir savaş esiri ameliyat edilirken yağıyordu. 7. Cinayetlerin en alçakçası da büyük yığınların bulunduğu kalabalık mahallere İsraillilerin çocuk oyuncakları, dolmakalem, saat, şekerleme ve çukulata kutuları şeklinde bombalar atmasıydı. Aynı şey daha da feci şekilde Mısır'da da görülmektedir.

Listeyi uzatmanın gereği yok. İçinizden çoğu Avrupa'da ve diğer ülkelerde Nazilerin uyguladıkları metotları bilmektedirler.

Ama halkın tepkisi ne oldu? Tarafsız yabancı gözlemcilerin anlattıkları olayları olduğu gibi görelim :

Önce, Şam'da hayat, Suriye'nin ve Mısır'ın diğer şehirlerinde olduğu gibi normaldir. Hava akını sona erer ermez (Şam'a bazan günde sekiz hava akını oluyordu) genel taşıt araçları işlemeye devam ediyor, mağazalar açılıyor, ve hayat her günkü normal seyrine dönüyor. Yıkılmış evlerin barınaksız kalan sakinleri komşularınca konuk ediliyor, gerekli her şeyleri sağlanıyor, atasözünün dediği gibi sovan ekmek bölüşülüyordu. Nihayet çevredeki bütün insanlar imkân bulur bulmaz yıkık bir köprüyü, tahrip olmuş bir yolu hemencecik onarmaya koşuyorlar. Kısacası ne korku, ne de duygulanma, sadece birlikte çalışma ve davamızın haklılığına inanış.

Bildiğiniz gibi, sayın meslektaşlarım, Orta Doğu tabii servetleri bakımından olduğu kadar stratejik durumu bakımından da emperyalizmin başlıca hedeflerinden biridir. Emperyalizmin bir yandan Filistin Arapları topluluğunun moral ve fizik bakımdan tasfiyesini, öte yandan Arap dünyasının günün çıkarlarına göre kolayca güdülebilecek küçük siyasi topluluklar halinde parçalamayı amaçlayan bütün bir siyasetinin temelidir bu.

Bugünkü savaş, bu politikanın sonuçlarından biridir. Ve sonuncusu da değildir. Yeter ki, sizlerle ve halk kitleleriyle el ele vererek bu akıl almaz çıkar oyununu boşa çıkarabilelim.

Arap barış politikasının amaçları şunlardır :

1. Filistin Arap Topluluğunun toprak bütünlüğü,

2. Arapların kendi petrol zenginliklerinin ve diğer doğal kaynaklarının; kendi kaderlerinin efendisi olması.

3. Arap dünyasının sosyalizasyonu ve modernizasyonu.

4. İnsanlığın topyekûn kurtuluşu için bütün antiemperyalist kuvvetlerle tam bir dayanışma.

Atom çağında insanlık birbirinden sorumludur. Ya hep birlikte yaşayacağız, ya da yok olup gideceğiz.

Ne kadar mütevazi olursa olsun, insanlığın bütün eserleri korunmalıdır. Çünkü herkese yararlıdır bu. Petrol bizim malımızdır. Ama biz, onu insanın, barışın ve adaletin hizmetine sunmak istiyoruz.

Senin mutluluğun, kardeş, benim mutluluğumdan ayrılamaz.

Öte yandan daima haktan, adaletten yana olan halk kitlelerinin bizimle birlik olduğuna inanıyoruz, ama ülkeniz halkları Orta Doğu'da olup bitenler hakkında gerçek bir bilgi sahibi midir? Eğer böyle ise kaleminizi hakkın, adaletin hizmetinde kullanınız. Çünkü, ne kadar çok olursak, o kadar iyidir.

Hayır diyorsanız, haklılığınızı ispatlayınız.

Kritik dönemlerde her eylemin, her kelimenin, her tavrın önemi vardır.

Adaletli bir barış için birleşelim.

SURİYE ARAP YAZARLAR BİRLİĞİ

PAUL GUİMARD

ÖLÜLERİN DİYALOĞU

Çeviren : Celil Tez

Suriye'li bir piyade, «Fazla bir şey görmeye vaktim olmadı,» dedi. «Savaşın ilk günü, Golan Tepelerinde vuruldum. Kuneitra'yı almıştık. Bir havan mermisi göğsümde patladı. Nereden geldiğini bilemedim, hiç bir şey göremedim.»

Bir İsrail tankçısı, «Bir Fransız AMX şasisi üzerine oturtulmuş 160 mm. lik havan mermisi olduğunu sanırım,» dedi. «Ben bir Sherman tankının içindeydim. İyidir Sherman tankları. Amerikalılar tank yapmasını iyi bilirler. Yalnız, tanklarının yanında ağır topları da yaparak herkese satarlar. Zannedersem, bir **made in U.S.A.** Ürdün top mermisi tankımla beraber beni havaya uçurmuştu. Hiç ıstırap çekmedim.»

O yükseklikten sadece mizahi tarafı gözükebilen korkunç muharebelerin bilinmeyen kahramanları, meşhur şehitler cennetinde, delik deşik vücutlarıyla, aralarında her halde bu tarz konuşurlar. En buruk tortusuna kadar nefretlerini içmiş ve parçalanmış vücutlarından kurtulmuş olarak, ebediyetin claylardan sonsuz mesafesinde, orada, vekar ve sükûnetle istirahat ederler. Onlar, bilinmeyen ölüler, ancak meydanlarımızı süsleyen anıtlarda altın harflerle yazılmış birer isim olabilmişlerdir. **Şiddetli muharebeleri** haber veren ajanslara bir istatistik magması meydana getirirler. Sayelerinde **her iki taraf ağır kayıplar vermiştir** diye başlıklar çıkar.

Bu hipotetik Walhalla'da, sükunetle askerî mesleklerinden bahseden bu şehitler, ilk defa tanışıp konuşmaktadırlar. Onları dinleyelim.

«Benim ölümüm uzun sürdü,» dedi bir Fas'lı gönüllü. «Kıralımıza ve Arap kardeşlerimize şeref vermek üzere ön saftaydık. İyi de savaştık. Elimizden geleni yaptık. Ama siz, Yahudiler, bize uçaklarla saldırdınız. Miraj'ları gördüğüm vakit...»

Paraşütü zamanında açılmamış bir pilot, «Fantom'lar da vardı,» diye ilâve etti.

«Beni vuran bir Miraj'dı,» diye Fas'lı ısrar etti. «Yanılmama imkân yoktur. Dassault fabrikalarında iki sene işçi olarak çalıştım. Her gün Miraj'lar görüyordum. Dün lüzumundan bir fazlasını görmüş oldum.»

«Ben,» dedi bir Mısırlı deniz eri. «Portsmouth (İngiltere)'de inşa edilen bir refakat gemisindeydim. Saint-Nazaire (Fransa)'de inşa edilmiş bir de-

nizaltı avcı gemisiyle beraber hareket ediyorduk. Nantes (Fransa)'da inşa edilmiş bir İsrail denizaltısı bizi batırdı.»

«Ben Rusyalıyım,» dedi bir Yahudi. Geçen sene göçmen olarak gelmiştim. Hep 'gelecek sene Kudüs'te buluşmak üzere' duasını ede ede, nihayet duam gerçekleşmişti; ancak kısa bir devre için. Süveyş'in önünde, bir Rus makinelisi vücudumu ikiye biçti.»

Bir Dürzü köylüsü, «Bir napalm bombası beni kızarttı,» dedi. «Napalm esasta petroldur. Bu petrol nereden geliyordu? Teksas'tan mı, yoksa Arabistan'ın Kuveyt'inden mi? Bilin bakalım. Ben sadece kızartıldığımı bilirim.»

Bu tarz konuşmalara doymuş, daha eski ölüler de söze karışarak, aynı yerlerde, aynı kişiler tarafından ve aynı nedenler için çarpışılan muharebelerin bitmeyen listesini anıyorlardı. Sesleri daha uzaktan gelmekle beraber, sözler aynıydı.

«Ben,» dedi bir **İrgun** (İngilizlere karşı çarpışan bir Yahudi yeraltı örgütü) yeraltı savaşçısı «Elimde bir Rus yapısı hafif makineli tüfekle yakalandığım için, 1947'de bir İngiliz ipiyle asılmıştım. O zamanlar, İngilizlere karşı Ruslar bizi destekliyordu. İsrail devletini ilk tanıyan ve ilk defa sefir yollayan Stalin olmuştu.

Bir Suriyeli ile bir Yahudi, «Biz,» dediler, «1948 yılında garip şartlar altında birbirimizi vurduk. Ben Gurion, Çek silâh fabrikası Zbrojovska Brno'dan E 18 tipinde on bin Mauser tüfeğini satın almak üzere güvendiği kişilerden Ehud Avriel'i yollamıştı. Aynı zamanda, Suriyeli Yüzbaşı Aziz Kerim, on bin Mauser tüfeği ile yüz MG 34 makineli tüfeğini satın almakla görevlendirilmişti. Yüzbaşı, Avrupanın en büyük silâh fabrikasına müracaat etmişti : Zbrojovska Brno, Belçidro Caddesi, No. 20 — Prag. Ciddi bir müessese idi bu. Her iki siparişi de zamanında yerine getirmişti. Tüfekler aynı cephaneyi kullanıyordu, ve bizler de, kurşunları değiş tokuş ederken öldük.

«Ben,» dedi bir Haganah (başka bir Yahudi yeraltı örgütü) mensubu, «Bir İngiliz Yahudisiydim. 20 yaşıma kadar Londra'nın dışına çıkmamıştım. 1947'de, İngiliz mandasındaki İsrail'e gitmiştim. Latrun'un önünde, John Bagot Glubb, nam'ı diğer Glubb Paşa'nın emrindeki Arap Lejyonu'nun 88 mm. lik bir İngiliz mermisi tarafından vuruldum.»

İlk Sina savaşında şehit düşen bir Mısırlı, «Yüzümün yarısını götüren roketin hangi memleket yapısı olduğunu hiç bir zaman öğrenemeyeceğim,» dedi. O devirde, savaş fazlası askeri malzeme bütün dünyada satılıyordu. Büyük devletler baştaydı bu yarışta; İtalyanlar, Belçikalılar, İspanyollar, İsviçreliler, hattâ Meksikalılar bile geri kalmıyorlardı. Peşin ödemek kâfiydi. Vücudunu parçalayan hurda demir parçasının kaynağını, Yahudi ya da Arap, hiç kimse bilemezdi.

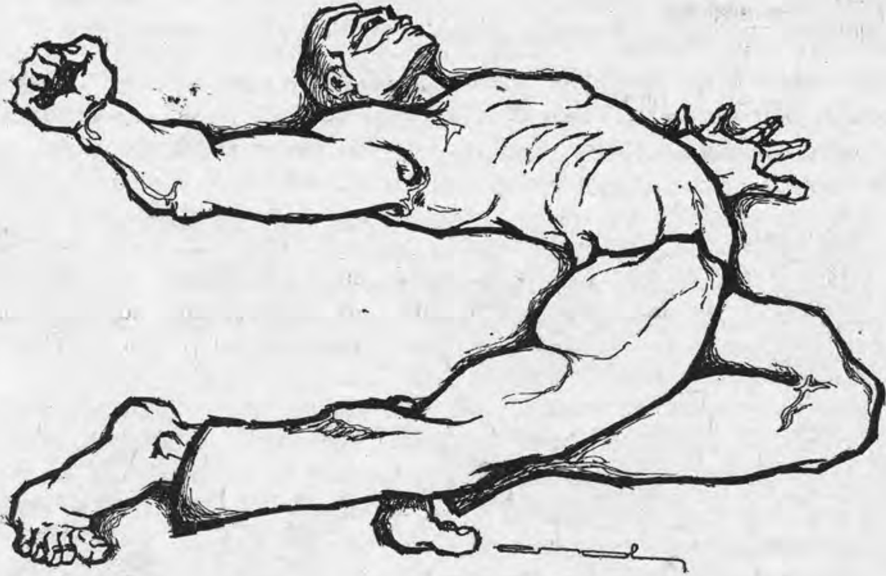
«Ben,» dedi bir fedai, «39 - 40 savaşı sırasında Suriyedeydim. Moşe Dayan'ın emrindeki bir Yahudi tümeniyle birlikte çarpışan Londra Fransızlarına karşı, Vişi Fransızları ile beraberdim. Moşe Dayan bir gözünü kaybetmişti. 20 sene sonra, her iki gözümü kaybettim.»

Golan Tepelerinde toz haline gelmiş bir Iraklı, «Ben Gurion tankı nedir?» diye sordu.

Bir Birleşmiş Milletler Gözlemcisi, «Üzerine 105 mm. lik Fransız topu yerleştirilmiş İngiliz Centurion tankıdır,» diye cevap verdi. «Ben, bir Rus Sam 3 füzesi tarafından düşürülen Amerikan Skyhawk uçak parçalarının yıktığı Şam'daki villamın enkazı altında can verdim.»

«Bizler, birçok büyük sanayici için mühim müşterileriz,» dedi bir Ürdünlü. «Ama hükümetlerimizin müzakere ettikleri şirket temsilcilerinden hiç birini burada göremiyorum.»

«Göremezsin,» dedi bir İsrailli. «Bu öyle bir ticarettir ki, satıştan sonra servise hiç de önem verilmez.»

TUNCER TUĞCU

üretim ilişkileri ve problem olarak bilgi

I — Faşist Baskı ve Dergi Enflasyonu

12 Mart'tan sonra yayın alanının büyük bir kesimini etkileyen bir sanat dergisi enflasyonu doğdu. Görünmez güçlü eller tarafından beslenen bir kâbusu andıran ve durmadan çoğalan bu dergiler şemsiyeyi yeniden keşfedercesine sanatı yeniden keşfediverdiler.

Bütün enflasyonist hareketlerde görüldüğü gibi bu dergiler de sayıca çoğalırken bilimsellikleri ve sanat değerleri açısından hızla düşüş gösterdiler. Başlangıçta, koyunun bulunmadığı yerde keçi abdurrahman çelebi hesabı, popülist karalamalar devrimci büyük sanat eserleri diye sunuldu. Ama basının her kesimine sızmış olan kültür ajanları bununla yetinmediler. İşçi sınıfı lokavtlar, tasfiyelerle ezilirken aydınların ve gençlerin dikkatini dağıtmak için popülizm gibi polemiği de yeni baştan keşfediverdiler. Uluslararası kapitalizmin bu sayın kültür ajanları kendilerine yöneltilmiş bir iki eleştiri karşısında başlattıkları polemikle birdenbire sırtlarındaki koyun postunu attılar. Ve kendilerinin ve hizmet ettikleri sınıfın içinde bulunduğu tiksinti uyandıran moral çöküntünün en çarpıcı örneklerini verdiler. Sanat, siyaset ve mizah dergilerinde sürdürülen ve en liberal bir burjuvanın bile dehşet duyup reddedeceği bu görülmemiş yeni polemik türünün gün geçtikçe yaygınlaşmasının nedenleri üzerinde dikkatle durulup araştırılması gerekir.

Denilebilir ki pirincin naylondan yapıldığı ve bu yeni biçim endüstriyi kuranların batı burjuvazisinden ithal ettikleri ve ünlü kolluk kuvvetleri ile koruduklları yasalarına rağmen hiç bir kovuşturmanın yapılmadığı bir ekonomik yapının, pili bittiği için her gün elektriklerin bir buçuk saat söndürülmek zorunda kalındığı bir rejimin sanat dergilerinde de popülist yazıların ve tiksinti uyandıran polemiklerin yer alması normaldir, hoş görülebilir. Bir yere kadar bu hoşgörüye evet denebilir. Evet naylon pirincin üretildiği bir ekonomide devrimci büyük şairin yerini de popülist slogancı naylon şair almak isteyecektir.

Ama bu yalnızca bir tesbittir, ama her doğru tesbit karşısında nerde olursa olsun bir sosyalistin başarıya ulaşan her sosyalist hareket militanının sorduğu şu soruyu sorup araştırması gerekir. Bu durumda ne yapabiliriz? Gerek üstyapı gerekse altyapı kurumları üzerine yapılan tahliller, doğru bile olsa, eğer bir tesbitten öteye geçemiyorsa, ne yapılması gerektiği üzerine öneriler getirmiyorsa, hiç olmazsa bu konuda bilimsel araştırma niteliği taşıyan tartışmaları başlatmıyorsa gereksiz bir zaman ve emek kaybından ileri gidemez. İşte bu nokta burjuva bilim adamı ile sosyalist bilim

adamının ayrıldıkları en kesin noktadır. Bir burjuva bilim adamının (eğer bilimsel namusu varsa) özellikle ekonomik ve sosyolojik araştırmalarında varacağı en son nokta problem niteliğindeki olayların sonuçlarının doğru tesbitidir. Ama görünür toplumsal olaylar biçimindeki olayların nedenlerinin doğru tesbiti için yapacağı her tahlil onu sınıfı ile, kendisi ile, sınıfının bilim anlayışının dayandığı temel görüşle çatışmaya sürükleyecektir. Bu çatışmanın doğduğu noktada bir burjuva bilim adamı için tek bir alternatif vardır. Ya araştırmasının ulaştığı doğru sonuç tesbitlerini bile bile çarpıtarak içine yuvarlandığı çatışmayı sınıfının bilim anlayışı ile bir uzlaştırmaya döndürüp kendindeki ve halkındaki yabancılaşma olayına katkıda bulunacak, ya da araştırmasını sürdürerek «Ne yapmalı?» sorusunun çözümüne gücü oranında katkıda bulunacaktır. Bu ikinci yol bir burjuva bilim adamı için en güç yoldur. Çünkü sınıfı ve sınıfının bir yaratığı olan kendisi ile artık bütün yaşamı boyunca sürecek bir çatışmaya sürüklenmiştir. Bu yolun ona verebileceği tek şey hiç olmazsa kendisindeki yabancılaşma olayını durdurmak olacaktır.

Bir sanat eserinde «umut» verici unsurun taşıdığı ağırlık ne ise eleştiride yalnız tesbitle yetinmemek, olması gerekeni belirtmek ve temellendirmek, ekonomik ve sosyolojik araştırmalarda da doğru nedenleri tesbit edip «Şimdi ne yapılabilir?» sorusunun çözümünü amaçlayan araştırmalar yapmak aynı ağırlığı taşır.

Son birkaç yıldır yüzündeki maskeyi atarak işçi sınıfını yurtsever aydını görülmemiş bir barbarlıkla ezen faşizm uygulamaları karşısında «kaynağın nasıl yapıldığını» ya da «kızılayda gezinen kızların baldırlariyla memelerini» anlatan **devrimci** ozanlardan, «Huzur» romanının toplumsal gerçeklere eğilip eğilmediğini araştıran büyük **filozoflardan!**, en ufak bir eleştiri karşısında «dağa tırmanan keçilerin görünen cinsel organlarını» ele alarak cevaplar veren **hümanist düşünürlerden!** gençleri ve basını gittikçe yayılan bu bulaşıcı hastalıktan nasıl kurtaracağız?

İnsanoğlunun eşyayı pisliklerinden temizlemek için bulduğu en kesin çare biraz sıcak suyla bir kalıp sabundur; moral pislikler için ise, bütün hümanist bayları hop oturtup hop kaldıracak katı bir otokritik ile sosyalist ahlâkın kurallarına bağnazca bağlı kalınarak uygulanacak acımasız bir eleştiridir. Bu acımasız eleştirinin hedefi direkt olarak faşist uygulamalar karşısında gençliğin ve işçi sınıfının bilinçlenmesini engellemek için bir sosyalist gazeteler ve hümanist sosyalist sanat dergileri enflasyonu yaratan burjuvaziden önce, bugün tüm yayınlarda sosyalist maskesi ile at oynatan kültür ajanları, içerideki ve dışarıdaki tüm sosyalistler olmalıdır. Günümüzün bu olağan üstü koşulları altında sosyalistlerin direkt olarak kendilerine ve Türkiye'deki sosyalist harekete yöneltecekleri böyle bir acımasız eleştirinin yararı ne olacaktır? diye sorulabilir. Bu eleştirinin tek zararı bazı **sosyalistlere!** olacaktır; ama, Türkiye'de sosyalist hareket, temizlenmiş ve ayıklanmış bir kadroya kavuşacaktır.

Ancak sanat ve bilim alanında sürdürülecek her yapıcı eleştiri popülizm ve metafiziğin karşısına gerçek ve devrimci sanat eseri ile bilimsel araştırmaları koymakla temellendirilebilir. Ama özellikle sanat alanında öyle her istendiği zaman büyük devrimci bir ozan bulmak ya da yetiştirmek olanaksızdır. Bu nedenle sanatta popülizm, bilimde bilimsel bilgi adına yutturulan metafizik bilgilerden daha yaygındır ve kandırıcı olmaktadır. Bu güçlüğe rağmen bu gün biz, şimdiye değin pek az halkın sahip olduğu bir ayrıcalığa sahibiz. Yaşayan ve ölümlerinden sonraki bütün kuşakları etkilemiş olan ve bu etkilerini kuşaklar boyu sürdürecek olan ozanlara sahibiz. Terör ve propaganda ile umutsuzluğa sürüklenmek istenen kitlelerin, birkaç büyük yayınevinin koltuk altlarına sığınan popülistler yerine birazcık soluk alabilmek için Nazım Hikmet'e, Enver Gökçe'ye, Ahmet Arif'e sarılması bizler için yeterli güç ve umut kaynağıdır.

Bu üç büyük ozan gerek eserleri, gerekse tüm yaşamları ile bize şu gerçeği öğretmişlerdir : Artık temel teorik meseleleri bilmeden sağlam bir kültüre sahip olmadan şiir, hikâye, roman, oyun yazmak resim ve müzik yapmak olanaksızdır. Sanatçı da bir bilim adamı gibi bir şeyler ortaya koyabilmek için objesine bilimsel yöntemlerle yaklaşmak, yeterli araştırmalar yapmak zorundadır. Popülist karalamalar ise bir burjuva moraline sahip kaypak bir zekânın gazeteler, miting meydanları ve meyhanelerden derlediği yalan yanlış bilgilerin ürünüdür.

İşte bu açıdan **«bilgi»** günümüz için üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. İnsanın bir varlık şartı olarak bilginin ne olduğu; bilginin türleri; üretim biçimi ile ilintileri; metafizik ve bilimsel bilgi; idealizm, materyalizm ve felsefe tarihi içerisinde filozofun bilgi problemine yaklaşımının ürünü olan diğer izmler bu yazı dizisinin bundan sonraki konuları olacaktır.

Fotoğraf : Mehmet Yıldız

SUPHİ KENAN DEMİRCİ

geribıraktırılmış toplumlarda küçük burjuva sanatı

I

(a)

Küçük burjuvazi, ekonomideki konumu gereği burjuvaziye özlem, işçi sınıfına ise korku ile bakan bir sınıftır. Varlığını belirleyen bu nesnel gerçeklik, onun içerisinde bulunduğu koşullara sıkı sıkıya sarılmasını sonuçlar. Bu nedenledir ki, gelişimin her türlüsünden en fazla ürken, gelişimin her türlüsüne karşı en fazla direnen sınıf niteliği taşır. Yükselen burjuvazinin yarattığı yeni ilişkiler onun açısından bir umacı olduğu gibi, işçi sınıfının yaratacağı ilişkilerden de vebadan kaçar gibi kaçar. Geçmişin özlemini içinde taşır. Bugün içerisinde dünü yaşamaya çalışır. Elinden gelse, «tarihin çarkını tersine çevirmeye» bakar. Kısacası, tarihin «en gerici» sınıfıdır küçükburjuvazi. Bıçak kemiğe dayanmadan, çıkar kaynaklarının kesin olarak kuruduğuna kanaat getirmeden eyleme geçmez. Geçince de, en küçük bir çıkar karşısında, o ana kadar yaptıklarını çekinmeden inkâr eder. Rahatlıkla tükürdüğünü yalar.

Sıralamaya çalıştığımız bu nitelikleri, devrimci kavga içerisinde küçükburjuvazinin yerini belirleyen en temel özellikleridir. Şöyle dünya devrimci pratiğine doğru yapılacak olan üstünkörü bir gezinti bile, küçükburjuvazinin devrimci eylem içerisinde izlediği grafiğin anarşizmden her türlü oportünizme doğru nasıl gidip-geldiğini görmeye yeter. Küçükburjuvazinin bu tarihsel gerçekliği, kültür-sanat politikasında da kendini gösterir. Küçük burjuvazinin sanat politikasını da belirler.

(b)

Küçükburjuvazinin uyuşmacı ve kaypak niteliği, sanatını belirleyen en önemli faktördür. Genel olarak küçükburjuva sanatı, düzenle çatışmaya karşı olan, reformist yanı ağır basan bir sanattır. Toplumsal bünyede uç-veren çelişkiler karşısında, eğemen sınıfın birtakım ödünlerle işi geçiştirmesi gerektiğini —yani efendilerin «himmetli» olması gerektiğini— savunur. Bu durum batıda «romantizm» akımıyla ilk kez tarih sahnesine çıkmıştır. Yükselen burjuvazi karşısında varlığı tehlikeye giren küçükburjuvazi, sosyal dövüşü yadsıdığı için dış dünyadan kaçmaya, onu imgelemde değiştirmeye çalışmıştır. Bu çabası ise, toplumsal çelişkileri yadsımaya, insanla toplum ya da doğa arasında yapay çelişkiler oluşturmaya yönlendirmiştir onu.

(c)

Emperyalizmin boyunduruğu altında bulunan toplumlarda küçükburjuvazi, antiemperyalist kavga açısından nicel bir önem taşır. Bu yönüyle belirli bir yere kadar devrimci bir nitelik taşır. Aynı durum ortaya koyacağı sanat için de geçerlidir. Bu açıdan bakıldığında, küçükburjuva sanatı, antiemperyalist olduğu sürece, devrimci kültür kavgası açısından önem taşır. Ancak bu sözlerimizden emperyalizmle arasında çelişki bulunan toplumlarda, küçükburjuva sanatının **bütünüyle** devrimci bir nitelik taşıyacağını öne sürdüğümüz çıkarılmasın. Küçükburjuvazinin tarihsel niteliği, her zaman, gerek devrimci eylem içerisinde, gerekse bunun bir yansıması olarak devrimci kültür kavgasında varlığını hissettirir. Bu nedenledir ki:

I. Etkin küçükburjuva sanatı,

II. Edilgen küçükburjuva sanatı

biçiminden bir ayrıma gitmek, zorunludur.

Devrimci kültür kavgası açısından önem taşıyacak olan küçükburjuva sanatı ise; birincisi, yani **etkin küçükburjuva sanatı** olacaktır.

(ç)

Etkin küçükburjuva sanatı nedir?

Etkin küçükburjuva sanatı, küçükburjuvazinin sınıfsal çıkarlarının sözcülüğünü yapan; onun emperyalizmle olan çelişkisini yansıtan ve bu çelişkinin çözüm yoluna ışık tutan sanattır. Bu sanatın işçi sınıfının geçiş dönemi sanatıyla aynı nitelikte olmayacağı açıktır. Çünkü biri kendisinin etkin olduğu bir sömürü düzeninden yanadır, ötekisi ise her türlü sömürü düzenine karşıdır. Ama doğrultu yönünden ortak olmaları, bu sanatın da antiemperyalist kalkınmanın kültür cephesinde bir yerinin olduğunu gösterir.

(d)

Burada, küçükburjuva sanatçılarının işçi sınıfının sanatını yapmaya kalkışmaları sorunu dikiliyor karşımıza. Antiemperyalist bir hareketin kültür-sanat cephesinde, küçükburjuvazinin kendi sınıf çıkarlarıyla emperyalizm arasındaki çatışmayı sergilemesi, sınıf dövüşünü yoksayan edilgen bir sanat yerine, dinamik bir temele dayanan etkin bir sanata yönelmesi, işçi sınıfının maddî hayat şartlarının sözcülüğünü yapmaya kalkışmasından daha olumludur. Çünkü küçükburjuvazinin maddî hayat şartlarından kopamamış bir sanatçı işçi sınıfının sorunlarını, dıştan kavrayabileceğince derinlemesine kavramaya çalışsa, yine de olumlu bir sonuca varamaz. Sanat eseri ile bilim eseri arasındaki ayrımın insan öğesi olduğunu düşünecek olursak, insan yönünden fukara olan bir eserin, ne denli olumlu bir düşünceye yaslanık olursa olsun, insanı etkileyemeyeceği açıktır. Bu nedenledir ki, küçükburjuvazinin maddi hayat şartlarından bir türlü kopama-

yan ya da kopmaya yanaşmayanlar, kendi sınıflarının açmazlarını, emperyalizme olan çelişkilerini ve bu çelişkilerin çözümü için izlemeleri gereken yolu gösterirlerse, olumlu bir görev yerine getirmiş olurlar.

(e)

Eğer küçükburjuva sanatçısı, küçükburjuva kökenli bir sanatçı olmaya niyet eder; işçi sınıfının ideolojisini **sadece** benimsemekle yetinirse, o zaman da ortaya yeni bir şık çıkar:

Küçükburjuva kökenli sanatçı işçi sınıfının duyarlığını yansıtan **özenti bir sanat** yerine, kendi sınıfının maddi hayat şartlarını işçi sınıfının **lehine** bir prespektiften vermeye yeltenirse, **etkin küçükburjuva sanatına** göre bir ileri adım daha atmış olur. Bu açıdan diyeceğim ki, yaşadığı şartlardan feragat etmeye yanaşmayan bir küçükburjuva **kökenli** sanatçının yapabileceği en önemli şey, kendi sınıfının maddî hayat şartlarını işçi sınıfının bilincini kamçılayacak bir biçimde yansıtmasıdır. Bunu yaptığı takdirde devrimci sanat kavgası içerisinde daha bir «saygınlık» kazanır. Ben burada bir örnek olarak **Adnan Özyalçıner**'in **«Pazar Gezintisi»** ve **«Grev Bildirisi»** isimli hikâyelerini göstereceğim. Özyalçıner, **«Grev Bildirisi»**nde **doğru** şeyler söylüyor. Hem de açık açık. Ama anlattıkları yaşamadığı şeyler. Oysa **«Pazar Gezintisi»** öyle mi? O mezarcı ailesinin içerisinde bulunduğu açmaz, duyarlığın bilinçle çıkışması nedeniyle maddîleşiyor adeta. Çünkü Özyalçıner, bu hikâyesinde anlattığı şeyleri biliyor. Tıpkısını olmasa bile bir benzerini yaşamıştır. Bu nedenle de «oluş-yokoluş» ilişkilerini büyük bir ustalıkla yansıtıyor. Benzer şeyi Şükran Kurdakul'un **«Kiralık Kasalar»**ı için de söyleyebilirim. Ama aynı başarıyı onun bir **«Artin Kemal»**i için söyleyemeyiz. Buradan şu sonuca varacağız : Bir küçükburjuva kökenli sanatçının, benimsediği ideolojinin gereklerine uyup maddî hayat şartlarını değiştirmesi ve işçi sınıfının duyarlığını yansıtan bir sanat yapması özlenir bir şeydir kuşkusuz. Ama bunu yapamayanları da kaldırıp bir kenara atamayız. Onlara yeni bir görev düşüyor: Kendi sınıflarının dünyasını, işçi sınıfı lehine eleştiren ürünler ortaya koymak... Bunu yaptıklarında, ilki kadar olmasa bile devrimci kültür kavgasına olumlu nitelikte katkıda bulunmuş olacaklardır.

II

(a)

Yurdumuz Türkiye'yi göz önünde bulunduracak olursak, halihazırda söz sahibi durumda bulunan sanatçıların büyük bir çoğunluğunun küçükburjuva kökenli olduklarını görürüz. Bu nedenledir ki sanatımızda bir kararsızlık, bir tedirginlik sözkonusu... Birbirini tutmayan bir yığın değer yargılarıyla sanat eserleri ölçülüp biçilmekte. Estetiği sağlam gerici bir eser yüceltilirken, kafasında oluşturduğu **sanat eseri modeli** açısından çeşitli ürün-

lere sokulanlar, ipe-sapa gelmez sonuçlara varmakta. Bu kargaşa «her sınıf kendi yazarını, kendi eleştirmenini bulana dek» devam edeceğe benzer. Zaman zaman birikimsiz patlama yanlısı tavırlar uçuveriyor, kimi zamansa alabildiğine edilgen tavırlar ön plâna çıkıyor. Bir yalpalama, bir bocalama dönemindeyiz. Yaşantısıyla düşüncesi arasındaki zıtlığa bakmaksızın işçi sınıfının edebiyatını yapmaya kalkışanlar mı istersiniz. Ne yardan, ne de serden geçemeyenlerin ortalığı toza-dumana bürümelerini mi? Bu nedenle de **popülist** eğilimler günbegün gelişip serpiliyor. Bunun temelinde, sanatta devrimci tavrın ne olup, ne olmadığını kavrayamamak yatıyor. Bütün yanlış uygulama içerisinde bulunanlar, işçiyi ya da yoksul köylüyü anlatmakla devrimci sanatçı olabileceklerini sanıyorlar. Bu yanlış düşünceye paralel olarak şiirde yanlış eğilimler uçveriyor. Okunur olabilme kaygusuyla bir yığın ozan, dönemin etkin olaylarıyla ilgili sözcükleri bir araya getirerek şiirler yazıyorlar. Bu durumun devrimci sanat kavgasına katkıdan geçtik, zararı oluyor. Devrimciliğin bir düşünce-eylem birliği olduğu hiç mi hiç hesaba katılmıyor. Teori ve pratik birliği üstüne ilk söz söyleneli kaç kuşak geçti bu dünyadan. Bu tür düşünceden yola koyulacak olursak, devrimci sanatçılığı belli bir sınıfın tekeline almış oluruz. Oysa bizim bir Selim İleri'den işçinin ya da köylünün kavgasını anlatmasını beklemeye hakkımız yok. Çünkü Selim İleri, böyle bir girişimde bulunacak olsa, kesin bir başarısızlığa uğrayacaktır. Ama ondan, işçi sınıfının ideolojisi açısından kendi sınıfının dünyasını, değer yargılarını eleştirel bir gözle yansıtmasını bekleye biliriz. Bu işin üstesinden de gelebilir. Çünkü, yozlaşmış değerleri ve bu değerlerin yolaçtığı bunalımları çok yakından bilmektedir.. Edilgen bir yolla bir üst sınıfa sıçramak isteyenler, bu dünyanın hiç de dıştan gözüktüğü gibi olmadığını anladıklarında, sefaletlerini izledikleri eserlerden daha fazla etkileneceklerdir. Çünkü, bütün umutlarını bağladıkları ve edilgen bir yolla ulaşmayı amaçladıkları dünyanın kofluğunu gördüklerinde, yeni bir dünya yaratma özlemi içerisinde kıvranacaklardır.

(b)

Küçükburjuvazinin maddî hayat şartlarından kopmadan, işçi sınıfının duyarlığını vermeye kalkışanlar, bilerek ya da bilmeyerek, devrimci sanatı hançerleyenlerdir. Bunlar samimi olarak —hiç bir eleştiri getirmeden— kendi sınıfının sanatını yapanlardan daha tehlikelidir. Çünkü sözleriyle okuru yanıltıp, ürünlerini gerçek devrimci ürünmüş gibi tezgâhlama olanağına sahiptir bunlar. Gerçek devrimci ürünlermiş gibi okurun tüketimine sunulan bu eserler ise, sanatla okurun arasının açılmasına yol açmaktan öte hiç bir işe yaramazlar ve bu nitelikleriyle de burjuvaziye hizmetten öte hiç bir şey ifade etmezler.

Sorunu şöyle koyabiliriz: Kitaplardan edinilmiş bilinç ne kerte olumlu olursa olsun, hayatla sınanıp doğrulanmadığı sürece, sanat hiç bir zaman

için bir başka sınıfın çıkarını savunmakta kullanılamaz. Silâh geri teper de ondan. Akıl işi olan, bir küçükburjuvanın, «sefaletin edebiyatını» yapması ya da «hayatı diyalektiği doğrulamakta bir araç olarak kullanması» değil, tanıdığı-bildiği kendi maddî hayat şartlarını eleştirel bir perspektifle yansıtmasıdır. Ve bu ne maddî hayat şartlarını değiştirip sanatlarını kanlarıyla sulayanlara karşı bir saygısızlık; ne de bir yoksayma anlamı taşır. Sadece ve sadece gerçeğin bir ifadesidir. O kadar...

Fotoğraf : Samim Şişmanoğlu

W. H. AUDEN

Çeviren :

A. KADİR — SELAHATTİN YILDIRIM

ROMA DUVARLARININ EZGİLERİ

Islak rüzgâr yalar geçer fundaları.
Parkamın içi bit dolu, donmuş sümüğüm burnumda.

Yağmur yağar mırıldana mırıldana, yağmur tane tane.
Nöbetçiyim ben burda, bu kalede, nedenini bilmem ama.

Kurşuni kayaları sis kaplar ağır ağır.
Sevgilim Tungria'da, ben yalnızım yatakta.

Aulus fır döner evinin çevresinde sevgilimin,
şeytan görsün yüzünü, hali tavrı hiç gitmez hoşuma.

Bir yüzük verdiydi sevgilim, oyunda ütüldüm.
Sevgilimi de isterim, bu savaştan payımı da.

Yitirirsem gözümün birini bu savaşta,
ne halt ederim sonra, gökyüzüne bakmaktan başka.

DESPOTUN KİTABEİ SENGİ MEZARI

Daha yukarlardaydı gözü, daha yukarlarda.
Türettiği şiir en kolay anlaşılır şiirdi.
İnsanın budala yanını bilirdi avucunun içi gibi.
Ordularla, donanmalarla ilgilenirdi en çok.
Gülünce, saygıdeğer senatörler kırılırdı gülmekten.
Bağırınca, düşer düşer ölürdü sokakta çocuklar.

TEKTAŞ AĞAOĞLU

çağdaş humanizm bir burjuva merakîliğidir.

Çağdaş humanizm bir burjuva merakiliğidir. Çok yerde kendini sosyalizm diye yutturmaya kalkmasına bakmayın siz. Bundan muradı, sosyalizmi burjuva reformculuğu boyutlarına indirip orda açmaza sokmaktır. Dünyanın burjuva çıkarları ötesinde değişebilirliğini ve değişmesi gerektiğini çağdaş humanizmin havsalası almaz. Ona kalsa, dünya değiştirilmeyecek, burjuva vicdanına batan ve burjuva aklını yoran sivri uçları törpülenecektir sadece. Hümanizmin havsalası burjuva çıkarlarının alanıyle sınırlıdır çünkü.

Çağdaş hümanizm dünyaya hep «akıl» ve «sevgi» açılarından bakar. Ne ki, onun akıl dediği aslında burjuva çıkarlarının özüdür: sevgi dediği de, burjuva iktidarının manevî gerekçesi: o da, «akıl» gibi, toplumda sınıf mücadelesini inkâra yarar; ezilen sınıfların bireyleriyle kurulu düzen arasında «insanî» bir bağ kurar. Onun için çağdaş humanist, devrim tasarımı karşısında herdaim «insanlık» adına sevgiye sığınır; devrim olgusu karşısında ise ilk günden boyunun ölçüsünü alıp «akıl» adına sinikleşir (köpekleşir). Devrimden ağzı yanan mürted ondan sonra her önüne gelene yoğurdu üfleyerek yemeyi öğütler.

Bir başka deyişle çağdaş hümanistin devrim karşısında tavrı, sosyete cicibeyinin balıkçı meyhanesinde tanıdığı «dostlar» karşısındaki tavrına benzer. Devrim öncesinde ona pek «sevimli» ve «harika» görünen karakterler devrimde birden azgın canavarlara dönüşürler. Denize nâzır meyhanede uslu uslu içki içilirken dostlardan biri herhangi bir nedenle tepesi atıp da «Senin de, sevginin de...» diye parladığı anda cicibeyin ilk insiyakı nasıl derhal polis çağırmak, ardından da gerçek dostlarına halkın «iki yüzlülüğü» nden ve «nankörlüğü» nden dert yanmaksa, onun gibi, çağdaş humanist de devrim çatınca, devrimin hiç de kendi kafasında tasarladığı nane olmadığını anında görüp sevgiyi mevgiyi unutur, akla, çağrı ve «uygarlık» adına burjuva devletini göreve çağırır.

Tarihe pek meraklı humanistin niçin Lâle Devrinin lâlelerini Patrona Halil'in leventlerinden, tellâklarından daha çok sevdiğini, «sergerdelerin âkıbeti» nden mutlu sona eren kovboy filmi seyrederkenkine benzer bir haz duyduğunu hiç düşündünüz mü?

Çağdaş humanistin devrime karşı tavrının altında, tarihin itici gücü olan kitleler karşısında duyduğu tedirginlik, yabancılık ve korku yatar. Ona kalsa devrim olursa âdeta kitlelerden habersiz, kitleler devrime katılmadan olacak, ve devrim olacak ama nasıl olduğu ve ne zaman olduğu hemen hiç belli olmayacaktır. Ne zaman devrim konusu açılsa, çağdaş humanistin amaçlarla, amaçlara varan yollar arasındaki ilişkiyi aklına takıp diline dola-

ması bundandır. İkinin biri herkesi devrime giden yolda ve devrimde «aşırılıklar» a karşı uyarması, devrimde çatışmayı (devrimciler arasında çatışma dahil) akılla ve sevgiyle bağdaştıramaması, hattâ kimi zaman açık açık, «Devrime böyle gidilecekse hiç gidilmesin daha iyi!» demesi de bundandır. Onun gözünde devrim, gâsıpların alaşağı edilmesi değil, gâsıplarla gaspa uğrayanlar arasında noter huzurunda varılacak bir anlaşmadır çünkü. Anlaşmanın ilk maddesi —ve şartı— gâsıpların muktesep haklarına riayeti öngörür!

Çağdaş humanist kendini başkalarının yerine koymadan yapamaz. Bunin tarihin somut akışı içinde zamana ve yere göre değişik içerikler kazanabileceğini onun aklı almaz. Kendisinin «akıl» ve «sevgi» dediği şeylerle sınıflı toplumda burjuvazinin oluş ve gelişim süreci arasındaki yakın ilişkiden bihaberdir. Onu ilgilendiren sadece burjuvazinin kotardığı «uygarlık» tır. Burjuvazinin uygarlığını onun çıkarlarından ve gelişim sürecinden soyutlar, burjuva çıkarlarının gelişim sürecini soyut aklın macerası olarak görür. Burjuvazi tarihte kendi çıkarına ne yapmışsa, humanist onu bütün **insanlık** için «akıl» adına kutlar ve kutsar; sevginin kudretine örnek diye gösterir. Dolayısıyla humanistin öne sürdüğü, savunduğu ve yücelttiği, giderek devrime hedef diye gösterdiği değerlerin hemen hepsi, gerçekte, herbirinin ardında katı sınıf çıkarları yatan burjuva değerleridir. Burjuva politikacının «Özgürlük! Eşitlik! Kardeşlik!» çağrısı neyse, humanistin «İyiye, Güzele, Doğruya!» özlemi de odur. Humanist, burjuva çıkarlarının maddî güvencelerini zihninde «evrensel» ve «insanî» değerlere dönüştürerek pratikte teyid eder.

Çağdaş humanist kendini başkalarının yerine koymadan yapamaz. Bu «Başkaları» ya toplumu yönetenler, politikacılar, ya da halktır. Kendini politikacının yerine koyan humanist herdaim politikacının akılsızlığından, bencilliğinden yakınır. Toplumda bütün kötülüklrein kaynağı yöneticilerin akılsız oluşu ya da insan sevgisizliğidir. Politikacının kafasında humanistin aklı, yüreğinde humanistin sevgisi olsa bütün kötülükler son bulacak, insanlık kurtulacaktır. Ne var ki, burjuva toplumunu yöneten politikacıların çirkinliğine veryansın etmesine bakmayın siz, hümanistin bu davranışının altında, asıl, burjuva toplumunun, o toplumda politikacının temsil ettiği çıkarların teyidi yatar. Çünkü ikisinin de birleştikleri nokta, sınıf mücadelesini inkârdır. Burjuva politikacı bunu bile bile, temsil ettiği özel çıkarları «millî» çıkar adı altında topluma zorla kabul ettirmek için yapar. Humanist ise mutlak kategoriler olarak gördüğü «akıl» ve «insanlık» adına hep sınıf mücadelesine sırtını döner, toplumu onsuz «ileri götürmeyi düşler. Sınıf mücadelesi onun için bir olgu değil, bir nevi «aşırılığa sürüklenme», bir yanlış politikadır. Dolayısıyla çağdaş hümanistin sınıf mücadelesi olgusuna bakışı bilimsel değil, ideolojiktir. O yüzden de çağdaş hümanist, çok kere, karşı olduğunu bağıra çağıra ilân ettiği politikacıyla nerede ve nasıl **birlik**

olduğundan habersizdir. Politikacı yönetimde ve karar mercilerindeki konumundan ötürü spesifik çıkarlar arasında bocalarken, hümanist, insana özgü değişmez mutlak değerler ve «toplumun çıkarı» adına, bütün doğruları ve kesinlikleri arkasına almanın sürüruyla yüklenir politikacıya. Oysa onun «toplumun çıkarı» dediği aslında burjuvazinin sürekli gelişim içinde olan **genel** çıkarından başka birşey değildir. Humanistin «toplum çıkarı» ile politikacının «millî çıkar» ı arasındaki diyalektik çelişki **burjuvazinin** genel çıkarında durmadan çözülür ve yeniden kurulur. Çağdaş hümanistin kendini her zaman politikacıdan «daha üstün» ve daha «erdemli» ve «ilerici» görmesi de bundandır.

Sınıf mücadelesi olgusunun herhangi bir vesileyle apaçık gözler önüne serilmesi karşısında humanist —eskiden çirkin dediğine bu defa güzel diyerek, ya da eski çirkinlerin yerine yeni güzelleri başına taç yaparak— derhal politikacıyla aynı çizgide birleşir. Burjuva çıkarlarının belli bir dönemde belli mevzilenme durumuna göre bu birleşme kimi zaman «halka rağmen» bir çizgide, kimi zaman da tam tersine «halkla birlikte» olma çizgisinde gerçekleşir. Onun için çağdaş hümanist habire Eflâtuncu bir tepeden inmecilikle Hıristiyanca bir populizm arasında bocalar durur.

Çağdaş humanistin faşizme karşı tutumunu da bu özelliği belirler. Politikacı bazı konularda burjuva çıkarlarının ancak faşizmle korunabileceğini görecek kadar katı bir akla ve yüreğe sahiptir. Humanist ise daha yufka akıllı ve yufka yürekli olduğundan, o konumlarda dahi faşizme gitmeden «uygarlığın» korunabileceğini zanneder. Ve o zanla, balyozu kendi tepesine yiyenedek, faşizmi çok kere ve çok yerde «ilericilik» le karıştırır.

Bu arada ileri burjuva toplumu humanistinin dünyanın geri kalmış ülkelerindeki faşist yönetimlere karşı tavrına da değinmeden geçmeyelim. Bu tavrın altında da, yine, çağdaş humanistin yufka akıllılığı ve yufka yürekliliği yatar. Ona sorarsanız. geri kalmış ülkelerde faşist yönetim ve uygulamalar, o ülkeler halklarının geri kalmışlıktan ileri gelen boynu büküklüğü ile yöneticilerin bundan ötürü sınır ve itiraz tanımayan keyfiliğinin, zalimliğinin eseridir diyecektir. İleri burjuva toplumunun humanisti geri kalmış ülkelerde ferman dinlemeyen faşizmin kökünün kendi toplumunda olduğunu görmez, nedense. Görse de kabule yanaşmaz. Tıpkı kapı komşusu Almanya'da Nazizmin doğuşunu ve azmasını kapitalizmin çelişkilerine bağlayacak yerde, Alman milletinin koyunbaşlı sözdinlerliğinden ve üç beş politikacıyla generalin safdelliğinden yararlanan bir avuç gözü-kara gangsterin marifeti sandığı gibi...

Çağdaş humanist kendini halkın da yerine koymadan yapamaz. Lâkin onun «halk» dediği, her türlü sınıf gerçeğinden soyutlanmış, başı sonu meşkuk bir genel kavramdır. Ya da halk deyince herdaim boynu bükük, gariban, sevilesi bir yaratık gelir humanistin gözünün önüne. Ve halka karşı

herdaim «baba»lık taslar çağdaş humanist. Onu koruyucu, ona sahip çıkıcı pozlar takınır. Bu bakımdan onun halka bakış açısını, burjuvazinin çıkarlarını yansıtan soyut aklın yanısıra, yine burjuvazinin kiliseden devraldığı, bir çeşit kara güne karşı teminat akçesi, sevgi bankası olan soyut acıma ve merhamet duygusu belirler. Bu açının daralmaması, başkalarına acıyan ve merhamet duyan insanın "insanlığını unutmaması" için o başkalarının hep ezilenler katında kalmaları, humanistin de onlarla arasında belli bir mesafe bırakması gereklidir. Onun için çağdaş humanist ikinin biri «halka gitmek» ten, «halka inmek» ten, «halkla bütünleşmek» ten söz eder, Hep bunlardan söz eder ya, bunlar aslında onun kendisiyle halk arasına diktiği sevgi duvarlarıdır. Humanist halkı ne kadar çok severse ondan o kadar uzak durur. Somut hayatında, tepeden inmeciliğe en karşı olduğu, en populist dönemlerinde dahi, halkın dertlerini kapalı kapılar ardında paralı dostlarıyla paylaşmayı tercih eder. Ve giderek "halkı sevme» yi kendine meslek edinir. Gerçekten **halka gidenler,** populizmin ne safsata olduğunu bilerek, halkın gerçek kurtuluşunu sağlıyacak olan işçi sınıfı hareketi içinde yerlerini alanlardır. Çağdaş humanistin ne aklı ne yüreği el verir bunu yapmaya.

Dolayısıyla akıl da, sevgi de son kertede çağdaş humanistin devrimi önleme, olmazsa yozlaştırma ve yolundan saptırma araçlarıdır. Bir başka deyişle, burjuvazinin her an çelik ve ateşe dönüşmeye hazır ideolojik silâhlarıdır. Dünya değişirse balıkçı meyhanelerinde yarenlik edilecek, dertlerine ağlanacak «dostlar» kalmıyacak, dünya değişirken burjuva çıkarlarından damıtılmış humanist aklı değişme süreciğinin aklına akıl erdiremiyecektir çünkü. Değişen dünya, burjuva çıkarlarıyla birlikte humanistin aklını da, sevgisini de süpürüp tarihin çöp tenekesine atacaktır!

Humanizm Rönesansta ve Rönesanstan, sonra uzun bir süre burjuvazinin ilerici ideolojisi olarak hayli etkin oldu. Burjuva çıkarlarına yol açmak için feodalitenin ve kilisenin katı statü duvarlarına akıl ve sevgi adına ağır darbeler indirdi. İnsan adına burjuva bireyini öne çıkardı ve birey adına büyük ve çetin sınıfsal kavgalar verilmesini sağladı. Bu bakımdan tarihte gerçekten ilerici ve olumlu bir rol oynadı, oynamadı değil. Lâkin burjuva çıkarları bugün artık o tür humanizmi kaldırmıyor. Humanizmin 19. Yüzyılda dinî yabancılaşmaya ve onun üzerine kurulu **gerici** yalan dünyaya nihaî darbeyi indirmesiyle, kendi teorik gerekçesinin aşılması bir oldu. Çünkü pratikte burjuvazinin öncü işlevi aşılmıştı. Ondan sonra burjuvazi gittikçe gerici bir role sahip çıkarken humanizm sözümona «ilerici» bir yalan dünyanın teorik gerekçesi olmayı üstlendi. Üstlendi ya o da sökmedi, ve sökmüyor. Tarihin akışı ve işçi sınıfının **dünya çapında** ortaya çıkışı karşısında bugün burjuvazinin **gerçek** ideolojisi faşizmdir. Çağdaş humanizm de faşizmin maskelisi, bir çeşit utangaç türüdür. Emperyalizmin bütün dünyada eyledikleri kör kör parmağın gözüne ortadayken işi elim sende

oyununa döndürüp «emperyalizmler» den söz etmenin, «insancıl» ve yukardan tavırlarla sosyalizmin ülküsü adına pratiğine yan bakmanın başka izahı yoktur.

Burjuva çıkarlarının sınırını aşan akıl, dünyanın değişebilirliğini ve değişmekte olduğunu gösteriyor. Sevgi, dünyanın değişme sürecinde aklın yoldaşıdır. Çağdaş humanizm ise akıl diye sattığı köpeksiliği ve sevgi diye yutturmaya kalktığı hesaplılığıyla bu sürece dışardan seyirci kalmaya mahkûmdur. Onun için de faşizmin sıcak dostu ve müttefeki olmadığı yerde, burjuva merakîliğinden gayri bir anlamı yoktur.

Fotoğraf : Feyza Eryılmaz

PETER SPACK

mozambik kurtuluş savaşı

Çeviren : Gülümser Solmazyaprak

Mozambik topraklarına geçtiğimiz zaman pek de kahramanlık taslayacak halim kalmamıştı. İlk, ya Portekiz uçakları tepemize çullanıverirlerse, ne olur diye düşündüm. Kimseye açmadım bunu ya, Frelimo'lu (*) yol arkadaşlarım insanın içini okuyuveriyorlardı. «Biz geceleri hiç yürüyüş yapmayız,» dedi bir bağımsızlık savaşçısı, «Buraların efendisi biziz. Portekizliler değil. Geceleri uyuruz.»

Frelimo'nun kurtarılmış bölgeleri olduğunu bilirdim. Ama bunun gerçekte ne demek olduğunu kestirememiştim. Bunlar, acaba sömürgecilerin savunmaya değmez buldukları, terkedilmiş çalılıklar mıydı? Yoksa buralarda bildiğimiz köy hayatını andıran bir şeyler var mıydı? Yani buralarda sırf silâhlı halk savaşçıları mı bulunurdu, yoksa shamba'larında çalışan köylüler, çevrede oynayan çocuklar da var mıydı? Köylüler var diyelim, bunlar acaba sürekli korku içinde mi yaşıyorlardı?

İçerilere birkaç mil girmeden bunların cevabını hayretler içinde aldım. Ömrümde gördüğüm en garip ticarete buralarda tanık oldum. Kurtarılmış bölgeler halkı ağır işler görüyor; çevresine de hakim olmayı öğrenmiş. Önemli miktarda kabuklu ürünler, en başta da Amerikan baladur cevizi ve tarım ürünleri üretiyorlar. Bir saat içinde, başları üstünde kilometrelerce yola ağır yükler taşıyan yüzden fazla insana rastladım. Bu ürünleri dokuma, ayakkabı, sabun, tuz, pil ve kalem gibi öbür zorunlu ihtiyaçlarıyle değiştiriyorlar. Bazı mallar da, kurtarılmış bölgeler içindeki başka ihtiyaç maddeleriyle değiştirilmek üzere depo ediliyor. Biri bana, «Sadece zorunlu ihtiyaç maddelerini değil,» dedi. Halk kalkmış kendi baladur cevizlerini getirmiş de karşılığında özentiyle de olsa birkaç lüks eşyası istiyorsa Frelimo bunları bile sağlıyor. «Hem neden olmasın? Onlar Frelimo için çalışmışlar, isteklerine saygı göstermemiz gerekir.»

Raslantı sonucu Frelimo'da bahçecilikten sorumlu kişiyle tanıştım. Mozambik'in içlerinden, meyva ihtiyacını kendi karşılaması için bir Frelimo eğitim kampının çevresine dikilmek üzere getirilmiş mango fideleri ile dolu tenekeler ve beş bin ananas bitkisi gösterdi. Bu her kurtuluş mücadelesi için pek önemli bir şey olmayabilir. Ama bu her şeyin en küçük ayrıntılarına kadar nasıl örgütlenmiş olduğunu gösteriyor.

Kurtarılmış bölgelerde geçişi sağlayacak yollar yok. Var olanlar da

---

(*) Mozambik Halk Kurtuluş Örgütü.

Portekiz birliklerinin hareketini engellemek için kapatılmış durumda. 1964' te silâhlı mücadele başladığı zaman o yörelerde yaşayan halk, ağaçları keserek bu yolları tıkamış. Şimdi bu yollar kısmen mayınlanmış ve hemen hemen eskisi gibi çalılarla kaplanmıştır. Tek ulaşım aracı, uçaklara karşı ağaçlar ve çalılarla örtülmüş dar patikalardır. Bütün trafik bu patikalardan yapılır. Yukarıda sözünü ettiğim mallar, cephanenin ikmali, yaralıların taşınması, kurtuluş ordusunun hareketleri bu patikalar üzerinden yapılıyor.

Saatte Beş Millik Yürüyüş

İlk günler ölü gibiydim. Askerlik eğitimi görmek için yurt dışında bulunmuş komutanlar başka ülkelerdeki ortalama asker yürüyüş hızının üç mili nadiren aştığını söylediler. Ama gerilla savaşı olağan şeylerle ölçülemiyor. Frelimo demek, yürümek demektir. Hız ve dayanıklılık, ölüm kalım sorunlarıdır.

Mozambik'in kuzey kesimleri geleneksel olarak Tanzanya'dan daha az meskûndur. Ayrıca, Portekiz bombardımanlarından kurtulmak için binlerce insan Ravuna ırmağının karşı yakasına kaçmıştır. Ama biz hiç kimseye rastlamadan yarım saatten fazla yürüyemedik : Trafiği kontrol eden ve beklenmedik saldırılara karşı güvenlik düzeni sağlayan milis postaları, dizi dizi taşıtlar, sık sık da kulübelerde oturan köylü aileler. Geçtiğimiz ilk köy yirmi kulübe kadardı, bırakılmış gibi görünüyordu. Neden böyle olduğunu sonra anladım: köyde oturanların hemen hemen hepsi de shamba'larında çalışıyorlardı. Bunlar en az dört dönümlük tarlalardı. Gerilla savaşı şartlarında bunun inanılmaz bir şey olduğunu düşündüm. Genellikle bir arada olmak üzere pirinç, darı, cassava ekiliyordu. Yolumuzun üzerinde bunun gibi daha bir sürü tarla gördüm. Bunlar örtülmemiş oldukları için kurtarılmış bölgelerin en hassas noktalarıdır. Kurak mevsimlerde Portekiz uçakları ürünü yok etmek için bunlara napalm bombaları atıyor.

Tarlaların çoğu kooperatiflere ait. Bazılarıyse özel kişilerin malı. Kooperatife girsin diye kimseyi zorlamıyorlar. Bu tür sorunlarda Frelimo önderleri çok dikkatli davranıyorlar. Ama hâlâ kendi başına çalışanlar da ister istemez imeceye katılıyorlar. Sık sık, kendisi, köy ya da kurtuluş ordusu için eşya taşımaya gitmiş, bir köylünün shamba'sında başkaları çalışıyor. Üzerinde elli kadar kadının çalıştıkları büyük bir pirinç tarlasından geçiyorduk. Birlikte yürüdüğüm askerlere bir iki fotoğraf almak için biraz mola vermemizi rica ettim. Onlar hemen köylü kadınların yanı sıra çapalara sarıldılar. Önce poz vermek için böyle yaptıklarını sanmıştım. Ama anladım ki bu onların her zaman yaptıkları bir şeydi.

Birbirinden ayırdedilmesi çok zor olan bağımsızlık savaşçılarıyla sivil halk arasında yaygın bir anlayış ve güven havasının varlığına tanık oldum.

Frelimo'da Hayat

Benim ziyaret ettiğim bölge Makande bölgesiydi. Bu kabilenin öylesine ün saldığı ağaç oymalarını yapan kimselere pek de rastlayamadım. Yalnızca bir köyde gördüm bu usta işi sanatla uğraşan birkaç kişiyi. Yanıbaşlarında ağaca dayadıkları silâhları gösteriyordu ki bu kimselerin yapacak başka işleri de vardır. Rastladığım insanlar birkaç bin kişiyi buluyordu, çoğunun yüzlerinde tipik Makonde dövmeleri vardı. Birçok kadının üst dudaklarında oyuncak trenlerin tekerleklerine benzer yuvarlak halkalar geçirilmişti.

Bunları anlatışımın nedeni, Batı gazetelerinde Makonde kabilesinin büyük bir kısmının kabile şefi Kavandame ile birlikte Portekizlilere sığındıkları yolunda haberler çıkmasıdır. Teyple Makonde halkının Kavandame konusundaki düşüncelerini kaydettim: Taşlama türkülerinden biri «Kavandame kaçtı gitti» diyor. İkinci dize de aynı şekilde eski Frelimo başkan yardımcısı Simango ile devam ediyor. Sonunda «Frelimo her şeyin hakkından gelir ama,» diye bitiyor.

Böyle olmakla birlikte Kavandame'nin hikâyesinin önemli bir ilke yanı var. Öbür kurtuluş savaşları gibi Frelimo da az çok saf bir milliyetçi esas üzerinde başlamıştır. Mücadele sırasında bir farklılaşma süreci meydana geldi. Kurtarılmış bölgelerdeki kuruluş gerekleri bu süreci şiddetlendirdi. Aynı gerekler, Mozambik'in gelecekte ne görünüşte olacağı sorununu öne çıkarmıştır. Kavandame tutucu - milliyetçi eğilimleri temsil ediyordu. Sömürgeciliğin vücut verdiği eski toplum yapısını, bir tek Portekizliler hariç, olduğu gibi korumayı düşünüyordu.

Cabo Delgado İlinin Yönetim Sekreteri, görevden uzaklaştırılıp bir Portekiz üssüne sığınıncaya kadar, halk yönetim komitelerinin kurulmasını sabote edip durmuştu.

Halk Karar Veriyor

Ordunun başı ve şimdiki Frelimo başkanı Samore Machel ile Mozambik'in içlerinde Frelimo kamplarından birinde tanıştığım zaman ondan kurtuluş mücadelesinin ideolojik anlayışını açıklamasını rica ettim. «Biz mücadelemizi yalnızca sömürgeciliğe değil, onun arkasındaki düzene, yani kapitalizme karşı da yöneltmiş durumdayız. Bizim kendi saflarımız arasında da sömürgeciler vardı: Kavandame, Simango gibileri. Onlar bir ideolojiye ihtiyacımız olmadığını telkin ediyorlardı bize. Yalnızca bütün milliyetçi güçlerin yanyana gelmesinin gerekli olduğu ve yeteceği kanısında idiler. Oysa ne türde bir bağımsızlık istediğimizi ilân etmeden nasıl savaşabilirdik? Biz kendimizi asalaklardan, yeni asalaklar yaratalım diye kurtarmadık?

«Teorik tanımlamalarda pek keskin değiliz,» diye devam etti. «Biz ey-

lemde karar kılıyoruz. Karar veren ise halktır. Biz yalnızca yön veririz. Ama kararın çok zor verildiği kanısında değilim. Herkes kapitalizmden ağzının payını almıştır. Hep birlik olunca da neleri kazanmış olduğumuzu biliyoruz. Kurtarılmış bölgelerde yeni yeni üretim yöntemleri uyguluyoruz, okullarımız, hastahanelerimiz ve kendi hayat biçimimiz var.

Bu sözleri doğrulayan pek çok şey gördüm.. Cabo Delgade İlindeki ana eğitim kampından —Frelimo, buna **Beira** üssü diyor— iki saat yüründü mü, o bölgenin yönetim merkezine geliniyor. Köy hayatının bütün işlerinin görüldüğü düzinelerce kulübe. Birkaç yüz metre ötede anası babası cephede savaşan çocuklar için özel olarak yapılmış «yatılı okul» var. Sınıfları, damları otla örtülmüş açık kulübelerden ibaret. Bazı sınıflar ise, öğrencilerin ağaçlar üzerine oturup ders dinledikleri meydanlık yerlerden ibaret. Neredeyse akşamı bulmuştuk, oysa sınıfların hepsi de dopdoluydu. Her yaştan çocuklar, aynı zamanda büyük yaştaki çocuklara ait sınıflar, kimi yerlerde ise karma sınıflar vardı.

Okuma - yazma, aritmetik ve coğrafya derslerini izledim. Çocukların yazı yazdıkları temrin defterlerinin dayanışma armağanı olarak ülkemden gönderilmiş olduğunu görünce ne kadar duygulanmış olduğumu anlayabilirsiniz. Bir öğretmen, daha önceleri tebeşir ve karatahta yerine kurutulmuş cossava ve kömür haline getirilmiş odun parçaları kullandıklarını söyledi

Mozambik, okur - yazarlık oranının en düşük olduğu Afrika ülkelerinden biri. Okuma - yazma bilmeyenler, bana söylendiğine göre yüzde doksan sekiz civarında. Şimdi Frelimo'nun yönetimindeki yerlerde her çocuğun okula gitme olanağı var. Hatta Portekizli tutsaklardan birine Cezayir'e gönderilmeden önce kurtarılmış bölgelerde tutsak kaldığı sekiz ay içinde okuma - yazma öğretilmiş.

Unutamadığım bir başka şey de, hava saldırılarından korumak için şuraya, buraya serpiştirilmiş hastanelerden birine yaptığım ziyaret oldu. Frelimo'nun öğrenim görmüş doktorları yok, yalnızca kurşun ya da mermi parçaları çıkaran, sivilleri tedavi eden, hatta karmaşık ameliyatlar bile yapan yardımcı sağlık görevlileri var. Hem de bu işleri ellerinde hemen hemen hiç bir şey yokken yapıyorlar. Bu hastanede gördüğüm ilâçlar ve aletler iki ayakkabı kutusuna sığdırılabilirdi. Özellikle ihtiyaç duyulanlar, antibiyotiklerle küçük cerrahi aletlerdir.

Portekiz yönetimi sırasında kırsal bölgelerde hiç bir tıp hizmeti yoktu. Şu andaki sınırlı olanaklarıyle bile Frelimo, yalnız Cabo Delgado ilinde iki yüz bin kişiye çiçek aşısı yapmayı başarmıştır.

Konukladığım bölgede sükunet hüküm sürüyordu. Birçok insanın yanlarında taşıdıkları silâhları olmasa — çalılık hastanelerindeki sağlık görevlileri ve büyük sınıflardaki öğrenciler bile silâhlıdır — insan savaş koşul-

larında yaşadığını unutuverecek. Ama çok geçmeden benim de öğreneceğim gibi, amansız bir savaş sürüp gitmekteydi.

Mozambik Savaşı

Bu savaş, sınırı aştığımızın hemen ertesi günü geldi çattı. Üç saatten beri yürüyorduk ki, birden uzaktan makineli tüfek sesleri duyduk. O sırada bir haberci bize olduğumuz yerde kalmamızı ve mevzilenmemizi bildiren bir buyruk ulaştırdı. Çok geçmeden bombaların patladığını duydum. Bir Fransız **Aloutte** helikopteriyle tek motorlu bir Batı Alman **Dornier DO27** uçağı gördüm.

O gece neler olup bittiğini öğrendim: Çevredeki bir üsten gelen bir Portekiz müfrezesi bizim gitmekte olduğumuz Frelimo kampına saldırmaya kalkışmıştı. Bana bunun beş - altı aydan bu yana yaptıkları ilk girişim olduğunu söylediler. Belki de benim için özel bir karşılama töreniydi. Ama Frelimo bu tür sürprizlere hazırlıklı görünüyor.

Köylüler ya da milis karakolları düşmanın bütün hareketlerini, daha bölgeye ulaşmadan en azından on beş dakika önceden haber veriyorlar. O gün Frelimo pusu kurdu: İki küçük müfreze düşmanın sağ ve soluna sarktı. Düşman ilerlerken dosdoğru birkaç yüz metre ötedeki makineli tüfek ve havan topunun ateşi altına düştü. Geri çekilmeye başlayınca önce soldaki müfreze ateşe başladı. Düşman ters yönde kaçmaya başlayınca oradan da ateş altında kaldı. Bir saat sonra ölü ve yaralıları taşımak için bir helikopter geldi. Helikopterin saldırıya uğramadan inebilmesi için DO27 uçağı etrafı bombaladı.

Helikopterin inmiş olduğu yeri inceledim. Burası su bitkileriyle kaplı bir gölcüğün yanında şirin bir vadinin yamacında bir yerdi. Yerde kan izleri ve yaralıları taşımak için kesilmiş ağaçlar gördüm. Portekiz ordusuna ait sargıların paket kâğıtlarını, artıkların dikkat ve titizlikle gömülmesi gerektiği koca koca harflerle yazılmış bir tarifname ile olağanüstü durumlarda kullanılmak için hazırlanmış boş yiyecek şişeleri topladım. Bu kere herhalde gömmeye fırsat ve vakit bulamamışlardı.

Savaşçılara Portekizlilerin kayıplarını sordum. Tam sayısını kimse söyleyemedi. Makineli tüfek ve havan topunun ateşiyle bölüğün baş tarafındaki takımın hemen hemen hepsinin yıkıldığını, arta kalanların da yanlardaki müfrezeler tarafından vurulduğunu söylediler. Frelimo'nun kayıplarını ise kendi gözlerimle gördüm. Bir halk savaşçısı topallıyordu. Ayağına bir havan mermisi düşürmüştü.

Komutanlardan biri, bana, «Bak göreceksin, yarın Portekiz uçakları bu bölgeye gelip bomba yağdıracak,» dedi. «Pusuya düştüler mi böyle yaparlar.» Söyledikleri doğru çıktı. Gelen gene bir DO 27 idi. On bir patlama saydım. Her şey çalılarla örtülmüş olduğu için bombaları gelişi güzel atı-

yorlardı. Çevredeki Frelimo hastanesine uğradığımda iki yaralı kadın gördüm. Biri başından, öbürü omuzundan yaralanmıştı. Hem de Batı Alman Nato uçaklarından atılan bombalarla!

Nato Silâhları :

Ama eğitim kampında Nato desteği konusunda çok daha fazla kanıtlara rastladım. Bir bölük asker sıra olmuştu. Komutan ele geçirilen silâhları taşıyan erlerin — bunlar mevcudun üçte biri kadardı — bir adım ileri çıkmalarını ve silâhları incelenmek üzere önlerine bırakmalarını istedi. Bunların bazıları son savaştan kalma eski tanıdıklardı : Alman «Karabiner 9» tüfekleri ve «MG 42» makineli tüfekleri. Modern silâhlara da rastladım : Fransız havanları ve el bombaları, 8.6 inçlik «M 20» İngiliz roket atarları. Ama bu silâhların çoğu, şimdi Portekiz sömürge askerlerinin standart donanımı Braoo da Prata'nın Batı Alman yapısı silâh fabrikasında Batı Alman lisansıyle yapılmış otomatik G-3 tüfekleriydi. Komutan «Şimdi bu silâhlar düşmana karşı kullanılıyor,» dedi. «Ama bunlarla arkadaşlarımız ve hiç bir suçu olmayan silâhsız halk öldürülüyor. Nato ülkeleri Portekiz'i desteklemekten ne zaman vaz geçecekler?» Bu soruya cevap veremedim.

Geri dönerken yerlerde kısmen dallar ve yapraklarla örtülmüş koca koca çukurlar gözüme ilişti. Bunların köylüler için hava sığınakları olduğunu söylediler. Bunlar çok iyi gizlendikleri için daha önce görmemiştim. Gizlenmeliydiler tabii. Kurtarılmış bölgelerde hayat, başlangıçta gözlerime göründüğü kadar barış içinde değil. Kurtarılmış bölgeler içindeki dağınık Portekiz üsleri tamamen tecrit edilmiş durumda, buralara yalnızca havadan ulaşabiliyorlar. Ama bu üsler buralarda yaşayan insanların hayatlarını halâ tehdit etmekte. Frelimo ile birlikte yürüdüğüm mesafe harita üzerinde pek belli olmuyor. Kuzeyde kurtarılmış bölge Mozambik'in beşte birine yakın bir kısmını kaplıyor. Kurtuluş ordusunun birçok türküsünden biri güneydeki Maputo ırmağından söz ediyor : «Maputo'ya ulaştığımızda Mozambik özgür olacak,» diyor. Daha pek çok acıya katlanmak gerekiyor. Önümüzde daha birçok zorlu mücadele yılları var.

İRFAN YALÇIN

T Ü K Ü R Ü K

Genç adam, dört bir yanının çepeçevre tutulduğunu biliyordu. Girdiği şu çalılıklar içinde daha ne kadar kalabilirdi? Günlerce kovalanmış, izlenmiş, sonunda buraya kadar gelebilmişti. Çember gitgide daralıyordu. Yüzlerce, binlerce insan vardı arkasında belki. Rad yolar, gazeteler hep ondan söz ediyor, yakalanmasını kolaylaştıracak bilgiler veriyorlardı. Onu canlı ya da ölü olarak ele geçirene, onun yerini haber edene binlerce lira para verilecekti. İnsanlar işini gücünü bırakmış, çoluk çocuk, kadın erkek, genç yaşlı onun ardına düşmüşlerdi. Genç adam, çalılıklar arasından gökyüzüne uzun uzun baktı. Hiç bunca güzel görmemişti gökyüzünü. Bir yıldız kaydı karşı tepelerin üstünde. İçinde bir şey «cızz» etti. Şimdi bütün amacı, yüz, yüz elli metrelik yolu sürüne sürüne geçip, tâ karşıda, bir camında ışık yanan eve atmaktı kapağı. Son şansıydı bu. Gelgelelim, açlıktan, susuzluktan, günlerce yol yürümekten gücü tâkatı kalmamıştı. Eline değen sert bir yaprağı koparıp üstünü diliyle yaladı. İçinde, binlerce mumluk ışıklar yandı sanki. Bir, bir daha yaptı aynı şeyi. «Yaşamak ne güzel!» diye mırıldandı. Yaprağın, içine doldurduğu bir anlık serinlik ve yaşama sevinciyle yorgun dizlerinin üstüne çöküp sürünmeye başladı. Camında ışık yanan evin önüne geldiğinde, belki yıllarca, yüzyıllarca sürüne sürüne yürümüş gibi geldi ona. Başını kaldırıp eve baktı. İki katlı ahşap bir evdi bu. Virandı. «Kimin evi acaba?» diye düşündü. «Şehrin bu kadar dışında..» Başını toprağa koydu, hiç bir şey düşünmeden bir süre kaldı öyle. Sonra kalktı, sine sine evin taş merdivenlerini çıktı. Kapıya hem eliyle, hem ayağıyla vurdu. Çıt yoktu. Bekledi. Yumruğuyla vurdu sonra. Isık yanan cam açıldı. Bir baş uzandı :

— Kim o?

— Benim.

— Sen kimsin?

— Misafir..

Cam indi. Evin içinden doğru gelen ayak sesleri gitgide büyüyordu. Ayak sesleri tam kapının önünde durdu. Genç adam : «Açıyım mı, açmıyım mı diye düşünüyor herhalde» dedi içinden.

— Aç, dedi, aç!

Kapı açıldı :

— Ne var?

Genç adam, birden içeri dalıp kapıyı kapadı. Kapıyı açan şaşırmıştı.

— Zor durumda kaldın mı hayatında hiç?

— Nolacak?

— Kaldın mı diyorum?

— Kalmışımdır olaki...

— Kalmışsan anlarsın halimden.. Bütün şehir beni arıyor harıl harıl... Herkes...

— Herkes dediğin kim?

— Herkes işte... Herkes.. Çoluk çocuk, genç yaşlı, kadın erkek.. Herkes.. Ellerinde çıralar, fenerler, kuduz bir köpek kovalıyorlar sanki..

— Niye?

— Beni yakalayacaklar.. Ölü ya da diri ele geçirecekler beni.. Yığınla para var işin içinde çünkü.. Beni bulana, benim yerimi haber edene yığınla para var.. Gazete okumuyor musun yoksa sen hiç? Radyo falan dinlemiyor musun?

— Ya ben de yaparsam aynı şeyi?

— Yaparsan yap, korkmuyorum artık. Tek isteğim bir köpek gibi vurulup gebermemek.. Keyfine kalmış, haber et ister..

Kapıyı açan, her şeyi ossaat anlamıştı. Bu gece yarısı gelenin kim olduğunu adıyla sanıyla biliyordu artık.

— Gel benimle, dedi. Yavaş yürü yalnız. Uyanmasın kimse.

Odada bir sedir, bir eski masa, bir sandalye vardı. Masanın üstü yığınla kitaptı. Genç adam, hemen sandalyeye çöktü :

— Saat iki buçuk. Aşağıdan baktığımda ışık vardı. Uyumuyor muydun?

— Kitap okuyordum.

— İşte falan çalışmıyor musun?

— Yarın pazar. Karnın aç mı?

Genç adam güldü :

— Önce elimi, yüzümü bir yıkayabilir miyim? Kendimi çok kirli ve çirkin hissediyorum.

Yeni bir şey görüyormuşcasına ellerine, ayaklarına baktı. Elleri kapkaraydı. Kan içindeydi. Pantolonuyla ayakkabıları sıvama çamurdu. Kapıyı açan :

— Kaçıncı gün bugün Ali? dedi.

Genç adam :

— Ali ha? dedi. Tanıyorsun beni ha?

— Günlerdir dilindesin herkesin. Gazeteler, radyolar hep senden söz ediyor. Benim adım Kâzım.

— Ne iş yapıyorsun?

— Dokuma fabrikasında işçiyim.

— Evde kim var başka?

— Babam, annem, iki erkek kardeşim..

— Benim kim olduğumu öğrenseler ne yaparlar?

— İyi insanlardır hepsi de. Korkma.

— Korkmuyorum.

Odanın kapısı gıcırdadı. Bir baş uzandı içeri :

— Kim bu?

— Ali. Aranan bu işte günlerdir.

Ali ayağa kalkıp, ürkük adımlarla içeri giren yaşlı adamın elini öptü. Kâzım :

— Babam, dedi.

Yaşlı adam, pisliğe bakar gibi bakıyordu Ali'ye.

— Bu burada kalamaz, dedi.

— Niye baba?

— Başımıza iş açar. Dertsiz başımızı derde sokar. Niyesi yok.

Kısa bir sessizlik oldu. Ali'yle Kâzım uzun uzun bakıştılar. Sanki

birbirlerini yıllarca önceden tanıyan canciğer iki dosttular. Baba, Ali'ye :

— Hadi oğlum, dedi, çek git buradan! Başımızı belâya sokma bizim. Bu yaştan sonra mapuslara düşemem ben.

Kâzım :

— Gitmeyecek baba, dedi. Burada, bu odada kalacak o.

— Haber veririm.

— Haber mi verirsin?

— Evet, haber veririm.

Baba dışarı çıktı. Kâzım utanmışcasına başını önüne eğmiş, düşünüyordu. Dışardan köpek sesleri geliyordu uzun uzun. Ali; «Beni arıyorlar» diye geçirdi içinden. İşler sarpa sarmıştı. Ama nolursa olsun kaçmayacaktı artık. Kalacaktı burda. Haber de verseler bir yerlere gitmeyecekti. Bıkmıştı. Canına tak demişti günlerdir oradan oraya kovalanmak...

— Korkma, dedi, Kâzım. Haber veremez, otur.

Ali oturdu :

— Şu korkma lâfını ağzına alma bi da, dedi. Korktuğum yok benim hiç bir şeyden. Öbür kardeşlerin ne iş yapıyor?

— Biri rençberlik yapıyor babam gibi. Öbürü kâtip mahkemede.

— Bi cıgara versene.

Kâzım, kapının arkasında asılı pantolonunun cebinden cıgara paketini çıkarıp uzattı. Ali hırsla bir cıgara kaptı, koydu ağzına. Cıgarayı yakarken elleri titriyordu.

— Hayret yani, dedi. Şehvete benzer bir şey duydum cıgarayı ağzıma koyunca. Hayret. Bu kitapları hep okudun mu?

— Okuduğum da var okumadığım da.

Kâzım, dalgın dalgın bakıyordu camdan yana. Köpek sesleri bir yaklaşıyor, bir uzaklaşıyordu.

— Beni arıyorlar, dedi Ali. Ama umurumda değil. İnsan bir yerden sonra her şeye alışabiliyor. Ölüme bile...

Kâzım'ın kâtip olan kardeşi, dışardan doğru :

— Abi, diye seslendi. Gelsene bi dakka...

Kâzım çıktı.

— Seni çağırıyor babam. Alt katta...

Birlikte indiler. Baba :

— Otur hele, dedi.

Kâzım, babasına, kardeşlerine sanki onları ilk kez görüyormuş gibi bakıyordu. Anası bir kenarda şaşkınlık içindeydi.

— Ne var? dedi Kâzım.

Babası sesini yumuşatarak :

— Bu piyangoyu kaçırmayalım gel, dedi. Yüz binden çok para geçecek elimize. Bu itin nolduğu belli zâti. Hem yararlı bir iş yapmış oluruz, hem de para görür elimiz avucumuz. Yıllardır reçberlik, reçberlik... Sen de fabrikadaki işi bırakır, bir dükkân açarsın kendine.. Olmaz mı? Kardeslerin de razı..

Kâzım, «öyle mi?» der gibi iki erkek kardeşine baktı kızgın kızgın

— Orospu çocukları bile yapmaz bunu, dedi.

— Biz kararı verdik, dedi Reçber.

— Haber edecez, dedi kâtip.

Kâzım, anasından yana döndü :

— Sen de mi anne?

— Ben razı değilim oğlum.

Valla değilim. O da ana kuzusu sizin gibi.

— Sen sus, dedi Baba. Karı kısmı karışmaz her şeye. Para var bunun ucunda. Ayağımıza kadar gelen kısmeti neye tepelim?

— Hani yukarda, «Çek git» diyordun ona?

— Caydım sonra. Para olduğunu bilmiyordum işin içinde o vakit.

— Demek her şey yapılır para için?

— Çok para bu. Benim görmediğim kadar para.

Kâzım, aşılmaz bir duvarın önünde gibi hissetti kendini. Reçber olan kardeşi hadi neyse ya, kâtip olanına akıl erdiremiyordu birtürlü. O, nasıl yapardı böyle birşeyi? Nasıl onlara katılırdı?

— Senden ummazdım Şükrü. Şu Osman'dan umardım da senden ummazdım.

Osman :

— Neden umar mışın benden? diye lâfa girdi. Yoksa sen de o yukardaki gibi misin?

Kâzım bağırarak :

— Kan düşmanım da olsa yapmam ben böyle bir şeyi eşşek! dedi.

— Sensin eşek!

Kâzım, Osman'ın üstüne yürüyerek bir yumruk salladı. Aynı anda, Babayla Şükrü Kâzım'a saldırdılar. Anne aralarına girmiş, ayırmak için çırpınıp duruyordu. Başaramayınca, bağıra bağıra ağlamaya başladı. Babanın ağzı burnu kan içindeydi :

— Babasına el kaldırdı soysuz! diye bağırıyordu.

— Babam değilsin sen benim!

— Değilim!

Dört erkek, soluk soluğa kalmışlardı. Anne hâlâ ağlıyordu. Osman koşar adım kapıdan dışarı çıktı .Kâzım : «Haber etmeye gidiyor» diye düşündü. «Alçak!» Annesinin başını sevip usul usul odasına çıktı. Ali, sedire uzanmış, bir kitabın sayfalarını karıştırıyordu. Gülümseyerek :

— Kendini üzme abim, dedi. Bırak haber etsinler..

— Kaç git burdan, dedi Kâzım. Kaç git.

— Beni ihbar ettiğini sanacaklarından mı korkuyorsun herkesin?

— Başkalarının ne düsündüğü vız gelir bana. Ne yaptığımı biliyorum ben.

— Gitmeyeceğim.

— Git, nolur git!

— Eğer varsa, biraz peynir ekmek falan getir bana. İçim ezildi açlıktan.

Kâzım, bir tabağın içine koymuş olduğu zeytin ve yarım ekmekle döndü elinde :

— Peynir yokmuş, dedi. Dur, su da getireyim.

Dışarıdan anlaşılmaz gürültüler geliyordu birtakım. Suyu masanın üstüne koyan Kâzım, Ali'nin kolundan tutarak :

— Nolursun çek git, dedi. Hadi git. Şimdi gelecekler, alıp götürecekler seni.

Ali, Kâzım'ın ellerini tutmuş, çoktandır özlem duyduğu bir şeye bakar gibi bakıyordu. Sonra birden öpüverdi onları :

— Abimsin, dedi. Abimsin.

Çoktandır böyle akıllıca bir sevgiyle karşılaşmamıştım.

Kâzım :

— Bırak aptal aptal lâfları şimdi, dedi. Kaç git, diyorum sana şurdan. Kaç git.

Kapı bir kütlemeyle açıldı. İçeri, eli silâhlı üç kişi girdi. Ali, istifini hiç bozmamıştı. Kâzım :

— Bırakın da ekmeğini yesin, dedi. Suyunu içsin.

Kâzım'ın iki kardeşiyle babası kapıdaydılar. Yüzlerinde suçlu bir sevinç ve umut vardı. Baba, yeni gelenlere :

— Çocuğu ben gönderdim sizlere, dedi. İsterseniz kendisine sorun.

Kâzım bıçak gibi bir gülümsemeyle kapıya doğru yaklaşıp, yalnız babasının duyabildiği bir şeyler mırıldandı. Sonra, «hakk» diye kocaman bir tükürük yapıştırdı yaşlı adamın suratına.

MEHMET ERGÜN

yapısal değişim ve kültür

Üzerinde durmak istediğim sorun şu: Kendi **iç dinamiklerinin** itelemesiyle feodal üretim biçiminden kapitalist üretim biçimine geçemeyen toplumlarda, **dışsal etkilerle** oluşan yapısal çözülmelerin «kültür üzerindeki etkileri» hangi doğrultudadır? Kural olarak kapitalizmin yerel ekonomik birimleri (mahallî feodaliteyi) bütünleştirdiğini kabul edecek olursak, dışsal etkilerle yerel ekonomik birimlerde oluşan çözülmeler ideolojik plânda nasıl yansır? Diğer bir deyişle, yapısal değişimin yol göstericisinin iç dinamikler olmadığı böyle durumlarda, yerel değerlerin ulusal bir bireşimle (synthesis) **aşılmaması,** bir ulusun kültür varlığında ne gibi sorunların oluşmasına yolaçar? Bu durum karşısında takınılması gereken tavır ne olmalıdır?

Görüldüğü gibi sorun doğrudan doğruya **emperyalizm** olgusuyla ilintili. Daha önce yayımlanan bir yazımda, emperyalizmle geribıraktırılmış ülkeler arasındaki (ekonomik ve sosyal) ilişkilere ayrıntılı bir biçimde değindiğim için (1) burada sadece iç dinamik itelemesi sonucu feodaliteden kapitalizme geçen toplumlardaki kültürel yapıyla, dış dinamik baskısı sonucu yapısal değişime uğrayan toplumlardaki kültürel yapı arasında beliren ayrım üzerinde duracağım. Sorunu somutlamak amacıyla da Osmanlı İmparatorluğunun **yarısömürgeleşmeye** başlamasından bu yana Türkiye'de oluşan yapısal değişimle, bunun genel olarak ideolojik yapı üzerindeki yansılarını saptamaya çalışacağım.

I

Yapısal değişim, somut bir olgudur. Toplumların bünyesinin göstergesi durumunda bulunan altyapı-üstyapı kurumları arasındaki ilişkilerin değişmesinin bir sonucudur. Kural olarak ilkin altyapıda değişim olur. Bu durum, giderek üstyapı kurumlarını da etkileyerek, yapısal **değişim** sağlar.

Feodal toplumlarda yapısal değişimin taşıdığı anlam, emeğinden soyutlanmış insanın özgür olduğu bir toplum biçimine geçmeyi engelleyen (toprağa bağlılık, üretimin çeşitli meslekî örgütler vasıtasıyla kısıtlanması, ticaretin gelişimini setleyen iç gümrük duvarları... vs) tüm ilişkilerin giderilmesidir. Kendi iç dinamiklerinin itelemesiyle yapısal değişime uğrayan

(1) Mehmet Ergün, «Geribıraktırılmış Ülke Sanatı ve Bir Örnek, : Türkiye,» **Yarına Doğru,** Sayı : 1, s. 21-32, Kasım 1973.

toplumlarda kentin köyü kuşatması biçiminde beliren bu gerçeklik, kırsal kesimlerde geçerli olan üretim ilişkilerinin nedeni olduğu y e r e l nitelikli değerlerin, teknolojik bütünleşmenin getirdiği yeni ve u l u s a l nitelikli bir değerler sisteminin oluşmasına yolaçar. Böyle bir gelişim sonucu ortaya çıkacak olan ulusal nitelikli değerler sisteminin sınıfsal bir nitelik taşıyacağı ve tüm bireyler için aynı geçerliğe sahip olmayacağı bir gerçek. Ne ki, bünyesinde barındırdığı çelişki nedeniyle olumlu bir gelişime yolaçacağı için de, aşılması gereken bir evredir bu.

Kapitalizmin evrensel bir niteliğe (emperyalist aşamaya) ulaşmasıyla, kendi iç gelişimini tamamlayarak yerel değerlerden ulusal bir değerler sistemine sıçrayışı gerçekleştirememiş olan toplumlarda, emperyalizmin itelemesiyle toplumsal yaşamda **değişik nitelikte** bir değişimin ortaya çıktığına tanık oluyoruz. Ancak bu değişim esnasında yerel ekonomik birimler çözülürken, bunların belirlediği değerler, iç dinamiklerin itilemesiyle oluşan değişimlerde olduğu gibi, yeni bir bireşimle aşılmıyor, aksine —kelimenin tam anlamıyla— bir **yokoluş sürecine** giriyor. Onların yerini, onları da bünyesinde eriten ve burjuvazinin sınıfsal çıkarlarını ideolojik plânda yansıtan bir ulusal değerler sistemi değil, emperyalizmin sömürgen ve kozmopolit değerleri alıyor. Böylelikle de ekonomik bağımlılık kültürel bağımlılıkla bütünleşerek ete-kemiğe bürünmüş oluyor.

Yolaçtığı sonuçların niteliği ne olursa olsun, emperyalizmin denetimi altında bulunan toplumlarda yapısal değişim kaçınılmazdır. Çünkü ayakta durabilmek için sürekli bir üretim süreci içerisinde bulunmak durumunda olan emperyalist ülkeler, ürettikleri ürünlerin geribıraktırılmış ülke halkları tarafından tüketilmesini setleyen bütün ilişkileri yıkmak zorundadır. Bu nedenledir ki bu tür ülkelerde yapısal değişim, emperyalizmin dolaşım damarlarının tıkanmasını önlemek için giriştiği çabaların **doğal** bir sonucudur. Bu oluşum içerisinde emperyalizm, bir yandan sözkonusu edilen ülkelere birtakım uygarlık nimetlerini götürürken, öte yandan da kendi kozmopolit kültürünü götürür. Götürülen uygarlık nimetleri yoluyla o toplumda köklü yapısal çözülmelere yolaçarken, bu çözülmelerin sonucu doğması gereken ulusal değerler sistemini de kozmopolit kültür aracılığıyla yozlaştırır. Ortaya yeni ama hiç de o topluma **özgü** bir niteliği olmayan değişik bir kültür çıkar : **Kozmopolit kültür.** Bu şırınga sonucu ortaya çıkan kültürün niteliklери ve buna karşı girişilecek uğraşın durumu hakkında açıklamalara girişmeden önce (uygarlık ve kültür aşısı arasındaki zıtlığı vurgulamak için) kültürle uygarlık arasındaki ayrımı belirlememiz gerekiyor.

II

Uygarlık ve kültür kavramları o kadar birbirine geçmiş bir niteliktedir ki, kesenkes içlem ve kaplamlarını çizip, nerede ayrılıp nerede kesiştiklerini saptamaya hemen hemen olanak yok gibi. Ayrıca böylesi bir girişime

de —yazının niteliği gereği— lüzum da yok. Konumuz «yapısal değişim ve kültür» olduğundan uygarlık ve kültür aşılarının **nitelikçe** birbirlerinden farklı birer olgu olduğunu ve kozmopolit kültüre karşı durmanın —öncelikle— ulusal bir görev görünümü taşıdığını göstermemiz gerekmektedir. Yapacağımız kültür ve uygarlık tanımları, bu nedenle, sözkonusu edilen amaca ulaşmayı sağlayıcı bir doğrultuda olacaktır.

(a)

Uygarlık

İnsanların yaşama koşullarını kolaylaştırıcı buluşların tümünü uygarlığın kapsamına alıyorum. Bu açıdan bakıldığında uygarlık, insanlığın bilgi birikiminin sonucudur ve insanlığın ortak malıdır. Diğer bir deyişle uygarlık, insanlığın bilgi birikiminin sonucu olduğu için **evrensel** bir nitelik taşır. Bu durum, uygarlık konusunda birtakım öbekleştirmelere gitmenin sakıncalı olduğunu da, kanıtlar. Yani, çoğunluğun yaptığı gibi uygarlıkta, **«batı uygarlığı»** ya'da **«doğu uygarlığı»** biçiminde bir ayrımlaştırmaya gidilemez. Dünyada çok değil, tek bir uygarlık vardır ve o da insanlığın ortak malıdır. Bu nedenle uygarlığın yeni baştan yaratılmasından söz edilemez. Olsa olsa uygarlık çizgisinin ileriye, daha ileriye götürülmesinden söz edilebilir. (2) Bu bağlamla denilebilir ki bir ulus, bir başka ulusun bilgisel birikimi sonucu ortaya koyduğu ve insanın yaşamını kolaylaştırıcı niteliğe sahip herhangi bir ürünü kullanmakla kendi benliğinden hiç bir şey yitirmez. Aksi bir davranış ise, (sözgelimi Edison'un yıllar öncesi keşfettiği ampulü yeniden keşfetmeye çalışmak) gülünçlüğün daniskası olur. (3).

(b)

Kültür

Kültür için aynı şeyler söylenemez. Çünkü kültür herhangi bir toplumun kendi yapısal özellikleri sonucu doğan ideolojilerinin sistematikleşmiş şeklidir. Yani belli bir topluma özgüdür. O toplumun tarihsel gelişim süreci içerisinde ortaya çıkan ideolojilerden kaynaklanır ve toplumlardan toplumlara farklılıklar gösterir. Bu nedenledir ki tek ve evrensel bir uygarlığa karşılık, çeşitli ve belirli toplumlara özgü kültürlerden söz edilebilir. Bu bağlamla da kültürün yeni maddî hayat şartlarıyla uyuşan bir nitelikte ve geçmişten hız alan bir biçimde, yeni baştan inşa edilmesi sözkonusu

(2) Burada şu önemli ayrımı vurgulamakta yarar var : Uygarlık nimetlerinin bölüşümü, her sınıfın gücünce belirlenir. Ama bu, uygarlığın sınıfsal bir karakter taşıdığını göstermez.

(3) Bu açıdan bakıldığında kültür, uygarlığı besleyen ana kaynaktır. Bir bakıma kültürlerin bir bileşkesi olarak da düşünülebilir uygarlık.

edilebilir. Son sözleri açıklığa kavuşturmak için, ekonomik açıdan olduğu kadar kültür açısından da emperyalizmin hegemonyası altında bulunan bir toplumu göz önüne getirelim. Böyle bir toplum siyasî özgürlüğün —yani özgürce karar verebilme durumunu— elde etmek istiyorsa, öncelikle, ekonomik özgürlüğünü elde etmek zorundadır. Ama kelimenin tam anlamıyla kendine özgü bir bünye yaratmak istiyor ise, etkin olan kozmopolit kültürü ayıklamak, o kültürün yozlaştırıp bir enkaz yığını haline getirdiği kendi değerlerinin ayakta durabilenleri üzerine, çağdaş bir anlayışla yeni bir kültür inşa etmek zorundadır. Bu çaba, yani başka bir toplumun insanî değerlerini (!) yansıtan sömürücü kültürünü ayıklayıp yerine kendi insanî değerlerini yansıtan ve çağının ve de içerisinde bulunduğu koşullarla uyum halinde olan bir kültür oluşturma çabası, kültürün, uygarlığın aksine, yeniden inşasının sözkonusu edilebileceğini de kanıtlar.

(c)

Kültür-uygarlık çatışması

Kültürü belli bir toplumun kendi tarihsel gelişimi içerisinde yaratmış olduğu ideolojilerin sistematikleştirilmiş şekli olarak, uygarlığı ise insanlığın bilgi birikiminin ortaya koyduğu ürünlerin bütünü biçiminde tanımlamıştık. Bu tanımlardan yola koyulacak olursak, uygarlıkla kültürün, nehirle dere arasındaki ilişkiye benzer bir ilişkiye sahip olduklarını görürüz. Ama bu, onların tam bir bütünlük gösterdiğini ve kendi aralarında belli bir çelişkiyi taşımadıklarını göstermez. Şöyle ki: Eğer herhangi bir ulus, uygarlık ürünleri gibi bir başka ulusun kültürünü benimseyecek, o ulusun insanî özelliklerini yansıtan değerleri kendi ulusal kültürünün oluşumunda hareket noktası olarak alacak olsa, ortaya çıkacak olan şey, o topluma özgü bir bireşim değil, taklitsel yönü ağır basan bir karışım olur. Bu nedenledir ki, kültürel gelişimde de, bir önceki toplum biçimlerinde ya da benzer toplumlarda göze ilişen her gelişim, yararlanılması gereken bir deneydir. Ama son sözü, o ülkenin içerisinde bulunduğu maddî hayat şartları söyleyecektir.

III

Kültür, her dönemde **sınıfsal** bir nitelik taşımıştır. Bu her sınıfın ekonomik isteklerinin birbirinden farklı olmasından ileri gelen bir olgudur. Ne ki, bir toplumun kendi bünyesinde oluşmuş olmak koşuluyla, her kültür biçimi yeni bir kültürel sıçramaya yol gösterir ve bu yönüyle de o toplumun gelişimi açısından büyük bir önem taşır. Eğer kültürel gelişimin de diyalektiğin yasalarına uyduğunu kabulleniyorsak, bunun aksini düşünmek **doğmatiklik** olur. Bu nedenledir ki bir toplumun kendi iç dinamiklerinin itelemesi sonucu ortaya çıkan burjuva kültürü de, proleter kültüre yol gösterececeği, onun oluşumunda dölyatağı görevini yerine getireceği için dikkate alınmak zorundadır. Ama toplumların birbirlerinden soyutlanarak ele

alınamayacağı emperyalist dönemde kapitalizme geçemeyen toplumlarda burjuvazi, proleter kültüre temellik edecek bir kültürün oluşumuna önayak olabilme şansını, baştan yitirmiş bir durumdadır. Ayrıca bu tür toplumlarda, feodaliteyi ayıklayan ve yerine burjuva düzenini getiren ve burjuvazinin önder durumunda olduğu bir hareketin olmasına da maddeten imkân yoktur. Çünkü kapitalizmin emperyalist aşamaya ulaştığı andan itibaren geribıraktırılmışlık sürecine giren toplumlarda burjuvazi, devrimci barutunu yitirmiştir. Ama, proleter kültürün oluşumu için gerekli olan ara halka öneminden hiç bir şey yitirmemiştir. Aksine, eskisine göre daha fazla bir önem kazanmıştır. Sadece burjuvazi tarihî misyonunu doldurduğu için bu görevi onun dışında kalan ve antiemperyalist bir nitelik taşıyan sınıf ve tabakalar devralmıştır. Ki bunlar da işçi sınıfıyla ortatabakadır.

Yerel değerlerden yola koyularak emperyalist kozmopolit kültüre ve onun yandaşı ve aynı zamanda da bütünleyicisi durumunda olan feodal kültüre karşı geliştirilecek olan kültür, bu iki sınıfın antiemperyalist kavga ertesi kurulacak olan düzen konusunda farklı eğilimde olmaları nedeniyle, değişik nitelikte olacaktır kuşkusuz. Ama yine de bir noktada birleşeceklerdir: Kozmopolit kültüre karşı olmak... Sonuçta, emperyalist dönemde, kapitalist gelişimini tamamlayamamış olan toplumlarda yerel değerleri bünyesinde eriterek aşan ve bütün bir topluma şamil olan kültür, burjuvazi dışında kalan ve antiemperyalist nitelik taşıyan sınıf ve tabakalar tarafından yaratılabilecektir, diyeceğim.

IV

Yurdumuz Türkiye'ye gelince...

Bizde burjuvazi ölü doğdu. 1924 İzmir İktisat Kongresi'nden İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar sürdürülen d e v l e t ç i l i ğ i m i z de bu ölü doğan çocuğa can veremedi. Bunun: a) Genel, b) Özel olmak üzere iki nedeni var.

(a)

Genel neden

Osmanlı İmparatorluğunun kendi iç dinamiklerinin itelemesi sonucu kapitalizme geçebilecek bir yetenekte olmadığı ve mevcut el sanayiînin de emperyalizmin met'a ihracı yoluyla çökertildiği bilinen bir gerçek. 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren belirginleşen bu durum (yani emperyalizmin baskısı) Kurtuluş Savaşı'nı sonlandıran antlaşmalarla da giderilmemişti. 1924 - 1929 dönemi içerisinde gümrüklere el konamamış, yabancı sermayeye karşı kesin bir tavır takınılamamıştı. Çünkü oyunun kurallarını Türki-

ye değil, emperyalist ülkeler saptıyordu. (4) Bu nedenle de, kapitalizmin emperyalist aşamaya ulaştığı ve dünya pazarlarının bölüşüldüğü bir dönemde kapitalist yoldan kalkınmanın objektif şartları kendiliğinden yokolmuştu.

(b)

Özel neden

1929 birinci büyük emperyalist ekonomik buhranının Türkiye'yi de etkilemesini engellemek amacıyla girişilen devletçilik deneyinin emredici bir plânlamaya değil de, yol gösterici bir plânlamaya yaslanması ve ayrıca sektörler arası ilişkileri dikkate almayan «kadrocu» bir «sektörel plânlama»nın omuzlarında yükselmesi (5) ülke içinde gerekli olan dengeli büyümeyi sağlayamamış, aksine vurkaççı bir sermayedar gurubun gelişmesine yolaçmıştır. Bu sermayedar gurup özellikle İkinci Dünya Savaşı sıralarında çeşitli spekülâsyonlarla ve rizikosu az, kârı bol alanlara yatırım yaparak bir iyice palazlanmıştır. Daha bu dönem içerisinde yabancı sermaye ile koklaşmaya başlayan bu sermayedar gurup, savaş ertesi yabancı sermaye ile tam anlamıyla bütünleşerek p i ç l e ş m i ş t i r. Böylelikle Türk toplumunun tarihsel evrimi içerisinde burjuvazi tarihi ve —bu nedenle de— devrimci görevini yerine getiremeden, karşı — devrimci saflarda yerini almıştır. Bu nedenledir ki, yabancı sermaye ile bütünleşme halinde bulunan yerli sermayedar gurubun toplumumuzda oluşturduğu yapısal değişmelere paralel olarak ulusal bir değerler sisteminin ortaya çıkmamasına şaşmak ve bunu beklemek saflık olur. Bu nedenledir ki, ulusal edebiyat tezi burjuvaziden değil de, onun dışında yeralan güçlerden gelmek durumunda kaldı.

V

Kendimize özgü bir kültür geliştirme kavgamızın geçmişine doğru baktığımızda, bu kavganın önayağı durumunda bulunan kişilerin burjuva ideolojisini benimseyenlerin değil, işçi sınıfının ideolojisini benimseyenler olduğunu görüyoruz. Sözgelimi şiir ilk kez Nâzım Hikmet'le Türkiyeli olmuştur. Hikâyeyi Türkiyelileştiren —gerçek anlamıyla— ilk sanatçı Sabahattin

---

(4) Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü nedeniyle İsmet İnönü'nün söylediği ve gürültüye giden şu sözleri, yargımı doğrulayıcı bir kanıt olarak anmak isterim : «İstiklâl mücadelesi aslında İngilizlere ve İngiliz tertiplerine karşı yapılmıştır. İstiklâl mücadelesinin başarısı da esasında İngilizlerin barışa karar vermesi ve diğer müttefiklerini bunu kabule mecbur etmesiyle mümkün olmuştur. Harbi onlarla yaptık ve sulhü **onlar karar verdikten sonra** sağladık.» (**Milliyet** gazetesinin «50'inci yıl özel eki», s. 1).

(5) Âbidin Nesimi, Yolundan Saptırılan Türkiye, **Birlik**, Sayı: 2, s. 26, 15 Şubat 1971.

Ali'dir. Aynı şey roman için de geçerlidir. Bugün gerek batı dünyasında, gerekse doğu dünyasında Türk edebiyatı denince akla gelen ilk adlar arasında burjuva ideolojisini benimsemiş tek bir kişiye rastlayamazsınız. Bunun temel nedeni, gerek yarısömürge Osmanlı İmparatorluğunda, gerekse Cumhuriyet Türkiye'sinde ulusal bir edebiyatın oluşumunu sağlayacak bir burjuva ideolojisinin gelişmemiş olmasıdır. (Olmayan bir sınıfın ideolojisinden sözetmek biraz gülünç kaçıyor ama...) Mehmet Emin Yurdakul için «millî şair», «Ömer Seyfettin için de «millî hikâyeci» nitelemeleri kullanılır çoğu kez. Ama onların ortaya koydukları ürünlerde, halk diline yönelmekten öte, ürünlerini batı toplumlarına mensup sanatçıların ortaya koydukları ürünlerden ayıracak herhangi bir yan yoktur. İngiliz - Alman çıkar çatışmasının Osmanlı - Rus çatışmasına dönüştürülmesi ile ortaya çıkan «Türkçülük» akımıyla bunun hikâyedeki temsilcisi olan Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun ünlü «Haristan ve Gülistan»ı ile «Çağlayanlar»ını **ulusal** nitelemesi ile anmak ne kerte doğrudur?

Türkiye'ye özgü bir kültürün çağdaş koşullar içerisinde yeniden yeşertilmseinde burjuvazinin herhangi bir işlevinin olmadığının bir diğer göstergesi de, zamanında söğülen ve hattâ öldürülen kimi sosyalist yazarların şimdilerde baş tâcı edilmesidir. Sözgelimi Hareket dergisi yayınları arasında Sabahattin Ali hakkında şimdiye değin yapılmamış ölçüde büyük bir incelemenin yeralması, aynı derginin bir Kemal Tahir özel sayısı düzenlemesi, dahası Sencer Divitçioğlu - İdris Küçükömer - Selâhattin Hilâv gibi marxist bilim ve edebiyat adamlarının görüşlerinin benimsenmesi üzerinde önemle durmak gerekiyor. Artık sağ da, nice yıllar akıntıya kürek çektiklerini, Necip Fâzıl'ıyla, A.N. Asya'sıyla, R.O. Arık'ıyla... Türkiye'ye özgü ve kendi deyimleriyle «millî bir kültür» geliştiremediklerinin bilincinde. Ve yapısal değişimin ulusal kültüre temellik edecek durumda bulunan değerleri yoketmesi karşısında boyunları bükük bir durumdadırlar. Bu da, cismi saptayamayıp onun gölgesiyle oyalanmalarından ileri gelmektedir. Demek oluyor ki, içerisinde bulunduğumuz tarihsel evrede, emperyalizmin denetiminden sıyrılmak için verilecek olan kavganın kültür cephesinde, emperyalizmin yozlaştırmakta olduğu değerlere yaslanmak, onları özümleyerek ülkemizin içerisinde bulunduğu koşullara uygun bir biçimde aşmak, **temel** görevdir.

bir el ateş

İçime vurdu has gelin
Doğan ayın soluğu
Yıldız değil parlayan
Sevdamın kıvılcımı

Kat canımı nazlı gelin
Canının mercanına
Göründü hayatın ucu
Tez soldu mavi yazma

Toplanma zamanı taze gelin
Serçe kuşlarının
İlkyaz değil gezinen
Gölgesi ölümün

Üç ay vardı gül gelin
Neler yağdı neler
Suya varma bensiz söyleşme
Dola yüzünü kalbime yetiş

Davran gelin
Bir el ateş
Bir
El
Ateş

CELAL CAN

toplumcu gerçekçiliğin kavranması ve popülizmin batırılması üzerine

Nasıl ki sürekli değişim içinde olan toplumda ortaya çıkan her olgu politik bir nitelik taşırla, apolitik bir bireyin, apolitik düşüncelerin ya da apolitik özlemlerin olacağı da düşünülemez. Bu noktadan kalkarsak sanatın apolitik, yalıtılmış, toplumüstü, soyut bir kavram olacağı da düşünülemez. Bu sonuç, sanatçı istese de istemese de, bilse de bilmese de böyledir. Çünkü her birey bir sınıfsal duruma hizmet eder, içinde yaşadığı düzenin bir parçasıdır. Yalnız, kimisi bu düzenin parçası olmamak için ona karşı ve onun içinde dişe diş mücadele ederken, kimisi de ona karşı ama onun dışında mücadele etmek gibi metafizik ve oportünist yollara başvururlar. Bu, savaş alanının dışında savaş kazanmak isteyenlerin kaçamak yollarıdır ve savaş alanında gerçekten yerini almak isteyenleri ayartmak için hazırlanmış bir kılıftır. Ustaca düzenlenmiş «ilerici bir gericiliktir». Son günlerde çok ilgi gören «düzenin bir parçası olmama» oportünizmin son çaresiz çarelerinden biridir.

Aslında burada gerici edebiyatın kitleleri yozlaştırmaya çalışan ve tekelci sermayenin her tarafa ağ atmış olan minibüs ve Yeşilçam kültürü (!) üzerine bir yergiye girecek değilim. Çünkü bunun ortadan kaldırılması yergiyle değil, mücadeleyle olabilir ancak.

Burada devrimci sanat gibi gösterilmeye çalışılan ama özünde ve sonuçlarında kitleleri yılgınlığa iten, sermayenin kucağına atan bir edebiyattan söz etmek istiyorum. Devrimci edebiyatın bu hilkat garibesi çocuğuna sadece «popülizm» demek yeterli değil belki ama biz yine de öyle diyelim. Burada popülizmin devrimcilik adına benimsediği kavramların, ortaya koyduğu meselelere getirdiği çözümlerin gerçek yüzünü incelemeğe çalışacağız.

Bunun en iyi örneğini şiirde görüyoruz. Bunu ele alalım. Emperyalizmin adım be adım yurdumuza attığı temeller üzerinde yükselmeğe başladığı dönemlerde sermayenin ağır baskısı altında olan aydınlar ve sanatçılar çaresiz bunalımların ve açıklanma yollarının kapalılığı sonucu batı kültürünün bunalım yaralarını da taşıyan bir şiir koydular ortaya: İkinci Yeni. Yirmi yedi Mayıs darbesinin getirdiği ortam ve mücadelesi spekülatif değerlerin temelleri üzerine kurulmuş bu şiirin çökmesine sebep olan bir edebiyatın oluşması için gerekli şartlarını hazırladı. İkinci yeni şiirin karşısına dikilen onun halktan kopmuşluğunu lanetleyen «devrimci şiir» oldu. Genel anlamda ikinci yeniye karşı çıkış.

Özde : Halkın devrimci mücadelesinden kopuk şiir yerine bu mücadeleyi içeren şiir.

Biçimde : Aydınların dahi anlamadığı şiir yerine ortak duygulanımların sonucu ortaya çıkan anlaşılır şiir.

Şeklinde özetlenebilir. Şimdi bu yapıdaki eserler halkla doğru bir bağ kurabilmiş midir, kurduysa bunun sıhhatlılığı ne olmuştur ona bakalım.

Bu eserler kitlelere ulaşsa bile yine de, herşeye rağmen, biçim ve dil yönünden onlara uzak düşecektir. Biçim ve dil anlaşılsa bile yapısında barındırdığı kavramlar, burjuva eğitiminin şartlanmalarının getirdiği kavramlar, halkın kültürel yapısı ile çelişecektir. Her iki durumda da bu devrimci sanatçıların yapmak istedikleri iş yani eserin gerçeği değiştirme gücüne sahip olması (ya da en azından anlaşılması) için yaptıkları iş, bu bir hayal de olsa, kitleleri entellektüelizme itmek onlara tam bir burjuva eğitimi vermektir. Bu, bütün gericilerin istediği şeydir.

Sarfedilen bütün bu çabalar bireysel açıklanmanın ve günah çıkartmanın ötesine geçememiştir. Bunun getireceği vahim sonuçlar entellektüel yapılı beyinlerin anlayamayacağı kadar basittir. Sanatçı, tarihin diyalektik gelişimine, o gelişimde en ileri rolü oynayan sınıfın değer yargılarına uyarak gerçek yerini alamazsa ve bu değişimin sürekliliği için çaba göstermezse tarih de kitleler de onu reddedecektir. Ve sanatçıya «onlar anlamadılar beni» demekten başka bir şey kalmayacaktır. Oysa halkın kültürel, siyasi ve iktisadi baskılar sonucu onu anlayamaz hale geldiğini, ayrıca kendi yapısının ve durumunun da halkın nezdinde güven uyandırmadığını artık anlaması ve buna inanması gerekir bu sanatçıların. Her olgunun kendi zıddını içinde barındırdığı gibi, bu durumun da, aslında, sonradan getirilmiş, zorlama ve bunun gerçek değerlerine ve ihtiyaçlarına seslenmeyen bir durum olduğunu her zaman değişebileceğini kavramak ve çalışmalarımızı buna göre yapmak gerekir.

En ilginç yan şu ki bu bireysel açıklanmalarda ve günah çıkartmalarda çoğu sanatçı bilmedikleri değerlendiremedikleri değişik sınıfsal durumları yansıtmaktan çok, bulundukları sınıfsal durumdaki devrimci potansiyeli yansıtacak kadar namuslu olurken kimisi de aksini yapacak kadar kurnaz oldu. Burada sınıfsal durum derken neye hizmet ettiklerini göz önünde bulunduruyorum, sınıf kökenini değil. Çünkü sınıf kökeni kimi zaman gerekli bir şart ise de belirleyici değildir.

Halk kitlelerinin gerçek çelişkilerini ve tarihsel gelişim içindeki çözümlerini yansıtabilmiş midir «devrimci edebiyat»? Bir kaç örneğin dışında bu soruya olumlu cevap vermek olanaksız. Üstelik bu yaklaşımların hepsi de içten, iyi niyetli hatta mücadeleci olabilirler, bu gerekli ama yetersiz bir şarttır. Türk halkının gerçek meselelerini vermekten ve çözümlemekten uzaktır.

İçtenlik, sevgi kavramlarını içinde bulunduğumuz karmaşık durumlardan soyutlayarak incelemek metafizik, idealist bir incelemedir kuşkusuz. Yani emekçiyi içinde bulunduğu üretim ilişkileri ve yaşama koşulları sonucu temelde sağlıklı ve sevgi dolu kılan, demir döğmeye, ekin ekmeye olan bireysel ve öznel bağlılığı mıdır? Tabii hayır. Bu olsa olsa şartları uzaktan değerlendirmeye çalışan romantik bir burjuvanın yanılgısıdır. Emekçinin ilişkide olduğu nesnelere (geniş anlamda) sağlıklı bir şekilde yaklaşmasının sebebi, o nesnelerin onun ve bağlı olduğu bütün unsurların varlığını ve varoluşunu belirleyen etkenler oluşu, hayatın tek yargıcının emek ve onun sahibinin emekçi oluşudur. Her insani duygu gelişen şartlara uygun olarak gelişmiştir, bir dönemde devrimci nitelikleri olan bir duygu diğer bir dönemde şartların değişmesi sonucu tamamıyla gerici nitelikler kazanmıştır. Çünkü bütün bu duyguların hayatta somut uygulamaları ve bu uygulamaların da somut sonuçları vardır. Bu yüzden ortaya konan her durum, ve bunun savunulması zanedildiği gibi mutlak bir devrimci mücadele değildir. Esas mesele dış dünyayı değiştirmek için mücadele etmek, sonra bu değişimin ortaya koyduğu şartlara göre tekrar kendi içdünyamızı değiştirecek şekilde çaba göstermektir. Sanatçı geçmişle vedalaşmayı, ondan ders çıkarmayı, bugünü kavramayı yarını anlamayı en iyi bilen kişi olmalıdır. Bütün altyapı ve üstyapı kurumlarının değişimlerine uymadan varlığını sürdürmeyi düşünen bir edebiyat varolabilir mi? Gerçek dışı ise olur tabii, ama ona edebiyat değil sefalet denir.

Sevgi, nasıl ele alınırsa alınsın ideolojik bir nitelik taşır, önemli olan bunun ürünü olan somut durumların kime hizmet ettiğinin anlaşılması, bunun teorik bir taban üstüne oturtulmasıdır. Sevgi soyut bir kavram olarak kendini göstermeğe çalıştığı müddetçe, yeni bir mücadelenin içinde nesnel değil öznel bir unsur olarak kaldığı müddetçe herkes tarafından benimsendiği söylenebilir. Gericilerin bile. Eseri devrimci kılan, işçi sınıfını sevgisiyle dolup taşan tanımlamalarla dolu olması değil, onları bütün gerici etkilerden arındırması, ilerlemesi için gerekli kültürel güce sahip olması belirler. Asıl sevgi, bu mücadele ve mücadele gücüdür.

Burada içtenlik üzerinde de durmak gerekir. Tıpkı sevgi gibi içtenlik de herkes tarafından benimsendiği kolayca iddia edilebilecek bir olgudur ve elbette ideolojik bir niteliği vardır. Yani toplumunun gelişiminin diyalektik şartlarını bütünüyle diyalektik bir şekilde incelemezse ve sanat eserinde teorik bir temellendirmeden yoksun olarak yerini alırsa dış gerçekliklerin ve onların değişiminin farkında olmayan, genellikle gerici, başı boş bir nitelik kazanır. Günümüzde sanatçının tarihin ve siyasi gelişmelerin tahlillerini yapmak, eserlerini bu tahliller üzerine kurmak olanakları vardır. Her dönemde böyle olmamıştır bu, ama genellikle halk sanatçılarının eserlerinin, çelişkilerin gelecek çözümlerini ve yaşanılan durumu daha iyi verdiğini görürüz. Bu, her çelişkinin yapısında barındırdığı evrimleşmeye

dönük değişimi doğrudan yaşamaktan gelen, yaşanmış olanı geri getirmek istemeyen, yaşanması gerekeni isteyen, acımasız, inançlı, güçlü bir içtenliktir. Sanatçı gerçekten içtense ve eserlerini kaçınılmaz bir tarihi gelişimin diyalektik kanunları üzerine kurmak istiyorsa yaşadığı dönemin sınıfsal çelişkilerini bütünüyle kavramalı, bu çelişkilerin ne yönde gelişeceğini anlamalı ve diyalektiği kendine yöntem olarak seçerek eserlerini bu şartların zorlamalarının çözümü yönünde engel tanımaksızın vermelidir. Eğer biz diyalektiği doğru bir şekilde kavramış ve buna inanmışsak, tarihi ve yaşadığımız toplumu değiştirmek için edebiyat yapmanın da «zorlama» ya da «sunî» bir çalışma olmadığını görürüz. Çünkü anlatılanlar bu yapının içinde ve ona karşı varolan ama çeşitli sebeplerden varlığını güçlü olarak hissettiremeyen olgulardır. Toplumcu gerçekçi edebiyat kehanette bulunup edebiyat yapmak değildir. Tam aksine biz tarihin böyle gelişeceğine inandığımız ve bunu ispat ettiğimiz içindir ki edebiyatımızı da aynı gerçekler üzerine kurmak zorundayız. Çünkü ortada bir çelişki vardır ve her çelişki kendi çözümünü beraberinde getirir. Yalnız bu çözüm hiç bir zaman gökten zembille inmez. Bu çözüm ancak bizim bilinçli çabamız ve mücadelemizle gelir. Toplumsal çelişkiler varolalı beri bu çekişkilerin çözümü yönünde toplumsal mücadeleler de varolmuştur. Bunda her zaman bir sınıf devrimci rol oynamıştır. Ve gerçek sanatçı bu gelişimi gerçekleriyle verebilen sanatçı olmuştur. Artık gerçekliği yansıtmayan (yani diyalektik gelişimi) her sanatçı eserinde de olsa gericilik damgası vurulmaya ve unutulmaya mahkûmdur.

Rönesans düşünürlerinin transandant bir dünyada buldukları ideal ile, toplumcu gerçekçilerin geleceğin dünyasında buldukları ideal özdeşlemeye çalışan batı tipi düşünürlerini ise yüzyıldır meydana gelen bilimsel gelişmelerden haberi olmamak, gazete veya kitap dahi okumamakla suçlayarak başlayabiliriz işe. Onlar herşeyi bilirler ama çağdaş fizikte, iktisatta toplum bilimde, edebiyatta vs.. meydana gelen gelişmeleri, devrimleri objektif gerçekliklerle olan bağları ile değil de kendi işlerine geldiği gibi değerlendirecek kadar cahildirler. Oysa dünyada yaşayan halkların gerçek ihtiyaçları ile sahip oldukları bilgilerin bir ilişkisi olacağını düşünmezler dahi. Kendi havalarında kilden oyuncak kaleler yaparlar. Yalnız sermaye bu oyuncakları alıp aslını yapar.

Türkiye'de burjuvazinin ve burjuva edebiyatının gelişmesine koşut olarak eleştirel gerçekçiliğin gelişimi elbette batı burjuvazisinin dolayısıyla eleştirel gerçekçiliğinin gelişimi kadar köklü olmamıştır. Türk edebiyat çevrelerini bulanık yapısı, karşılıklı bütün çamur atmalar sonucu herkes karşısındakinin suratındaki çamura bakıp, gülmekte küfretmektedir. Türk edebiyatında yeri olan aydınların arasındaki bu körkuyu polemikleri biraz önce bahsedilen yapının sonuçlarıdır. Pek çok insan bilhassa edebiyatçı bazı meseleleri kendi bireyinde halletmemiş olabilir. Bu doğaldır. Yalnız

şu unutulmamalıdır ki eleştirel gerçekçiler (böyle demek caizse) tekelci sermayenin ağır baskısı olan bir zamanda zaten yarınlara açık olmayan yapıları ile kritik bir noktadadırlar. Yani «Gerçekçi» en ufak bir gerileme, biçimde öyle gözükmese de, bütün çabalarını egemen güçlerin çıkarları yolunda atılmış birer adım haline getirir. Kavranması gereken şudur: «İnsanlar ancak gerçekliği değiştirme işlemine katıldıkları zaman değişirler.» Türk halkının kürtürel mücadelesi Türk halkının devrimci mücadelesi ile birlikte zafere ulaşacaktır.

Fotoğraf : Koray Arca

PENTAGONİZM

RİCHARD B. DU BOFF

Çeviren : Yıldırım Arcan

(Pentagonizm, Juan Bosh. Ant Yayınları, İstanbul 1969)

Söz konusu kitap, sosyalistler için yeni bir tartışma konusu getiriyor : «pentagonizm» emperyalizmin yerini mi almıştır, yoksa emperyalizmin amaçlarına ulaşması için kullanılan bir vasıta mıdır?

Juan Bosh'un görüşü pentagonizmin emperyalizmin yerini aldığı yolundadır. Bu görüş, son zamanlarda, birçok sol çevrelerce paylaşılmaktadır. Bosh, Hobson ve Lenin'in sermaye fazlası teorisini hatırlatan terimlerle, sermaye ihraç edilip, pazar olarak kullanılabilecek yerler bulma şeklinde tanımlanan klasik emperyalizmin artık yok olduğunu, onun «maziye karışan bir çağın gölgesi olduğunu» söylemektedir. «Yerini ...kendisinden daha üstün bir güç... pentagonizm almıştır. Bu, ABD'nin «yığın toplumu ve «çok gelişmiş kapitalizm» in zorlamasıyla aldığı yeni bir yön olarak görülmelidir. Başdöndürücü bir hızla artan üretimin ekonomiye etkisi ve biricik dünya görüşü gittikçe daha fazla tüketme olanağı kazanma olan bilinçsiz fikir ve beden işçilerine dayalı bir siyasal yapı, emperyalizmin ötesinde bir güçlü seçkinler sınıfının oluşmasına yol açmıştır. Bu, yüksek rütbeli subaylar, büyük şirket yöneticileri ve bürokratlardan meydana gelmektedir. «Bunların kazançlarını arttırmak için sömürgelere ihtiyaçları yoktur.» Kazançlarını kendi yurttaşlarının sırtından sağlamaktadırlar. Beyinlerini yıkayarak, yüksek oranlarda vergilendirerek, askere alarak ve pentagonizmin gücünü arttıracak her türlü çareye başvurarak, kendi halklarını sömürmektedirler. Beri yandan, pentagonistler, bu denli şartladıkları yurttaşlarının itaatkarlığını devam ettirebilmek için, ellerinde bulundurdukları gücü, sürekli olarak, haklı göstermek durumundadırlar. Bu da, ABD'nin güvenliğine karşı dış tehditleri açıklamakla sağlanır. (Bosh, millî sınırlar dışındaki savunma savaşları öğretisinin ihtiyacına değiniyor.) Dünyanın herhangi bir yerinde herhangi bir devrimci eylem «ABD'ye karşı girişilmiş bir saldırı demektir. Ona sanki anayurt toprakları istilaya uğramışçasına karşılık vermek gereklidir.» (s. 81).

Aşağıdaki alıntıya göz atalım :

«Askeri gücün kullanılması değil, kullanılış amacıdır değişen. Pentagonist bir ülkenin orduları, sömürge topraklarının fethi için harekete geçmez. Savaşın amacı başkadır artık : Uzak bir ülkede değil, anayurtta, pentagonizmin metropolünde iktidar sağlamak. Şimdi mesele fazlalaşan kapitallere yurtdışında elverişli yatırım alanları aramak değil, savaş sanayiinde üretim için harekete geçirilmiş sayısız kaynakları kullanmaktır. Kâr, silâhların ateşlendiği yerde değil, üretildiği yerdedir. Bu kâr, pentagonizmin metropolünde sağlanır, ona boyun eğen ülkede değil. Bombardıman uçaklarıyla ilgili bir sözleşme, en zengin maden bölgesinin ele geçirilmesinden daha çok, hem de daha kısa sürede kâr getirir... Uçaklar ülkenin içinde yapılıyor; ülkenin içinde sağlanıyor dev kazançlar. Servetler ülke halkının sırtından çıkarılıyor. Bu ülke sadece metropol, sadece

anayurt olmaktan çıkmıştır artık, pentagonist iktidarın koşu alanı haline gelmiştir.

Pentagonist ülke insanı bir sömürge insanı gibi sömürülmektedir bugün... Böylece metropol, en elverişli sömürgeyi kendi yurdunda bulur.» (ss. 9, 10)

Peki, bu pentagonizm adlı canavar nasıl ve ne zaman doğdu? Bosh'a göre, birdenbire ama sinsice. ABD. 1930'lara kadar «bireyci» ve «hukuka bağlı» bir toplumdu. İktidar burjuva demokrasisinin ve meclislerin elindeydi. Bunu izleyen on yıl, radikal değişimler getirdi. İkinci Dünya Savaşı ile «emperyalizm can çekişmeye başladı.» 1941 - 45 yılları arasında, ABD ekonomisinin bir savaş ekonomisi niteliklerini kazanmış olması ve bunu izleyen soğuk savaş emperyalizm ile onun toplumsal dayanaklarının çökmesiyle boşalmış olan yeri doldurmak üzere Amerikan tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir asker - sanayici kompleksi yarattı. Dinamik baskılar artık dışa değil, içe yöneltilmeliydi. Böylece, iç sömürü, yeni ortaya çıkan pentagonistlerin kullanabileceği biricik siyasal güç kaynağı haline geldi ve onlar bu fırsattan sonuna kadar yararlandılar. Daha önce de belirtildiği gibi, kurulu düzenin tehdit edildiğini ileri sürerek ele geçirdikleri iktidarı kullanıyorlar, milli sınırlar dışındaki savaş ve müdahaleleri yürütüyorlar, bunlar da karşılık olarak onlara bir 'varolma sebebi' sağlıyor ve bu böylece sürüp gidiyordu.

1961 - 1962 yıllarında Bosh'ın buna benzer sözler söylemesi mümkün değildi. O sıralarda Trujilla öldürülmüş ve liberal bir reformcu olan Bosch, Dominik Cumhuriyetine dönmüştü. Otuz sekiz yıldan beri ilk kez yapılan serbest seçimlerde zafer sağlamıştı. Bunun üzerine Washington'daki Kennedy yönetimi hemen Bosh'a sahip çıktı. Yeni seçilen Dominik Cumhurbaşkanı Hür Dünya'ya mensup bir kurtarıcı, Latin Amerikada Fidel Castro'ya karşı demokratik bir alternatif haline getirildi. Ne var ki, 1963 Eylül'ünde, Bosh Hükümeti, toprak sahiplerinin desteklediği tutucu bir askeri darbe ile devrildi ve ABD üç ay sonra askeri hükümeti tanıdı. Bosh ise Porto Riko'ya sürüldü. 1965 Eylül'ünde ülkede meydana gelen ayaklanma neredeyse onu yeniden iktidara getirecekti. Ancak, bu hareket 24,000 kişilik bir ABD askeri gücü tarafından, son anda, insanlığa yaraşmayacak bir biçimde bastırıldı. Bu «Amerika Kıtası Barış Gücü», **komünistleri** ve **isyancıları** temizledikten sonra, 1966'da, Amerika Devletler Örgütü ile uçaklar dolusu ABD'li gözlemcinin gözleri önünde seçimler yapıldı. Bosh, Juaguin Balaguer karşısında yenilgiye uğradı. Balaguer, uluslararası ticaret çevreleriyle ilişkisi olan bir muhafazakârdı. ABD, onu büyük ölçüde destekliyor, yardımını eksik etmiyordu; iyi yurttaşlara dolar ve yiyecek gönderiyor, kötüleri ise CIA'nın dehşet saçan hakimiyeti altında yaşatıyordu.

Bu tür deneyler herkeste iz bırakır. Sözü geçen olayların Bosh üzerindeki etkisi, 1965'den beri, gittikçe daha belirgin olarak, görünmektedir. Bu açıdan bakıldıkta, pentagonizm bir adım daha atmış bulunuyor. Bu da, yazarı, (örneğin, 1964'de yayımladığı kitabı «Tamamlanmamış Deney : Dominik Cumhuriyetinde Demokrasi» de görülen önceki sosyal demokrat, antikomünist saplantılarından uzaklaştırmaktadır. 1967 sonlarında Bosh, o sırada sürgünde bulunduğu İspanya'da yazdığı bir yazı dizisinde Latin Amerika'nın iktisadi ve toplumsal sorunlarına biricik çözüm olarak, «zorla elde edilecek çoğunluk diktası» nı gösteriyor. O, bu diktatörlük biçimini, komünist devrimlere karşı biricik alternatif sayıyor ama yine de ABD ile komünizm arasında bir seçim yapmak gerektiğinde, «Yanki taraflısı olarak ölmektense, komünist olarak ölmeyi yeğlerim,» diyor.

Böylece yeni bir siyaset adamı tipi ortaya çıkıyor. Bu tip, kayıtsız şartsız yönetme konusunda kesin bir kararlılık içinde bulunan o süslü püslü deve karşı çıkmanın, onunla uzlaşmaya kalkışmanın ve giderek onun sözüne kanıp hesaplar yapmanın ne demek olduğunu

kendi kişisel deneyleriyle öğrenmiştir. ABD iktidarı, kendi halkları için, belli ölçüleri bir az aşan siyasal ve iktisadi haklar isteyen liderlerin çanına ot tıkamak için onları eziyor ve küçük düşürüyor; adi birer **isyancı** haline getiriyor onları. Bunun dışında bütün siyasal olanaklarını ellerinden alıyor.

Bu sade Latin Amerika'da böyle değildir. Örneğin Yunanistan'da, antikomünist ama ılımlı yöneticileri ortadan kaldırmak için ABD'nin gücü ve nüfuzu kullanılmıştır. Bu yöneticiler, kendi seçtikleri, bağımsız bir siyaset izlemeye, başka bir deyişle Washington'a başkaldırmaya yönelmişlerdi. ABD'nin benzer bir davranışına hedef olan Andreas Papandreou'nun da, bu ülkenin dış siyaseti ve askeri gücünü uyduları üzerinde baskı vasıtası olarak kullanması konusunda Bosh'un görüşlerini paylaşması ilgi çekicidir. Andreas Papandreou, 21 Nisan 1967'de Yunanistan'da meydana gelen askeri darbede CIA ile ABD elçisinin büyük payı olduğunu yazmakta, bunu **yeni bir olgu** olarak nitelemekte ve şöyle demektedir : «Albayları, hiç bir siyasal gurup, ülkenin hiç bir bölgesi desteklemiyordu. Hiç bir sınıfsal destek yoktu aralarında... Demek ki Yunan askeri darbesi yeni türden bir darbedir. Soğuk savaşın yarattığı koşullar içinde, kendi gücünün giderek artışıyla başı dönmüş asker - aydın ittifakının, bu gücü daha da arttırmaya yönelmesidir. Batı ülkelerine bir uyarma olmalıdır bu. Çünkü artık, 'burada böyle şey olmaz,' diye bir şey yoktur.» (Columbia Üniversitesi, Forum, Kış, 1968).

Bosh'un böyle düşünmesinin ve birçok sosyal demokratın bu düşünceyi paylaşmalarının nedenlerini anlamak güç olmasa da, pentagonizmi kabul etmek daha güçtür. Amerika'nın dünya ülkeleriyle ilişkileri üstüne yazılmış kitapların temel hareket noktası şu olmalıdır : Amerikan dış politikası, uluslararası bir etki unsuru olarak, en az 70 yıllık bir geçmişe sahiptir. Ciddi bir yazarın ilk görevi, bu dış politikaya ilişkin herhangi bir sapma ya da yeni özelliği değerlendirebilmek için, onun belli bir ana çizgiye sahip olup olmadığını araştırmaktır.

Bu noktada Bosh'un tökezlediğini görüyoruz. Tarihsel çözümlemesi sakattır ve onu hem siyasal hem iktisadi yanılgılara sürükleyerek kesin bir sonucu işaret etmektedir. Bu da pentagonizmin emperyalizmin yerini almayıp, ona hizzmet etmekte olduğudur. Pentagonizmin tarihi, Bosh'in ona rastladığını söylediği, 1950 ve 1960'lardan çok önceye uzanmaktadır. Eğer, pentagonizmin ana niteliği olan saldırgan ve silâhlı dış politika kurumları İkinci Dünya Savaşından bu yana daha da korkunçlaştılarsa bunun nedeni, Amerika'daki yönetici çevrelerin bu değişikliği yeni korkular ve mücadele dolu bir dünyada emperyalist yayılmayı güven altına alabilmek için gerekli görmeleridir. ABD dış politikasının temel direkleri olan yayılma ve karşı devrim hareketlerinin günümüz dünyasında sürdürülebilmesi için gittikçe daha güçlü bir «askeri güvenliğe» ihtiyaç vardır.

Şimdi, ABD'yi bir yana bırakıp, başka bir şeye değinmek istiyorum. Bosh, niçin Batı tarihinde pentagonist yapıda kurumların benzerine hiç rastlanmamış olduğunu ve sadece İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin bu tür kurumları yarattığını düşünmektedir? Daha Birinci Dünya Savaşı başlamadan, ABD siyasal — askeri kompleksinin ortaya çıkışından çok önce, bunlar özellikle Almanya'da mevcuttu. Bosh'un bugün ABD'de izlediği her şeyin benzerini 1871 - 1918 Almanya İmparatorluğunda görmekteyiz : görev duygusuyla yuğrulmuş, saldırgan, bölünmez bir milliyetçilik; malî, sınaî ve askeri kesimler arasında çok sıkı bağlar; sosyalizmin gelişmesini önlemek için, işçi sınıfına durmadan tekrarlanan müreffeh «Büyük Toplum» aldatmacaları; geleneklere körükörüne bağlı kişilerden oluşmuş, şişkin bir bürokratlar gurubu; uluslararası kuralları ve dünya kamuoyunu hiçe sayma; 1914'de Belçika'nın tarafsızlığının ihlali — ki bu

ABD'nin 1954 ve 1962 Cenevre Uzlaşmalarını bozmasına benzer. Daha da uygun bir tarihsel örnek ,ilk «sürekli savaş ekonomisi» ni yaratan 1933-1945 Nazi Almanya'sıdır. Kuşkusuz, ABD günümüzde bunları temsil ediyor. Bu açıklamaların ışığında, pentagonizmin, ABD'deki aşırı gelişmiş ve öldürücü biçimiyle bile yeni bir olgu olmadığını söyleyebiliriz.

Gelelim ABD'nin kendisine. Söz konusu ülke, hem Kuzey Amerika toprakları üzerinde hem de dışarıda tutarlı bir yayılma gösteren bir tarihe sahiptir. 1898'den 1913'e kadar Filipinler'de **Vietnam**'ın bir benzerini yaşatmış, **Dominik Cumhuriyeti**'nde giriştiği eylemlerin örneklerini de **Orta Amerika** ve **Karaibler'de** sahnelemiştir. Bosh, Güney Amerikalı olduğuna göre bunları iyi bilmesi gerekir. Ama, herkalde, bu dönemlerde ABD'nin geleneksel emperyalizm yolunu (onun fikrince, bu şekil İkinci Dünya Savaşından sonra ortadan kalkmıştır) izlediğini ileri sürerek, görüşümüzü tutarlı bulmayacaktır. Bosh'un görüşünün düştüğü yanılgı şuradadır : 1920 yıllarından önce bile ABD emperyalizmi, tıpkı günümüzdeki gibi, geleneksel kalıplara uymuyordu. ABD'nin genişleme politikası daima İngiliz, Fransız ve Alman örneklerinden farklı olmuştur. Ticari ve malî yollardan sızma — «Açık kapı», dün olduğu gibi bugün de ABD politikasının başta gelen oyunudur ve askerî istila ikinci derecede rol oynamaktadır. 1890 yıllarından beri ABD yöneticilerinin hayallerinde yaşayan devleti, William Appleman Williams'ın deyimiyle, «taçsız imparatorluk» diye adlandırabiliriz; bu terim, söz konusu devlet biçiminin, **hür dünya** ya da **Paks Amerikana** diye adlandırılan yeni şeklini çok iyi tanımlamaktadır.

1890 - 1914 yılları arasında bile emperyalizmin klasik özelliklerine sahip olmayan ABD emperyalizminin, daha sonraki yıllarda kendini ona uydurması beklenemezdi. Bu dönemde, uluslararası siyaset ,ticaret ve iktisat alanlarında meydana gelen dönüşümler ABD'de yeni atılımlar yapmak düşüncesinin doğmasına sebep oldu. Üç antikapitalist devrim (Rusya, Çin, Kuba) ve bunların yarattığı yeni toplum düzeni, iki dünya savaşı, ciddi bir iktisadi buhran ve birkaç kez tekrarlanan işsizlik krizleri, uluslararası ticaretin bir kez önemli bir sarsıntı, birkaç kere de tehlike geçirmesi, ya faşist yönetimler ya da başa çıkılamayan bir sefalet, eşitsizlik yaratıp kamu sektörünü işlemez hale getiren toplumsal bunalımlar. İşte çağımızda bütün bunlar az gelişmiş üçüncü dünya ulusları için Batı kapitalizminin imrenilecek bir yanını bırakmamıştır. Tarihin bu tıkanıklık döneminde, olaylar böylesine tehlikeli bir safhadayken (ki, Kennedy'i ezen bu olmuştur,) emperyalist güçler, doğal olarak, yeni bir tavır almaya yönelmişlerdir. Artık, daha esnek sızma, denetleme ve hakim olma yöntemleri denenmektedir. Bunlar, iktisadi alandan siyasal alana, siyasal alandan askeri müdahale alanına ya da bir ülkede askeri cuntayı destekleme alanına kaydırılıyor Kimi zaman biri, kimi zaman öteki vasıtasıyla deneniyor bu yöntemler. Ne var ki, emperyalizmin uygulanışındaki bu çeşitlilik onun özünü gözden kaçırmamıza yolaçmamalı. Emperyalizmin özünde herhangi bir değişiklik olduğu yolunda hiç bir belirti yoktur. Şu anda en göze batan görüntüsel niteliği ister iktisadi, ister siyasal, ister askeri olsun, içgüdüsel diyebileceğimiz amacı hep aynıdır. Bu amaç, yardım yoluyla, ya da kaba kuvvete başvurarak, yabancı ülkelerin içişlerini yönetmek ve böylece metropoldeki hakim çevrelerin sömürülecek bölgelere giriş özgürlüğünü sürdürmesini ve gelecekte **ABD ye düşman** ya da **komünist hükümetlerin** iktidara gelmesiyle bu bölgelerde yayılmanın önlenmemesini sağlamak, başka uluslar için kötü örnek olacak devrim hareketlerini engellemektir.

Kanımca, ABD yönetici sınıfının çok çelişik gibi görünen davranış biçimi ancak böyle açıklanabilir. Aksi halde, bu davranış biçiminin bilinçsiz ve ken-

disine yakıştırılan kalıba rastlantısal olarak uymuş olduğunu kabul etmek zorunda kalırız. 1945 yılından beri, bu tutumun en belirgin nitelikleri **pentagonist** ise, bu, ABD imparatorluğunun savaşla desteklenmedikçe ayakta duramayacak kadar büyümüş olmasındandır. Üstelik bu dev savaş mekanizmasını yaratma kararını veren de askerler değil, sivillerdir. Dünyayı ilk kez askeri bir anlayışa göre açıklayan da onlardır, 1941'den önce askeri yardıma çağıran da. Onların, kendi yarattıkları şey üzerinde, —tıpkı Frankenstein gibi— tüm denetimlerini yitirdiklerini gösterecek bir belirti yoktur. Dean Acheson, Robert Lovett, James Forrestal, George C. Marshall, John Foster Dulles, Douglas Dillon, John J. McCloy, George Ball, Dean Rusk, Bundy ve Rostow biraderler ve yine ABD siyasetini saptayan çevrelerde bulunan başkaları, resmi beyanları, söylevleri ve davranışlarıyla, ABD askeri gücünün yeryüzüne yayılmasına sivillerin önderlik ettiğini ve bunun amacının serbest girişim dünyasını tüm dış ve özellikle iç tehlikelerden korumak olduğunu çekinmeden ortaya koymaktadırlar. Bu asker-aydın işbirliği, önceden saptanmış bir işlevi yerine getirmek üzere yaratılmıştır; bütün askeri kurumlar için söz konusu olan hatalar bir yana bırakılırsa, görevini yerine getirmekte oldukça başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki, yirmi yıl önce onun bugünkü faaliyetleri tasavvur bile edilemezdi.

ABD emperyalizminin bu ileri aşamasında, (Bosh'un pentagonizm ve emperyalizmi bir yana), amaç ve vasıtalar arasında kesin bir ayırım yapmak doğru olmaz. Onlar birbirlerini besler ve destekler, ve de birbirleriyle içiçedir. Harry Magdoff'un dediği gibi, «temelde birlik vardır... ekonomik hakimiyet, askeri hakimiyet ve siyasal hakimiyet birbirlerini ortaklaşa destekler ve harekete geçirirler.» (MR. Kasım 1968). Askeri kesim, iktisadi kesimin yolunu açarken, iktisadi kesim de askeri kesime yardım eder ve ondan yararlanır. Örneğin, 1961'de Keneddy yönetimi, silah ihracatını arttırmak için Savunma Bakanlığında yeni bir daire ihdas etti. Amaç, ödemeler dengesindeki açığı azaltmaktı. Daha sonra, **sözde bir yardım kurumu** olan **İthalat-İhracat Bankası**, az gelişmiş ülkelere ABD'den silah satın alabilmeleri için kredi vermeye başladı. 1967 ortalarında 12,6 milyar dolarlık satışın bedeli kasalara girmiş bulunuyordu. Milli Savunma Bakanı McNamara, «Bu malları ABD işgücü üretmekte, ve bu satışlar ABD sermaye çevrelerine kâr sağlamaktadır. Bu satışları tertiplediğimiz için kutlanmamız ve teşvik görmemiz gerekir.» diyordu. (New York Times, 23 Temmuz 1967)

Aynı şeyler ABD'nin askeri müdahalede bulunduğu yerlerde de söz konusudur. 1953'de Vietnam'la ilgili iktisadi çıkarlar fazla değildi. Dulles ile Eisenhower'in, bu ülkenin «kalay ve tungsten» madenlerini yerli komünistlere kaptırma endişelerinin doğması bu tarihlere rastlar. On iki yıl sonra ise, tırmanma ve sindirme yöntemiyle para ve girişimci güçler askeri güçlerin peşinden ülkeye girmeye başladılar. İlkin Dünya Bankasından Eugene Black, onun ardından Kalkınma ve Kaynaklar Şirketinden David Lilienthal, Japonya ve ABD'ye bağlı olacak bir «savaş sonrası kalkınma... savaş sonrası dönemi için genel kalkınma stratejisi»ni progamlamaya koyuldular. (New York Times, 14 Kasım 1966; 29 Ocak 1969) Vietnam savaşının gadrine uğramış olan Laos da bu «kalkınma» çarkına kaptırılmıştır. Şu anda Laos'daki Amerikan harcamaları «Laos milli gelirinin toplamına ulaşmakta ve ulusal bütçenin % 50 sini karşılamaktadır. Önemli bir ABD yetkilisinin dediğine göre, 1968'de Laos'da ABD, kişi başına, en az 100 dolar ödemiştir. (New York Times, 17 Ocak 1969). Şimdi McNamara'nın başkanlığındaki Dünya Bankası Vien-tian'ın 40 mil kuzeyinde 33 milyon dolara malolacak bir hidroelektrik santralı

projesini finanse etmektedir. Bu santral ABD'nın sadık bendelerinden Tayland'a enerji ihraç edecektir.

Bosh'ın ülkesine dönecek olursak, aynı birbirini besleyen güçlerle yeniden karşılacacağız. ABD yatırımları orada 1965 istilasından çok önce kök salmıştı. (Bu da istilanın nedenlerini kısmen açıklıyor.) Ama, istiladan sonra, bölge serbest girişim için daha güvenli duruma gelmiştir; yeni yatırımlar ise yoldadır. 1968'de, «Dominik Cumhuriyetinde Sanayi ve Tarım Geliştirme Uluslararası Konsorsiyumu» kurulmuştur. Balaguer hükümeti konsorsiyumu desteklemekte ve ona 9.000.000 dönümlük toprak ve 15 milyon dolarlık başlangıç fonu tahsis etmektedir. Bu fon ABD'den ödünç alınmıştır. Dominik Cumhuriyetini tarımsal ve sınai alanda kalkındıracak olanlar ise Dow Chemical, Internatioal Harvester ve Studebaker - Washington gibi çokuluslu şirketlerdir. (Yew York Times, 16 Nisan 1968).

Dünya kamuoyunun ilgisini, ABD toplumunun tehlikeli ve sapık eğilimleri üzerine çeken her kitap, sadece bu nedenle bile olsa olumlu karşılanmalıdır. 1945 yılından beri, ABD toplumsal yaşantısının kıyısına köşesine nufuz etmiş olan militarizmi, Bosh'un duygusal verilerine göre değerlendirmek güçtür. Beri yandan, Pentagon ve CIA'nın yönetimini elinde tutanların ne yapacağı belli olmaz. Kim diyebilir ki, ani bir sapma, ya da olayların beklenmedik bir şekilde gelişmesi kesin bir çözüm getirmeyecek?

Yazarın ana yanılgısı ABD emperyalizmini İkinci Dünya savaşından önce başka, bu savaştan sonra başka olgular olarak nitelendirmesinden doğmaktadır. Amerikanın kendi sınırları dışındaki amaçları yıllardan beri hep tutarlı olmuştur; bu amaçlara ulaşmak için kullanılan vasıtalar ise Batı Kapıtalizminin vasıtaları ile Yanki modası vasıtaların karışımıdır. Bosh, bir de, Pentagonist boynuzun emperyalist kulağı geçtiğini ileri sürerken yanılıyor. Bu doğru ise, ABD'nin Vietnam'dan pılıyı pırtıyı toplayıp sıvışmak istemesi nasıl açıklanabilir? Pentagonistlerin savaşa, devam etmek isteyecekleri kesindir. Prusyalılar ve sağcı jeopolitikçilere bağlı olan Washington'daki Nixon - Laird - Kissinger üçlüsünün de onların arzularını yerine getirmeleri mümkündür. Bununla birlikte, çetenin asıl yöneticilerinin bu işten sıtkı sıyrılmıştır. Borsa, çokuluslu şirketler, şirketlerde çalışan teknik adamlar, hakim çevrelerin basını, uluslararası bankacılar, hepsi de Vietnam'a askeri müdahalenin başlangıçta «doğru» olduğunu kabul ediyor ama Vietnam halkının direnişi hesaba katılmadan bu işe girişildiğini öne sürüyorlar. Bu hesap hatası onlara çok pahalıya oturmuştu. Bu girişimden bir an önce vaz geçilmelidir. Pentagonistlerin buna karşı ne kadar etkili olabileceğini zaman içinde göreceğiz.

ENVER GÖKÇE'NİN YİĞİT KİTABI

«dost dost ille kavga»

ADİL GÜLVAHABOĞLU

(Dost Dost İlle Kavga, Enver Gökçe, Şiirler, Yücel Yayınevi, İstanbul)

Enver Gökçe 1941'lerin toplumcu kuşağından bir ozandır. Nâzım'ların, Rıfat Ilgaz'ların A. Kadir'lerin... çile çekmiş, bilenmiş, bilendikçe gürül gürül akmış bir sanat kuşağından. Gökçe'nin bir yapıt olarak sunulan şiirlerini okudukça bu canlı şiiri bir kez daha görmüş oluyoruz. Yapmacıksız, düpedüz, ç ekici, çarpıcı, kişiyi dinamikleştiren, yer yer öfkelendiren... şiirin ne olduğunu görüyoruz Gökçe'nin şiirinde.

Ben bizden olan bütün insanların
dostu;
Adı haritalarda bile bulunmayan
Bir köyündenim Anadolu'nun,
Güzel şeylere hasrettir
memleketim,
Güzel şeylere hasret bu dünya
(S. 58)

....

Gökçe, bu dizelerde ifade etiği gibi «adı bilinmeyen bir köyünden» çıkmıştır Anadolu'nun. Karanlıkları yırta-yırta çıkmıştır da o köye, onun halkına asla ihanet etmemiştir. «Bizden olanın dostu» derken işkilsiz çalışan, çabalayan, varlığını, sınıfını tanımış, insan sevgisiyle, toplum sevgisiyle dolu, amacı toplumsal esenlik, barış olanları kasdetmiştir. Bu noktadan kalkarak «unutulmuş,» «adı bilinmeyen» köylerin, memleketimizin, dünyanın güzel şeylere hasret olduğunu söyle mektedir. Köyünden çıkmıştır ama köylülerine, köyüne tepeden bakarak faşistçe bir karaktere, ya da onları her fırsatta boş yere öven küçük burjuva dalkavukluğuna düşmemiştir. Sade yaşamış, sade kalmıştır. Halkın dostluğunu kazanmışsa, çevresi onu zamanla anlamışsa özden davranmasından dolayıdır. Erzincan Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaparken duymuştum adını. Bir yerde, özellikle şiirden sözederken «sen de **Enver Hoca** gibisin», demişti bir bektaşi. Ondan sonra aklıma takılmıştı bu. Sorup soruşturduğumda «gadre uğramış bir şair» diye belirlemişlerdi. Edebiyat antolojilerinde de adına rastlamamıştım. Ancak ona Aşutka (Kemaliye) çevresinde **Enver Hoca** denmesi kafamı kurcalayıp duruyordu. Sonra Ankara'da Memet Kemal'e sormuş ta, hakkında bilgi edinmiştim. İki yıl öncelerine dek Gökçe'yi genç okurlar bilmiyorduk. Yeni Adımlar, Yansıma, Yeni Ortam aracılığı ile onunla karşılaşmak, onun sanatını görmek rastlantı sonucu da olsa önemli bir olaydır. Gökçe olayı zamanın yenemediği, zamana dayanan güçlü bir ozanın sanat evrenine haklı bir tavırla çıkmasıdır.

Gökçe «KÖYLÜLERİME» adlı şiirinde onlara şöyle seslenir :

Anamız birdir, aynı memeden emmişiz dostlar.
Kan kardeşiz, sizlere kanım kaynıyor.
Sizlerle beraber herk ettik toprağı,
Beraber yattık hapiste, beraber
teskere aldık
Ve maniler yaktık hasret için;
Gülmediysek te boş verdik beraber...
Halay mı çekmedik kol kola,
Horon mu tepmedik diz dize.
(S. 93.)

....

Köylüleriyle can cana, diş dişe iç içe, kol kola, omuz omuza... yaşadığı onları horlayıcı yöntemlere yanaşmadığı için Gökçe, 1951 tutuklama eyleminde yedi yıl hapse, iki yıl sürgün cezasına çarptırılır. Köylülerini sevmenin, onlar için yazmanın, soyguncu, sömürücü kişiler, bürokratlar için yazmadığı için ömrünün ilkyazını Türkoloji mezunu iken hapislerde geçirir. Orası Gökçe için yeni bir üniversite olur. Filoloji öğrenimine başlar hapiste. Fransızcayı çeviri yapacak denli öğrenir.

Enver Gökçe'de insan sevgisi gerçekten de anıtlaşmıştır. İnsanları bir başka duyarlıkla sever Gökçe. Oldukça özdendir, içtendir bu konuda. Katıksız derecede, düpedüz bir sevgidir bu. Yapmacık, şişirilmiş, yaldızlanmış bir sevgi değildir bu. Bu sevgiyle yüzümüzde güller açar. İçimize ılıklık, esenlik dolar. Doğa kadar katışıksız, gökyüzü kadar mavi bir sevgidir:

Yıllar var ki sizleri düşünüyorum:
Yanan şehirlerim,
Düşmana ekmek veren tarlalarım
Teknelerim, ocaklarım, öğretmenlerim!
Ve sizleri:
Caddeler, tarlalar, fakülteler,
Nehir boyları, şehirler, ordular
Aşklarım, hünerlerim, sefaletlerim!
(S. 66)

....

İnsanlar, çalışan insanlar üretiyor, alınteri harcıyor... savaşlar tüketiyor. Nerde? Her yerde? Gökçe bunu işli-

yor KARDEŞLİK ACILARI'nda. Görünen köy kılavuz istemez, derler. Yukarıya alıntıladığımız dizelerde bunu açıkça görüyoruz. Kapalı, kapalı olduğu için de zavallı kalan şiirlerde olduğu gibi uzun uzun açıklamaya da gerek yok. O, üzerine aldığı görevi, cesurca yapmaya andiçmiş bir ozandır. Aynı şiirde şöyle der: «...Ben kendi halimle müthiş kişi/ Ben sevinci sert ve delişmen.../ Ve hürlük kardeşlik çırasını/ Kendi hissemce götüren insan. (S. 67).

Koyu bir insan sevgisi taşıyan ozanımız, bu sevgiyi yemeye çalışan, insanı ezen, perişan eden, gaddar, ceberrut, insafsız ve namussuz... faşizme karşı savaşı görev bilir. Bütün kini, hıncıyla faşizme karşı çıkar. Silâhını onun için kullanır. Sevilmeye, insanca yaşamaya, esenlik duymaya lâyık insan için değil. İLK ADIM'da bunu işler :

Bir mermi de benden aslanım,
Bir mermi de benden.
Bir mermi de benden zafer topları
Mukaddes namlular!

Daha gelmesin mi bahar
Daha gülmesin mi ağlayanlar?
Yıllardır kan içinde, sargı içinde
(S. 62)

İnsanı kahreden yiyen ve bitiren faşizme karşı bir başkaldırıdır bu. Ona karşı kullanılan silahlar, Gökçe'nin dilinde «mukaddes namlular» dır. Tarihboyu sürüp gelen, egemenlerin yararına yoksulları kırdıran savaşlar ozanı bıktırmıştır. «Bahar», barıştır, kardeşliktir onun dilinde. Gülen, esenlik içerisinde olan, kan ve sargıdan kurtulmuş insanları özler. Silahını bu uğurda kullanır: Her zaman böyle döğüşeceğiz: /Gırtlak gırtlağa, diş dişe, tank tanka/ Demokrasi için,/ Eşitlik ve hürlük uğruna/ Bir mermi de benden aslanım/ Bir mermi de benden/.....(s. 65)

İşte bu nedenlerle Enver Gökçe, karanlığı, birçok olanaksızlığı yırtıp gelen, gerçekten de KARDAŞ bir ozandır. Gökçe olayını yüreklerimizin coşkusuyla kutlayalım. Ona çıkar kaygısıyla yanaşmayan, şiirlerini derleyip toparlayarak sunan, sanatı tüccarlıktan ayıran yayıncılara da aynı duygularla şükranlarımızı iletelim.

AZAP ORTAKLARI

ZAFER KEMİK

(Azap Ortakları Erol Toy, roman May Yayınevi, İstanbul 1973)

Bu güne kadar Şeyh Bedreddin üzerine aleyhinde ve lehinde kitaplar ve makaleler çıkmıştır. Bunların her biri kendine göre bilge Bedreddin'i ya yere batırmış ya da göklere çıkarmıştır. Ama hepsinin ortak yönü ünlü bilgeyi oluşturan sosyo-ekonomik koşulardan soyutlayarak ele almalarıydı. Bilhassa Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'in oluşumları hakkında hiç bir şey yazılmıyor, onların yalnız eylem dönemleri ele alınıyordu. Erol Toy'un Bedreddin ayaklanmasını eksen alacak olan, Osmanlı devletinin tarihçelerimizce «Fetret Devri» olarak adlandırılan devrini işleyen romanının çıktığını duyunca içimizde yeni bir umut ışığı yandı.

Ne yazık ki «Arap Ortakları» da beklenen veremedi. Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'in ihtilal dönemi öncesi hayatları hakkında hemen hemen hiç bir bilgi yok. Şeyh Bedrettin'in çağının koşulları içersinde ele alınması önemli bir aşama sayılabilir.

«Azap Ortakları»nın en büyük kusuru bilimsel yanlışlıklarla dolu olmasıdır. Belki aklımıza hemen şöyle bir soru gelebilir, romanda da bilimsel yanlışlık olurmuymuş. Kanımca günümüzün sanatçısı yapıtını birinci elden kaynaklardan faydalanarak sağlam temeller üzerine oturtmalıdır. Erol Toy'un hatası önüne gelen ilk kaynaktan faydalanarak kitabını yazmaya başlamış olmasıdır. Tabiî ki faydalandığı kaynak düzme, çalınma olduğu için yanılgıya düşmüştür. Bu konuya aşağıda yeniden değineceğiz.

Erol Toy'un belirttiğine göre Şeyh Bedrettîn Mısır'da İbni Haldun'la tanışmış, ondan ders görmüş ve «Mukaddîme,»nın tamamlanmasına yardım etmiştir. Tarihsel verilere göre ise Şeyh Bedrettîn Mısır'da İbni Haldun'la görüşmüştür. Ama İbni Haldun'dan değil öğrencisi Şeyh Eklemeddin'den öğrenerek İbni Haldun'un kaderci öğretisine diyalektik bir öz kazandırmıştır. İbni Haldun gibi yalnız kuramcı olarak da kalmamış, bozulmuş bir topluma yeniden şekil vermeye çalışmıştır. Bu gerçeğe göre Şeyh Bedrettîn'in «Mukaddîme»nin tamamlanmasına yardım etmesi olanaksızdır.

İbni Haldun, Şam önlerinde, Şam Sultanı ile birlikte Timur'a esir düşmüş, Timur'dan saygı görmüştür. Ama Erol Toy'un yazdığı gibi ne Timur'a görüşmeci olarak gitmiştir ne de yanında Şeyh Bedrettîn vardır. Erol Toy'un diğer bir yanılgısı da Şeyh Bedrettîn'i Timur'la Ankara savaşında bulurmuş gibi göstermesidir. Şeyh Bedrettîn, Ankara savaşından sonra Hüseyin Ahlâtî'nin isteği üzerine Tebriz'e kadar gitmiş, Timur'un bilginler arasında hazırladığı söyleşide bulunmuş, görüşlerinden dolayı Timur'dan iltifat görmüştür.

Erol Toy Bayezıt I devrindeki yeniçerilerin sayısını çok yüksek göstermektedir. «Elmadağ'da bıraktığı yirmi bine yakın yeniçeriye» (1) Bu tamamen yanlıştır. Fatih devrinde yeniçerilerin sayısı üç bin, Kanunî devrinin başlangıcında beş bin, Kanunî devrinin sonlarında yirmi beş bin kadardır. (2) Ancak Osmanlı toprak düzeninin bozulması, dolayısiyle Osmanlı toprak düzeni üzerine oturmuş tımarlı sipahinin bozulması üzerine yeniçerilerin sayısı artmıştır. Osmanlı fütühatı yeniçeriler tarafından değil tımarlı sipahiler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Mevlanâ ile Bedrettîn'i terazinin aynı kefesine koymak yanılgıların en büyüğüdür. Her ikisinin çıkış noktası ve erekleri birbirinden farklıdır. Mevlânâ'nın öğretisi her sınıftan halka açık gibi görünmesine rağmen, Mevlanâ, Anadolu Selçuklu feodal aristokrasisine dayanmıştır. Osmanlılar devrinde de Osmanlı aristokrasisinin öğretisi olarak benimsenmiştir. İbni Arabî, Baba İshak, Yunus Emre çizgisini izleyen, kökenini İbni Arabî de bulduğumuz, antifeodal halk ideolojisini yansıtan, Şeyh Bedrettîn'in ideolojisi halk kitlelerince benimsenmiştir. Bedrettîn akılcıdır, Mevlanâ akıllı. Mevlanâ, Anadolu Selçuklu feodal aristokrasisine dayanarak yazın Meram bağlarında, kışın Konya'da helva sohbetlerinde sema'ya varmış, gününü gün etmiştir. Bedrettîn'in sevgisi insanlığa, Mevlanâ'nın sevgisi insana, kuyumcu çırağına yönelmiştir. (3). Bu kısa karşılaştırmadan sonra «Mevlânâ, Ahlâti'de yansıyor. Hayır, Mevlanâ bende yansıyor. Şemş Ahlâti» (4) şeklinde Bedrettîn'in ağzından kendi fikirlerini söyleyen Erol Toy'la aynı fikirde olabilir miyiz?

Şeyh Bedrettîn'in torunu Hafız Halil'in «merakıbnâme'»nin başında belirttiğine göre 1360 yılında Edirne yakınındaki Semavna'da doğmuştur. (5) Edirne 1361 (6) yılında Osmanlılar tarafından feth edilmiştir. Edirne'nin fethinden sonra Avrupalılar Osmanlıları Rumelinden atmak için faaliyete geçmişler, 1363 (7) yılında «Sırp Sındığı» denilen savaş olmuştur. Demek ki «Sırp Sındığı» savaşı olduğu zaman Bedrettîn en fazla üç yaşındadır. Oysa Satuk baba ağzından Konya'da Bedrettîn'e Sırp Sındığı savaşını anlatan Erol Toy'a göre Bedrettîn'in yirmi yaş civarında olması gerekir ki bu da olanaksızdır.

Erol Toy, Kaygusuz Abdal'ın ağzından Börklüce isyanını şöyle anlatır. «Rum abdallarından ve arap serverlerinden ve acem dilaverlerinden hayli yiğit toplanmıştı. Öncelikle Balım Sultan ihtiyarlarından, Karabahar ve Güzel Abdal ve Kaygusuz Köçek elli beş yiğit abdalıyla geldi.... Otman Baba delilerinden Cehennem karası ile Turum Dede yanına çektiği kırk köçek ile gelmiş. Salur Abdal ve Göl Abdal, otuz tuvana abdalı ardına takıp erişmiş... Sultan Şüca kullarından, Gerçek Dede,

Merd Abdal, Şahkulu... gelmişler. Salt bununla yetinmiyor gelenler... Baba Hüseyin kulu, Mir Hüsameddin, delilerinden Baba Hordak ve dahi Ahmet Can köçeklerinden Baba Murat ve dahi Mir Haydar dergahında Baba Tuni, Baba Mecnun, Meşhedi, Gulam Ali, Sirvani Mansur ve dahi Caferi Horasani bile geldi.» (8) Bu cümleler düzme menakıb kitabından aynen alınmış, yalnız biraz günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

Bu düzme menakıb kitabının kişilerini tarihsel yönden inceleyelim: Balım Sultan 15. yüzyılın ilk yıllarında ölmüştür. Kaygusuz'un Bedrettin'le hiç bir ilgisi yoktur. Sultan Şüca, 17. yüzyılda yaşamış, Seyyit Gaziye yakın bir yerde Türbesi olan bir zattır. Şahkulu, Fatih devrinde yaşamıştır ve Otman Babayla çağdaştır. (9) Ege denizinden Basra körfezine kadar uzanan sahada, çeşitli tarihlerde yaşayan bu adamların müritleri hemencecik nasıl bir araya gelmişler? Görüldüğü gibi Erol Toy'un Şeyh Bedrettin'in hayatı için kaynak olarak kullandığı kitap tarihsel bakımdan tutarsızdır.

15. yüzyılda yaşamış, tek gözlü olduğu için Vahidi mahlasını kullanan şair ve aynı zamanda kuvvetli bir nesirci vardır. Vahidi'nin çağındaki çeşitli tarikatleri ve abdalları, dervişleri tüm özellikleriyle ortaya koyan mensur, «Menakıb-ı Cihan ve Netice-i Can (10) adını taşıyan bir kitabı vardır. Kitabın 1522 yılının sonlarında, Rodos'un fethinden sonra yazıldığını giriş kısmından anlıyoruz. Bu kitap konu bakımından iki kere çalınmıştır. 1637'de ölen Celveti şeyhlerinden Karakaşzade Ömer dilini ıstılahlara boğduktan sonra kitabı kendine maletmiş ve adını «Nurül Hüda» koymuştur. İkinci kere ise adını bile vermekten çekinecek kadar utanmaz olan bir adam, «Menakıb-ı Hace-i Cihan ve Netice-i Can'»ı açmış, en fazla kalenderilere, Abdallara ait kısımları aynen kitabına aktarmış (11), bazı yerlerdeki isimleri değiştirmiş, ortaya düzme Bedrettin menakıbı çıkmış (12). Erol Toy'un faydalandığı «Menakıb-ı Şeyh Bedrettin» adını taşıyan kitap, bu düzme kitaptır.

Erol Toy, kim olduğu belirsiz ve art düşüncelerle, Bedrettin ve yandaşlarına çamur atan kişiyle ve mal bulmuş mağribi gibi bu düzme menakıba sarılıp tarihin yetıştırdiği en büyük hümaniste iftiralar atan, sözde bilimsel yazılarına «Stalin'in Şeyhi Bedrettin Simavi» (13) başlıklarını atanlarla aynı paralele düşmüş olmuyor mu?

Örneğin: «Cavlak yoldaşlarımız için giysi gerekmez... Kubarlarına doldurduk mu gereksinimlerini, ötesini aramazlar» (14). «Besbelli ki hapazla attın külün, korun üstüne haşhaşı» (15). «Kubarına uzandı.. Derin derin çekti içine. Bir süre bakındı yöresine görmeyen gözlerle» (16). Biz o savaşa katılanlarda gubar, yani esrar kabağı varmıydı bilmiyoruz. Ama 3 «Menakıb»ı düzen kişinin gönlünde taassub ve yalan söyleme hastalığının esrar kabağı var.

Azap Ortakları roman kurgusu bakımından kusursuz, dili akıcı, ortaklaşa işin mutluluğunu taddırıyor, Bedrettin yiğitleri ile beraber Karaburunda kılıç sallatıyor, bir de şu hataları olmasaydı. Ama günahları ve sevablarıyla bir «Azap Ortakları» var, okunması gerekli.

1. Azap Ortakları. C.I. S. 385
2. İsmail Hakkı Uzunçarşılı Kanunî'nin son zamanlarında yeniçerilerin sayısını onikibin kadar göstermektedir. Osmanlı Tarihi C. II, Kısım II.
3. Cemil Yener: Şeyh Bedrettin, Varidat.
4. Azap Ortaklar C. I, S. 233.
5. Simavna Kadısıcğlu Şeyh Bedrettin Menakıbı. Hazırlayan: A. Baki Gölpınarlı, İsmet Sungurbey.
6. Mufassal Osmanlı Tarihi. C. I, S. 101.
7. Mufassal Osmanlı Tarihi. C. I. S. 104.
8. Azap Ortakları. C. I, S. 500.
9. A. Baki Gölpınarlı, İsmet Sungurbey. Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin.

10. Vahidi. Menakıb-ı Cihan ve Netice-i Can. İst. Üni. K.T.Y. 9504 Vahidi'nin bu eseri A. Baki Gölpınarlı tarafından yayınlanmıştır. Türkiyat Mec, İst, Devlet Matbaası. 1935.
11. Abdülbaki Gölpınarlı, İsmet Sungurbey. Simavna Kadısıoğlu Şey Bedrettin.
12. Abdülbaki Gölpınarlı, İsmet Sungurbey. Simavna Kadısıoğlu Şey Bedrettin.
13. İ. Hakkı Konyalı. Tarih Hazinesi, 15 Kasım 1950. S. I.
14. Azap Ortakları. C. II, 503.
15. Azap Ortakları C. II, 274.
16. Azap Ortakları C. II. 275.

FAŞİZMİN PENÇESİNDE

MEHMET ARICAN

(Faşizmin Pençesinde, Yokovas Kambanellis, roman, Yücel Yayınevi, İstanbul 1973).

«Ama dostum, özgürlükçü düzenin en aşırı gittiği yön, satın alınmış erkek ve kadın kölelerin, kendilerini, satın alanlar kadar özgür sanmalarıdır.»

EFLATUN

«İnsanoğlu belki de artık özgürlükten bıkmıştır, bundan gına getirmiştir.»

«Fikirlerimizi kafalara sokmak için, inatçı kafaların sopalanmasının gerekli olduğu açıktı.»

MUSSOLINI

«Benim suçlu diye ilân ettiğim bir kimseyi, bir Alman mahkemesinin suçsuz çıkarması olayı bir daha görülmeyecektir.»

HİTLER

Eflatun, Machlavelli, Hegel, Carlyl, Fichte ve Nietzsche gibi düşünürlerin felsefelerinden kendine teorik bir kılıf hazırlayan çağımızın kapitalizmi, bu öğretilere kendi pragmatik anlayışını katarak, kendine özgü gerici bir dikta yönetimini şekillendirmiş; bu yönetimin sayesinde, çalıştırdığı sınıfları ve geri bıraktırılmış ülkeleri baskı altında tutma yolları konusunda yeni yöntemlere kavuşmuştur.

20. yüzyıl burjuvazisi, geçen yüzyılların adı geçen düşünürlerinden teorik yönden yararlanmışsa da, gene bunlardan ayıklamalar yapıp kendi işine geleni alarak, objektif koşullarına uydurmuştur. Örneğin: Mussolini kendi devlet kuramını, Hegel'i kaynak alarak birkaç günde hazırlatmış, yönetimi süresince bu birkaç günde çizilen ilkeleri halk yığınlarına uygulamakta sakınca görmemiştir.

Ve gene faşizm, kendini sürekli olarak yenileyen, özde aynı kalarak pratik değişiklikler geçiren, uygulama alanlarının özelliklerine ve kapitalizmin genel çıkarlarına göre yeni şekiller alan bir yönetim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır .

Klasik faşizm, önce kendi ülkesinde sıkı rejimi uygular, sonra amaçladığı ülkeleri silah zoruyla hegemonyasına alırdı. İtalya ve Almanya'da dıştan bağımsız bir iç hareket olarak ortaya çıkan bu finans kapital hareketi, önce kendi içinde, sonra zorla işgal etiği ülkelerde terör yaratarak işkenceler düzenleyerek sermayenin egemenliğini sağlarken; günümüz faşizmi, «gelişmiş» kapitalist ülkeler emperyalizminin, geribıratırılmış ülkelere ihraç ettiği ve ajanlarıyla o ülkelerin egemen sınıflarının ortaklaşa düzenlediği bir dış hareket ve uygulama olmaktadır. Geribıraktırılmış ülkelerin egemen sınıfları da kendi başlarına faşizmi kuracak ve yaşatacak güçte olmadıklarından, dış güçlere her zaman gereksinme duymaktadırlar.

Tekelci sermaye ve geribıraktırılmış ülkelerin egemen sınıfları, göstermelik demokrasilere bile hoşgörü gösterememekte; işkenceyle ve kanla yoğ-

rulmuş, orta çağda «rafizi» lere yapılanları artan bir terör mekanizmasını: (Hitler ve Mussolini'nin yaptığı gibi sivil milislerin vurucu önderliği ile değil de) genellikle, resmi militarizmler aracılığıyla uygulama safhasına sokmaktadırlar.

Günümüzde faşizm, tekelci sermayenin yarısömürge ülkelerde, tehlike gördüğü ortamda uygulattırdığı bir politika olmaktadır. Ve bir yerde «ileri» ülkelerin kendi iç politikaları değil dış politikaları olmaktadır. Örneğin: ABD'de «demokrasi» varken, İran ve Yunanistan'da en iğrenç rejimleri uygulatmaktadır. Kendi halkına «demokrasi» uygulamaları yapan bu ülke, etkisi altındaki bölgelere işkence yatakları ve elektrikli coplar ihraç etmektedir.

Kendi ülkesinde bilmem ne skandalı ortalığı karıştırırken, herkes orada bu durumu konuşabilirken, faşist rejimlerin at oynattığı geribıraktırılmış ülkelerde eleştiri hakkını kullanmaktan başka bir suçu olmayan herhangi bir kişinin dişleri sökülerek ifadesi alınmaktadır. Kapalı işkence odaları, Hitler'in toplama kamplarını aratmaktadır.

«FAŞİZMİN PENÇESİNDE», Alman faşizmi'nin Yunanistan halkına uyguladığı iğrenç terörü sergilemektedir. Hitler'in Yunanistan'da yaptıkları (Hitler soyut olarak ele alınmamalıdır.) tarihi maddeciliğin şu çizgisine kesinlikle uymaktadır: Tarihsel bir zorunluluk olarak doğan sınıflar, yönetime geçip zamanla ilericilik fonksiyonlarını yitirdikleri zaman, yığınlara gerici baskı ve terör rejimlerini uygularlar. İktidar ömürlerini daha da uzatabilmek için, kendi koydukları yasaların bile dışına taşarak insanlık dışı eylemlere başvururlar. Yeni gelişen güçleri firenlemek isteyen tekelci sermaye, çalışan yığınları insansal fonksiyonlarından soyutlayarak iktidarını sağlamlaştırabilir. Adı geçen kitabı ve işkencecileri sınıfsal açıdan ele almalı ve bu çizgiden irdelemelidir.

«FAŞİZMİN PENÇESİNDE» İnsansal fonksiyonların nasıl güdükleştirilmeye çalışıldığını gösteren bir kitap. Bu kitapta okuduklarımız, ne yıllar öncesinde kalmış bir yöntem, ne de zamanını doldurmuş bir uygulamadır. Bunlar, yeni taktiklerle zenginleşerek; doğal sürecini bitirmiş üretim ilişkileri egemen olduğu sürece çeşitli ülkelerde; (ve hatta yarısömürge ülkeler tutsaklık zincirlerini kırdıktan sonra, tekel liderlerinin «kendi» ülkelerinde, başka şekiller altında ama aynı sınıfsal özle) üretim biçiminin bir aracı olarak uygulanabilecektir. Ki bu bir kehanet değil, toplumsal tarihin acımasız bir yasasıdır.

Eskimiş üretim ilişkileri, bir üst üretim biçimine dönüştürülmedikçe, 20. yüzyıl terörizmine bu açıdan bakmayıp, çözüm yolu bu açıdan sağlanmadıkça faşizm dünyamızda kol gezecektir.

Tekelci sermaye, göstermelik demokrasilerin bile, (geribıraktırılmış ülkelerde, çelişkilerin kaba çizgilerle ortaya çıkıp belirginlik kazanması nedeniyle) çalışanların uyanmasına katkıda bulunacağını bildiğinden, o ülkelerin aşırı ve fanatik unsurlarını halka yabancı eylemlerin içine iterek, uyduracağı bir çok nedenlerin arasına bu «neden» leri de katarak, o ülkelerde açık faşizme geçer. Tekelci sermayenin o ülke içinde uzanan kolları, kendi koydukları yasaları kendileri çiğnerler, sonra da muhaliflerini aynı «yasaları çiğnedi» diyerek zindanlara doldururlar.

Bazen de faşizm, geribıraktırılmış ülkelerde parlamenter şekle bürünür. Demokrasiyi salt parlemento ve oy açısından değerlendirenler böyle durumlarda büyük yanılgılara düşerler. Ama toplum bilimini bilen bir kişi **çınğınlıkların karanlık taş odalardan dışarlara yayılıp yankılar uyandırdığı bu rejime hemen isim koyabilir. Demir ökçelerin, karanlık beton dehlizlerde mekanik sesler çıkardığı bu rejimde ad koymak zor olmasa gerek.**

«FAŞİZMİN PENÇESİNDE» yi soyut bir işkenceler kitabı olarak ele almayıp, üretim ilişkilerinde sınıfların aldıkları yere ve egemen sınıfların ekonomik tabanlarından bağımsız olamayacak olan uygulamalarına bakarak değerlendirmek gerekir.

TOPLUMCU GERÇEKÇİLİĞİN ZAFERİ YA DA «KAVGANIN YÜREĞİ»

SUPHİ KENAN DEMİRCİ

(Kavganın Yüreği, Kemal Özer, Şiirler, Yücel Yayınevi, İstanbul 1973)

Dış sermayenin de desteğini olarak 14 Mayıs 1950'de siyasal iktidarı ele geçiren toprak ağaları ile işbirlikçi burjuvazi, 1960'a kadarki 10 yıllık dönem içerisinde ilerici düşünceye karşı amansız bir yıldırı politikası izlemiş; ilerici düşüncenin yayın organı durumunda olan dergiler kapatılmış, binbir zorlukla yayımlanan kitaplar toplatılmış, yazarlar - düşünürler - ozanlar tutuklanmış ya da sürgüne gönderilmiştir. Bu dönem içerisinde şiir ve hikâyede «**anlamsızlık**» ön plâna çıkmış, **toplumsal sorunlardan yalıtılmış bir sanat anlayışı** yaygınlık kazanmıştır. Felsefî temellerini varoluşçulukta bulan bu sanat anlayışı, gelişkin batı toplumlarında belli bir **toplumsal gerçekliğe** sahip bir olgu olan «**boğuntu**» yu ön plâna almış; «**anlaşılmazlığın**» savunuculuğunu yapmıştır. Bu anlayıştan kaynaklanan şiirde ise, toplumcu gerçekçi şiirin somut hayattan damıtılan imgeleri yerini soyut imgelere bırakmıştır. Siyasal baskı arttıkça imgelerdeki soyutluk daha da artmış, sonunda şiir sözcüklerin gelişi güzel kullanıldığı bir edebî tür haline gelmiştir. (1) O kadar ki, bu akım içerisinde yer alan ozanlardan bir tanesi, günün birinde çıkıp da «şiir geldi kelimelere dayandı» demek gereğini hissetti..

Siyasal iktidarın baskısından ürken kişilerin şiiri bir **kaçak sığınağı** haline getirdikleri bir dönemde, bu akım içerisinde yer alan ozanlardan bir tanesi de Kemal Özer'dir.

«**Gül Yordamı**» ile başlattığı şiir serüvenini «**Ölü Bir Yaz**» ve «**Tuksak Kan**» **ile «İkinci Yeni anlayışı»** çerçevesinde sürdüren Kemal Özer, 1971 yılında **Yeni Dergi'** de yayımlattığı şiirleriyle **ayak** değiştirir. İmgelerindeki soyutluk yerini belirgin (aşikâr) bir somutluğa, evrenin anlaşılmazlığı ise yerini evrenin anlaşılabilirliğine bırakır. **Yeni A Dergisi'**nin ilk sayısında yayımlanan «**Ozanın Görevi**» başlıklı yazısında bu değişimin düşünsel plândaki yansımalarını, bir özeleştiri havasında olmasa bile, vermeyi dener. «**Kavganın Yüreği**» isimli şiir kitabı, işte bu değişimin somut bir ifadesidir. Ayrıca, bir zamanlar toplumcu gerçekçi sanat çizgisine cephe almış bir kişinin düşüncelerini topyekün inkâr etmesi açısından da önemli. Özellikle toplumcu gerçekçiliğin zaferini vurgulaması açısından...

İkinci Yeni'nin şiir anlayışından toplumcu gerçekçi şiir anlayışına yaşantısı değil şartlar, daha doğrusu «**okunur olma kaygusu**» götürdü **Kemal Özer'i**. Şiirlerinde ilk değişimin uçverdiği dönemi dikkate alacak olursak, bu gerçekliği kolaylıkla somutlamak olanağını buluruz.

---

(1) İkinci Yeni'nin şiirimize olan katkılarını, bu akımın soyut imgelerinin «tersyüz» edilerek toplumcu duyarlığın yansıtılmasında kullandığını yadsımıyorum. Ama, amacım İkinci Yeni'nin şiirimize olan katkılarını saptamak olmadığı için yazımda bu konuya değinmedim.

Kemal Özer'in ayak değiştirdiği 1970 - 1971 dönemi, birtakım temel kitapların işçilere kadar indiği, bilincin eyleme dönüştüğü bir dönemdir. Bu dönem içerisinde siyasal dergiler hızla **«kitaplaşma»** sürecine girmiş; toplumumuzun sosyoekonomik yapısını ve bu yapıyı belirleyen tarihsel olguları araştıran, irdeleyen ve hepsinden önemlisi de, devrimci eylem açısından bunlardan sonuç çıkarmaya çalışan yazılar bu dergilerde yayımlanmaya başlanmıştır. Her şey eylem açısından değerlendirilir olmuştur bu dönem içerisinde. Eylemle bütünleşip somutlaşması olanaksız olan soyut düşüncelerin tartışılması **«entellektüel gevezelikleri** olarak nitelendirilmiştir. Politik sahada varlığını hissettiren bu bilinçlenme kısa zamanda kültür - sanat alanında da etkisini duyurmuş, toplumumuzun içerisinde bulunduğu tarihî aşamayla **uyum** halinde olan sanat eserleri özlenir olmuştur. Okurdan gelen bu baskıyı kimi dergiler birtakım **«tavizlerle»** geçiştirmeye çalışırken, **«Halkın Dostları»**nı çıkarmaya başlayan gençler, bilinçli bir biçimde bu özlemlere cevap vermeye çalışmışlardır. 1967 lerde, türk toplumunun gerçeklerinden habersiz ve oldukça yetersiz olan birtakım imzaların çıkardıkları **«Yeni Gerçek»** dergisinden, gerek kuramsal ve gerekse pratik yönüyle oldukça ileride bulunan **«Halkın Dostları»** kısa zamanda okurun ilgisini üstünde toplamış, aranır bir dergi haline gelmiştir. Mızmızcıların da devrimci çevrelerde edebiyat konusunda oluşturdukları küskünlüğü kısmen de olsa gideren bu dergi, bu niteliğiyle **«Papirüs»** ve **«Yeni Dergi»** gibi dergileri derinlemesine etkilemiş, onların kapılarını toplumcu gerçekçi sanatçılara açmasına yol açmıştır. Özellikle **«Yeni Dergi»** nin **«Halkın Dostları»** nın yayımlanmaya başlamasından sonra çevresindeki safraların bir kısmını atıp, toplumcu gerçekçi çizgide yeralan sanatçılara daha fazla yer verir olduğuna tanık oluyoruz. Artık dergilerin yaşarlığını sağlayacak olan tek öğe, dergi yönetiminin beğenisi olmaktan çıkmış, okurun baskısı ön plâna geçmiştir.

İşte bu nesnel olgu, dergiler gibi, yazar - çizeri de etkilemiş, **«okunur olmak için»** ayak değiştirmeye zorlamıştır onları. Şiirde bu zorlamaya cevap veren ilk kişi olarak **Ece Ayhan'ı** görüyoruz. İkinci Yeni'nin en çok aşırılığa gitmiş ozanı olan **Ece Ayhan** Ekim 1970'de yayımlanan **«Meçhul Öğrenci Anıtı»** başlıklı şiirinin bir bölümünde şunları söyler:

buraya bakın, burada, bu kara mermerin altında
bir teneffüs daha yaşasaydı tabiattan tahtaya kalkacak bir çocuk gömülüdür
devlet dersinde öldürülmüştür.
devletin ve tabiatın ortak ve yanlış sorusu şuydu :
— maveraünnehir nereye dökülür?
en arka sırada bir parmağın tek ve doğru karşılığı :
— solgun bir halk çocukları ayaklanmasının kalbine!

«Kınar Hanımın Denizleri» ve **«Bakışsız Bir Kedi Kara»** ile **Ortodoksluklar»** ozanı **Ece Ayhan'la** en küçük bir ilintisi bile bulunmayan, yepyeni bir ozanla yüz yüze geliyoruz bu dizelerle. Kuşkusuz bir **«taktik değiştirmek»** idi bu. Çünkü «şiirimiz, on yıl önce, anlamla yaptığı savaşı anlamsızlık cephesinde kaybetmişti.» (3) Okunur olmak için günün koşullarına uymak gerekiyordu ve öyle de yapıldı. **Ece Ayhan'ı** diğer ayak değiştiren ozanlar izledi. **Kemal Özer** de bunlar arasında yer aldı.

II

Kemal Özer'in yaşantısının değil de, okurun baskısıyla ayak değiştirdiğini bilmek, siirini çözümlemek açısından önemli. Duyarlığıyla benimsediği

---

(3) **Günel Altıntaş, Güney dergisinin düzenlediği bir soruşturmaya verdiği** cevap, Güney, sayı : 55, s. 13, Nisan 1972.

ideoloji arasındaki uyumsuzluğun şiirlerini sürüklediği olumsuzluğu başka türlü açıklayamayız yoksa. Gerçekten de, diyalektik açıdan bakıldığında **Kemal Özer**'in şiirlerindeki aksaklığın hep bu düşünce - davranış, bilinç - duyarlık, yaşam - dünyagörüşü arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığı görülür. Şöyle üstünkörü bir bakış bile onun şiirlerinin devrimci bir duyarlıktan yoksun ama, birtakım kuramsal doğrulara yaslanık olduğunu göstermeye yeter. Benimsediği dünyagörüşü ile, kendisini çevreleyen psikolojik atmosfer arasındaki çatışma, bütün iyi niyetliliğine rağmen, arzulamadığı şeyleri yaptırır ona. Sanatın oluşumunda ben-dışı şeylerin taşıdığı önemi dikkate alacak olursak, bu durumu doğal karşılamak gerekir. Çünkü belli bir amaca hizmet edecek olan bir sanat, hiçbir zaman için salt bilinçle oluşturulamaz. Bilincin yanı sıra — ve belki de ondan daha çok — o amaçla uyum halinde olan bir duyarlığa sahip olmak gerekir. Bu olmadığı takdirde, amaçla aracın birbirine karışıp, birbirini saf dışı etmesi er geç mukadderdir.

Kitabının arka kapağından öğrendiğimize göre **Kemal Özer**, devrimci şiir yazma arzusunda. Bu iş için gerekli olan devrimci dünya görüşüne ve duyarlığa sahip olup olmadığını araştırdığımızda, onun sadece devrimci dünya görüşüne kısmen de olsa sahip, fakat devrimci bir duyarlıktan yoksun olduğunu görüyoruz. Bu durum giderek şiirlerini slogan şiiri haline getirerek olumsuzlaştırıyor. Gerçi bir Tekin Sönmez'in ya da bir Özkan Mert'in şiirlerinde yüz yüze geldiğimiz kuruluğa rastlamıyoruz onun şiirlerinde. (Kavramlardan çok imgelerle şiirini oluşturmaya çalışması (4) etken bunda sanırım.) Ama, bu durum şiirlerinin slogan şiir olmasını engelleyemiyor hiçbir zaman için. Bu açıdan bakıldığında bütün küçük burjuva sanatçılarının sürüklendikleri bir yanılgıya onun da düştüğünü görüyoruz: **Diyalektiği bir yöntem olarak benimseyip hayatı yorumlamıyor Kemal Özer, hayatı bir araç olarak kullanıp diyalektiğin ilkelerini doğrulamaya çalışıyor.** Bu nedenle de, küçük burjuvazinin tarihsel iyimserliği siniyor bütün dizelerine. Geleceğin zafere gebe olduğu, eğemen güçlerin her an çökecek denli zayıf düştüğü, susmamanın gerektiği... vs gibi olgular, şiirlerinin düşünsel temellerini oluşturuyor.

> «Nasıl kabuk tutmazsa işleyen yarayı, kilden ve cansız çakıllardan kentleri nasıl yıkıp geçerse deprem pul pul dökülecektir onlar da, gelecek günlerin üzerinden.» (s. 19).

Bu açıdan bakıldığında nicel birikime bel bağlamış, **evrimci** bir ozan olduğu görülür Kemal Özer'in. Dünyanın değiştirilebilir olduğunu, dahası değiştirilmesi gerektiğini yığınlara aşılamak gibi devrimci sanat açısından hayli önem taşıyan bir kaygudan ırak, bir çeşit kaderciliğe bağlanmış. Bu nedenle de yazdıkları devrimci şiir olmaktan çıkıyor, slogan şiir haline geliyor. Bu bağlamla onun duygusal bir eleştiriyle, okurun baskısıyla geldiği noktaya, yaşantının baskısıyla gelmiş gibi kendini göstermeye çalışmasını; Demir Özlü'nün varoluşçuluğun kuyruğuna takılmasının bütün suçunu «kitap bulamamaya» bağlaması kadar **«saf bir uyanıklık»** olarak görmek gerekiyor. Yoksa, bir zamanlar:

> **aşamam surlarını bir daha o günlerin**
> **bir daha yolum düşmez öpüşme çığlığına**
> **görsem bile inanmam leda'yı kuğusuyla**
> **artık çizgileri yok ülkemde o güneşin**

gibisine dizeler dökdürten bir duyarlığın, birkaç değişik sözcükle allanıppullanmasıyla devrimci şiire ulaşılamayacağı açık bir gerçektir. (5)

III

Salt ayak değiştirmek yeterli değildir devrimci bir ozan olabilmek için. Ayak kadar yaşantıda da değişiklik

---

(4) Bu konuyu «Ağıt Yok Üzerine» başlıklı yazımda deşeceğim,

yapmak gerekir. Yoksa, şiirin oluşumunda etkin olan psikolojik atmosfer aynı kaldığı sürece, ortaya konacak olan ürünlerin niteliğinde en küçük bir değişiklik olmayacaktır. Olancası da aldatıcı ve yanlış olacaktır. Çünkü «çağımız, şairle şiirin birliğini isteyen bir çağdır. Bugünün okuru, şaire bakınca şiiri, şiire bakınca şairi görmek, algılamak istiyor.» (6) Bu nedenledir ki, işinden evine, evinden işine gidip gelen kişilerin harcı değildir devrimci şiir yazmak. Olsa olsa, ancak kendi küçükburjuva bunalımlarını dışlaştırıcı nitelikte slogan şiirleri yazabilirler bu kişiler. Kemal Özer'in bütün şiirleri de bu nitelikte. Bu nedenle de, devrimci şiirin **karikatürize** edilmiş şekli olarak nitelemek gerekecek onları.

duğu dünya görüşüne gelmek isteyip de gelememiş insanlara neden sevgiyle bakmasın insan! Bir düşünceye bağlı olanlar, o düşünceye gelme çabası içinde olanları 'batırmaya' çalışmazlar, tersine, yanılgılarını gösterir, yardım ederler onlara.» (Yeni Dergi, Sayı: 105, s. 50, Haziran 1973.) Memet Fuat ilkbakışta çok doğru şeyler söyler gibi gözüküyor. Ne ki, hesapta olmayan bir şey var: Sanat, stratejinin uygulanmasında kullanılan taktik hesapları yemez. Doğru olan çizgiye gelme çabasında gözüken kişilere başka, karşı olan kişilere ise daha başka tavır alınmaz: Yanlışlar ya da doğrular tartışma konusu yapılır. Batırmak ise bunun adı: batan batar!

---

(5) Burada Memet Fuat'ın oldukça masum bir tavırla ileri sürdüğü şu düşüncelere dokanmak isterim: «Savun-

(6) Selâhattin Hilâv, «Birkaç Gözlem ve Düşünce, «**Papirüs**, Sayı: 16, s.

Not: Bu yazı Umut'un 3. sayısında yayınlanmak üzere (Temmuz 1973) hazırlanmıştır. Dergi yöneticilerinin Umut'un yayınına son vermeleri üzerine yayımı bugüne kaldı. Bu notu, Feti Naci'nin Yeni Dergi'nin 106. sayısında yayımlanan «Kavganın Yüreği» başlıklı yazısının «öznel» tartışmalara yolaçmasından ötürü düşmeyi gerekli gördüm.

(Yeni Adımlar okuyucuları bu listeden beğendikleri kitapları %25 indirimli olarak sağlayabilirler. Kitap istekleri için, YÜCEL YAYIN DAĞITIM - P.K. 401, İSTANBUL adresine yazılmalıdır. Yüz lirayı aşan siparişler ödemeli olarak postalanır. Yüz liradan az siparişler için tutarı kadar posta pulu gönderip istekte bulununuz. Posta masrafı tarafımızdan karşılanır.)

A. Kadir
DİLDEN DİLE 5 lira

A. Kadir
BUGÜNÜN DİLİYLE HAYYAM 6 lira

A. Kadir
BUGÜNÜN DİLİYLE TEVFİK FİKRET 10 lira

A. Kadir
MUTLU OLMAK VARKEN 8 lira

Berthold Brecht
HALKIN EKMEĞİ 10 lira

A. Kadir
DÜNYA HALK VE DEMOKRASİ ŞİİRLERİ 15 lira

A. Kadir
VİETNAM ŞİİRİ 10 lira

Metin İlkin
NÖBET, 2. basım 10 lira

Metin İlkin
YARIN İÇİN 10 lira

Metin İlkin
ZOR ZAMAN 6 lira

Süreyya Berfe
SAVRULAN 5 lira

İlya Ehrenburg
PARİS DÜŞERKEN, cilt 1 20 lira

İlya Ehrenburg
PARİS DÜŞERKEN, cilt 2 20 lira

Howard Fast
HALK SAVAŞÇILAR 10 lira

Adnan Özyalçıner
YAĞMA (TDK Ödülü) 10 lira

Nikola Ostrovski
VE ÇELİĞE SU VERİLDİ 20 lira

Jack London
VAHŞETİN ÇAĞRISI 10 lira

Yakovos Kambanellis
FAŞİZMİN PENÇESİNDE 10 lira

Enver Gökçe
DOST DOST İLLE KAVGA 10 lira

Faik Muzaffer Amaç
ÇAYAN DAVASI 10 lira

Howard Fast
FIRTINADAN SONRA 20 lira

Kemal Özer
KAVGANIN YÜREĞİ 5 lira

Aydın Hatipoğlu
HOYRAT 6 lira

Truman Nelson
ANALARIN İŞKENCESİ 10 lira

Nihat Behram
HAYATIMIZ ÜSTÜNE ŞİİRLER 6 lira

Çernişevski
NASIL YAPMALI 2. cilt 40 lira

Leonid Andreyev
YEDİ ASILMIŞLARIN HİKAYESİ 10 lira

P. Nikitin
EKONOMİ POLİTİĞİN İLKELERİ 15 lira

Namık Behramoğlu
MEZARDA YAŞAYANLAR 7,50 lira

Amado
SONSUZ TOPRAKLAR 20 lira

Tahavi Ahntanov
BORAN 15 lira

Ercümend Behzad
MAU MAU 2. basım 6 lira

Ahmet Angın
AMERİKAN KOMÜNİST PARTİSİ 7,50 lira

B. Traven
İSYAN, 4. basım 15 lira
GECE ZİYARETİSİ 15 lira
ALTINA HÜCUM 15 lira

Georgi Karaslavof
HAYATA DÖNÜŞ 15 lira
SEVDA GELİN, 3. basım 15 lira

Vera Panova
ÇOCUK 15 lira
İKİ KIZ 10 lira

Max Frisch
CEZAEVİ GÜNLERİ,
2. basım 25 lira

Kemal Bekir
FATMANIMIN ERİK AĞACI 6 lira

Nazım Hikmet
SON ŞİİRLERİ, 3 basım 15 lira

Hüseyin Avni Şanda
REAYA VE KÖYLÜ 8 lira

Michael Harrington
AMERİKADAKİ SEFALET 10 lira

Pietro Nenni
İSPANYA'DA İÇSAVAŞ VE FAŞİZM 20 lira

Zaharia Stancu
ÇIPLAK AYAKLAR 25 lira

Stoyan Daskolof
BÜYÜK MÜCADELE, 2. basım 25 lira

Boris Polevoy
İNSANLIK UĞRUNA 3. basım 25 lira

A. Sienkiewicz
DEMİR VE ATEŞ 25 lira

Viktor Hügo
İDAM MAHKUMUNUN SON GÜNÜ 10 lira

Robert Merle
HAFTA SONU 15 lira

Roy Mac Gregor-Hastie
BİR KIZIL «BARBAR» 15 lira

Dominique Lapierre
YASIMI TUTACAKSIN 20 lira

Howard Fast
SACCO İLE VANZETTİ'NİN ÇİLESİ 10 lira

fırtınadan sonra

HOWARD FAST

ÇIKTI

FISCHER : ....Olüme mahkûm edilmemi protesto ediyorum, çünkü cinayet işlemedim. Ancak sosyalist olmam sebebiyle öleceksem bir diyeceğim yok.
LINGG : ....Sizi tanımıyorum! Sizin kanununuzu, nizamınızı tanımıyorum! Bu yüzden asın beni.
FIELDEN : ....Bir yanım var ki öldüremezsiniz.
NEEBE : Evet, işlediğim suçlar şunlar: evimde bir tabanca, bir kızıl bayrak buldular. Işçi sendikaları örgütledim. Iş saatlerinin azaltılmasından, işçilerin eğitilmesinden, İşçi Gazete - sinin yeniden çıkarılmasından yanaydım. Bomba olayıyla ilgili görülmedim. Çok üzgünüm, sayın yargıç, arkadaşlarımla birlikte asılamayacağıma üzgünüm.

 yücel yayınları

cağaloğlu, yerebatan cad. no .43/4 ist.

şu unutulmamalıdır ki eleştirel gerçekçiler (böyle demek caizse) tekelci sermayenin ağır baskısı olan bir zamanda zaten yarınlara açık olmayan yapıları ile kritik bir noktadadırlar. Yani «Gerçekçi» en ufak bir gerileme, biçimde öyle gözükmese de, bütün çabalarını egemen güçlerin çıkarları yolunda atılmış birer adım haline getirir. Kavranması gereken şudur: «İnsanlar ancak gerçekliği değiştirme işlemine katıldıkları zaman değişirler.» Türk halkının kürtürel mücadelesi Türk halkının devrimci mücadelesi ile birlikte zafere ulaşacaktır.

Fotoğraf : Koray Arca